

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**18-20 YAŞLARINDAKİ İMAM-HATİP LİSESİ MEZUNLARINDA
ADİL DÜNYA İNANCI, YARATICIYA GÜVEN VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet YAVAŞ

Ankara, 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**18-20 YAŞLARINDAKİ İMAM-HATİP LİSESİ MEZUNLARINDA
ADİL DÜNYA İNANCI, YARATICIYA GÜVEN VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet YAVAŞ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mualla YILDIZ**

Ankara, 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**18-20 YAŞLARINDAKİ İMAM-HATİP LİSESİ MEZUNLARINDA
ADİL DÜNYA İNANCI, YARATICIYA GÜVEN VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet YAVAŞ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mualla YILDIZ**

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

Doç. Dr. Mualla YILDIZ

Prof. Dr. Öznur ÖZDOĞAN

Doç. Dr. Fatıma Zeynep BELEN

Tez Savunması Tarihi

05.08.2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Mualla YILDIZ danışmanlığında hazırladığım “18-20 Yaşlarındaki İmam-Hatip Lisesi Mezunlarında Adil Dünya İnancı, Yaratıcıya Güven ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ankara.2024)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

05.09.2024

Ahmet YAVAŞ

ÖNSÖZ

Adil dünya inancı, insanların dünyanın adil bir yer olduğuna ve iyi davranışların sonunda ödüllendirilirken kötü davranışların cezalandırılacağı bir evren içinde yaşadıklarına olan inançlarını ifade eder. Bu inanç, bireylerin stresle başa çıkma ve yaşamın zorluklarına anlam kazandırma yeteneklerini etkileyebilir. Adil dünya inancının bozulması, özellikle adaletsizlikle karşılaşan bireylere sıkıntılı süreçler yaşatabilir.

Modern yaşamın karmaşıklığı ve hızla değişen dünyada, bireylerin psikolojik iyi oluşunu her zamankinden daha önemli hale getirmiştir. Psikolojik iyi oluş, sadece zihinsel sağlığının korunması değil, aynı zamanda bireylerin yaşamdan tatmin olmaları, duygusal dengeyi sağlamaları ve potansiyellerini gerçekleştirmeleri anlamına gelir.

Dini inançlar, bireylerin yaşamlarına anlam kazandırma, değerler sistemini oluşturma ve psikolojik destek sağlama açısından önemlidir. Yaratıcı'nın sevgi dolu, koruyucu ve adil bir varlık olarak algılanması, bireylerin adil dünya inancını ve psikolojik iyi oluş düzeylerini farklılaştırabilir.

Araştırmada adil dünya inancı, psikolojik iyi oluş ve Yaratıcı'ya güven arasındaki ilişkiler ve bu dinamiklerin bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu inceleme, adil dünya inancı ile ilgilenen alanlarda çalışan araştırmacılar için önemli bulgular sunarak, bireylerin yaşamlarını anlamlandırma ve psikolojik sağlıklarını koruma süreçlerine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Tez hazırlama sürecinde her zaman yanımda olan maddi, manevi desteklerini gördüğüm babam Hüseyin YAVAŞ' a, annem Havva YAVAŞ' a ve kardeşlerime teşekkür ederim. Araştırmanın başından sonuna kadar beni yönlendiren, desteğini ve bilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli hocam Doç. Dr. Mualla YILDIZ'a teşekkür ederim

Ahmet YAVAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ (SORUN)	4
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
4. HİPOTEZLER	6
5. SINIRLILIKLAR	6
6. TANIMLAR	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1. ADİL DÜNYA İNANCI.....	9
1.1.1. Adil Dünya İnancının Gelişimi.....	11
1.1.2. Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı	14
1.1.3. Ergenlikte Adil Dünya İnancı	15
1.1.4. Adil Dünya İnancının İşlevleri	17
1.1.4.1. Öznel İyi Oluş	17
1.1.4.2. Başa Çıkma	17
1.1.4.3. Sosyal Davranış	18
1.1.4.4. Algılar ve Yargılar	18
1.1.4.5. Amaç Duygusu.....	19
1.1.5. Adil Dünya İnancını Etkileyen Faktörler	19
1.1.5.1. Okul ve Aile	19
1.1.5.2. Yaş	19
1.1.5.3. Cinsiyet	20
1.1.5.4. Çevre	20
1.1.6. Adil Dünya İnancı İle İlgili Araştırmalar	21
1.2. PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ	24
1.2.1. Ergenlerde Psikolojik İyi Oluş.....	27

1.2.2. Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Etkenler	28
1.2.2.1. Aile Desteği	29
1.2.2.2. Cinsiyet	29
1.2.2.3. Okul.....	30
1.2.2.4. Akran Grubu	31
1.2.3. Ergenlerde Psikolojik İyi Oluşla İlgili Araştırmalar.....	31
1.3. TANRI İMGESİNE İLİŞKİN KURAMLAR.....	34
1.3.1. Nesne İlişkileri Kuramı.....	35
1.3.2. Bağlanma Kuramı.....	37
1.3.3. Tanrı İmgelerini Etkileyen Faktörler.....	40
1.3.4. Tanrı İmgelerinin Ergenlerin Yaşamındaki Etkisi	44
1.3.5. Tanrı İmgesi İle İlgili Araştırmalar.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	50
2.2. ARAŞTIRMA GRUBU.....	51
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	52
2.3.1. Sosyo-Demografik Form	52
2.3.2. Ergenler İçin Adil Dünya İnancı Ölçeği	52
2.3.3. Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği	53
2.3.4. Tanrı İmgesi Ölçeği	54
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. FARK TESTLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	56
3.2. İLİŞKİ TESTLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	63
3.3. ARACILIK TESTİNE İLİŞKİN BULGULAR	64
3.4. YORDAMA TESTİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	68

DÖRDÜNCÜ
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA.....	70
4.1.1.Adil Dünya İnancına İlişkin Tartışma	70
4.1.2. Psikolojik İyi Oluşa İlişkin Tartışma	72
4.1.3.Tanrı'ya Güvene İlişkin Tartışma.....	73
4.1.4. Ölçekler arası İlişkilere İlişkin Tartışma	75
4.1.5. Yordama Testine İlişkin Tartışma	76
4.2. SONUÇ.....	78
4.3. ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA.....	81
EKLER	95
Ek-1 Sosyo-Demografik Form	95
Ek-2 Araştırmada Kullanılan Ölçekler	96
Ek-3 Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği	97
Ek-4 Tanrı İmgesi Ölçeği	98
Ek-5 Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği.....	99
Ek-6 Normallik Analizi Sonuçları	100
Ek-7 Özgeçmiş.....	104
Ek-8 Etik Kurul Kararı	105
ÖZET	106
ABSTRACT	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	51
Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Genel Adil Dünya İncancının İncelenmesi	56
Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Kişisel Adil Dünya İncancının İncelenmesi	58
Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Tanrı'ya Güven Puanlarının İncelenmesi.....	60
Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi	62
Tablo 6. Korelasyon Analizi Sonuçları	63
Tablo 7. Tanrı'ya Güvenden Adil Dünya İncancına Olan Etkide Psikolojik İyi Oluşun Aracılık Rolünün İncelenmesi	64
Tablo 8. Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Tanrı'ya Güvenden Adil Dünya İnancına Olan Etkide Psikolojik İyi Oluşun Aracı Etkisine İlişkin Modeller.....	67
--	----

GİRİŞ

Bu bölümde araştırma problemine, amacına, önemine, hipotezine, sınırlılıklarına ve araştırmada kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

İnsanlar toplumsal yaşam düzenine geçtiğinden beri adaletin peşinde koşmuş, adaletin egemen olduğu bir dünyada yaşamak istemiştir. Bu yüzden adalet kavramı insanlık tarihi kadar eskidir denilebilir. İnsanlar bazen örf ve adetle, bazen dini kitaplardaki emirlerle, kimi zaman da hukuki yaptırımlarla adaleti sağlamaya çalışmışlardır.

Adil bir dünyada yaşamayı istemek, diğerleri ile aynı adalet kurallarının kendisi için de uygulandığını ve uygulanacağını bilmek kişiler için güvenli ve rahatlatıcı bir özellik taşımaktadır.

Bireyler, genellikle hak ettikleri şeyi aldıkları bir dünyada yaşadıklarına inanma ihtiyacı duyarlar. Dünyanın adil olduğuna inanmak, bireye fiziksel ve sosyal çevresiyle karşılaşmasını istikrarlı ve düzenli olarak ele almasını sağlar. Bu inanç olmasa idi bireyin uzun vadeli hedeflere yönelik taahhütte bulunması veya günlük yaşamın sosyal olarak düzenlenmiş davranışlarına katlanması zor olurdu. Dünyanın adil olduğuna inanmanın birey için bu kadar önemli bir uyum işlevi görmesinden dolayı, insanlar bu inancı terk etmek istemezler. Dünya aslında gerçekten adil veya düzenli olmadığını gösteren kanıtlarla karşılaştıklarında da büyük sıkıntı yaşayabilirler (Furnham, 2003).

Adalet kavramının ve olayların 'adillğine' göre değerlendirilmesi karmaşık olmakla birlikte kişiden kişiye değişebilmektedir. Kişiler bir olayla karşılaştıklarında, bu olayı adil olma şekline göre iki türlü değerlendirme eğilimindedirler. Bunlardan ilki, açıkça adaletsiz olan olayları, bu olaylara benzer olaylarla karşılaştırıp otomatik bir şekilde geçmişteki olayların sonucuna göre değerlendirip o yönde tepki vermektir. İkincisi ise olayların sonucu karşısındaki adalet senaryolarının bireyler tarafından

değerlendirilmesi ve ona göre karar verilmesidir (Lerner, 2003).

Günlük hayatında birey, kendisini veya başkalarını ilgilendiren haksızlıklarla karşılaşabilmektedir. Bu nedenle, bireylerin haksızlıkları nasıl algıladıklarını, nasıl tepki verdiklerini, nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını anlamak önemlidir. Adaletsiz yaşam olaylarıyla karşılaşan bireyin tepkileri açıklamaya çalışan kuramlardan biri de Adil Dünya İnancı kuramıdır.

Adil dünya inancı bireyin fiziksel ve sosyal çevrelerini durağan ve düzenli olarak algılamasına olanak sağlamakta bu sayede insanlar uzun süreli planlar yapmak ve bu planlarını gerçekleştirmek için çalışabilmektedirler. Adil dünya inancı olmaksızın insanların günlük yaşamlarını devam ettirmesi oldukça güçleşecektir. Adil dünya inancı kuramı, insanların gözlemledikleri olaylardaki adaletsizliği meşrulaştırma eğiliminin fark edilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Connor, 1991).

Adil dünya inancı, iyi olma halini sürdürmede ve karşılaşılan adaletsizliği sindirmede yardımcı olabilmektedir. Adil dünya inancı yüksek olan bireylerin; okul başarılarını, öğretmenlerinin ve akranlarının davranışlarını daha adil bir şekilde algıladıkları, hayattan zevk alma beklentilerinin daha yüksek olduğunu, okul ortamında daha az stres ve hayal kırıklığı yaşadıklarını ve genellikle daha mutlu bir yaşam sürdürdüklerini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Correia ve ark., 2009).

Ergenlerin okulda daha iyi uyum sağlamalarını ve akademik olarak başarılı olmalarını etkileyen başka bir kavram da psikolojik iyi oluştur. Psikolojik iyi oluş, bireyin anlık olarak kendini huzurlu hissettiği, bilişsel ve duygusal olarak yaşam doyumunu sağladığı, aynı zamanda zihinsel olarak bir karmaşa içinde olmadığı bir durumu kastetmektedir (Sawyer ve ark. 2001).

Ergenlik dönemindeki gençlerin hayatına pek çok yenilik girmektedir. Bu dönemde hayatlarındaki önemli değişikliklerle uyum sağlamaları beklenmektedir.

Bunlar arasında; akademik alandaki artan başarı beklentisinin yanında, aile ve akranlarla değişen sosyal ilişkilere, fiziksel ve duygusal değişikliklere uyum da yer almaktadır (Currie, 2003). Ergenler yeni kimlikleri keşfetmeye başladıklarında bazı yetişkin rollerini ve sorumluluklarını üstlenmeye başlarlar. Bu gelişimsel adımları bağımsızlığa doğru atarken, ergenler sağlık ve refahları için ömür boyu etkileri olan kararlar alır ve alışkanlıklar geliştirirler. Ergenlikle başlayan bu durum hem sağlığı destekleyen hem de tehlikeye atan davranışlar genelde yetişkinliğe kadar devam eder (Maggs ve Hurrelmann, 1997).

Dünya genelinde, sağlıklı birey yetiştirme ve sosyalleştirme sorumluluğunu ebeveynlerin yanında evdeki büyük kardeşler, akranlar, geniş aile üyeleri ve toplum üyeleri (örneğin komşular, öğretmenler, işverenler, dini topluluklar, gençlik grupları ve yaşlılar) üstlenir. Elbette, bu ilişkilerin karşılıklı olarak birbirlerine etkileri bulunmaktadır. Ergenler, kendi gelişimlerinde ve toplumlarının işleyişinde aktif ve bütünsel bir rol oynarlar. Sonuç olarak, ergenlerin iyi oluşunu ve gelişimini sağlayan çevresel özelliklerin hem keşfedilmesi hem de teşvik edilmesi kritik öneme sahiptir.

Ergenlerin zihinsel sağlıkları için temel koruyucu faktörler arasında ebeveyn/aile bağlılığı ve okul bağlılığı/özdeşleşmesi yer almaktadır. Sosyal destek (en az bir bakıcı yetişkinden alınan) çok çeşitli olumsuzluklara karşı koruyucudur (Wolkow, 2001). Okul ortamıyla ilgili olarak, birçok araştırma sıcak, ilgili ve destekleyici personel-öğrenci ilişkilerinin yüksek düzeyde duygusal ve sosyal yeterlilik üretmede çok önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Ergenlik dönemiyle beraber genç birey sosyalleşme imkânı bulup çevreyle ve akranlarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlar. Bu durum ergenin kişiliğini oluşturmakla beraber manevi dünyasını da etkiler. Bireyler, inandıkları dinin kendilerine sunduğu Tanrı hakkındaki bilgilerden, aldıkları eğitimden, çevrelerinden,

kişisel ilgi, ihtiyaç ve düşüncelerinden hareketle kendi zihinlerinde bir Tanrı tasarımı oluştururlar. Pek çok faktörün etkisi sonucu bireylerin zihinlerindeki Tanrı hakkındaki tasarım birbirinden farklıdır (Bacanlı, 2002).

Bireyin manevi dünyasının psikolojik sağlığı üzerinde etkisi olduğu ve bunda ailenin önemli rolü olduğuna ilişkin çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Öztürk, 1981). Bu durum da ailenin çocuk yetiştirme konusunda bilgili ve duyarlı olmasının gelecek nesillerin mutlu ve sağlıklı olabilmesi için oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ (SORUN)

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş aşaması ergenlik dönemi olarak bilinir. Ergenlik dönemi fiziksel, zihinsel ve psikolojik değişimler olmak üzere çok yönlü farklılaşmaların meydana geldiği bir süreçtir (Aydemir ve ark., 2009). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2005'teki konferansında vurgulandığı gibi Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri ergenlerdeki psikolojik sağlığı ile ilişkili sorunlardır (WHO, 2007). Ergenlerin en önemli sorunları arasında kendilerine karşı okul ortamında ve sosyal çevrelerinde adil davranılmadığını düşünmeleri de bulunmaktadır. Özellikle okul notlarının verilmesinde kendilerine haksızlık yapıldığını düşünenlerin oranı oldukça yüksektir. Ergenlerden iyi bir öğretmeni tanımlamaları istendiğinde adil olmak genellikle ilk üç özellikten biri olmuştur (Hofer ve Zielinski, 1986). Dolayısıyla okul ortamındaki sorunlarla uğraşan ergenler için adaletsizlik ve adaletsizliğin sonuçlarıyla başa çıkmak temel konulardan biridir. Adil dünya inancının yordayıcılarını tanımak ergenlerin dünyalarını anlamamızı kolaylaştırabilir. Bu bağlamda aşağıdaki sorular araştırmanın temel problemini ortaya koymaktadır.

- Katılımcıların genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, Tanrı'ya güven ve psikolojik iyi oluş düzeyleri sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

- Katılımcıların genel ve kişisel adil dünya inancı ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların genel ve kişisel adil dünya inancı ile Tanrı'ya güven düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların genel adil dünya inancı ve kişisel adil dünya inancı psikolojik iyi oluşlarını yordamakta mıdır?
- Tanrı güvenden genel ve kişisel adil dünya inancına olan etkide psikolojik iyi oluşun aracılık rolünü var mıdır?
- Katılımcıların adil dünya inancı ve Tanrı'ya güveni psikolojik iyi oluşlarını yordamakta mıdır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada temelde herkes hak ettiğini alır ve aldığını hak etmiştir düşüncesini savunan adil dünya inancı ile kişisel ve sosyal hayatta üretken olabilme, zorlu tecrübelerin üstesinden gelebilme, kendi potansiyelinin farkına varma gücünü olan psikolojik iyi oluş ve Tanrı'ya güveni arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Adil dünya inancı konusunda yurt dışında çeşitli araştırmalar yapılsa da Türkiye'de ergenlerle az sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ergenlerdeki adil dünya inancı literatürüne katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Adil dünya inancı teorisi hakkında yapılan araştırmalar genelde dezavantajlı kişiler ve sarsıcı olaylar yaşayan mağdurlar üzerinde yapılmış ve onların dünyayı nasıl bir yer olarak gördükleri adil dünya inancı teorisi çerçevesinde incelenmiştir (Kanık, 2016; Johic, 1999; Yalçın, 2006; Uğur, 2007; Kural, 2009; Coşkun, 2010). Yapılan bu çalışmayla ile adil dünya inancının kişinin manevi dünyası ve psikolojik iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyecek olması nedeni ile İmam-Hatip Lisesi mezunu gençlerin manevi

dünyasının tanınması destek olacaktır. Bu durum son ergenlik dönemindeki gençlere eğitim veren ve onlara yardım etmek isteyen profesyonellerin bu konuda donanımının artmasına katkı sağlayabilecektir.

4. HİPOTEZLER

H1. Katılımcılarda genel adil dünya inancı ile Tanrı'ya güveni arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H2. Katılımcılarda kişisel adil dünya inancı ile Tanrı'ya güveni arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H3. Katılımcılarda genel adil dünya inancı ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H4. Katılımcılarda kişisel adil dünya inancı ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H5. Tanrı'ya güvenden genel adil dünya inancına olan etkide psikolojik iyi oluşun aracılık rolü vardır.

H6 Tanrı'ya güvenden kişisel adil dünya inancına olan etkide psikolojik iyi oluşun aracılık rolü vardır.

H7. Katılımcılarda genel adil dünya inancı psikolojik iyi oluşu yordamaktadır.

H8. Katılımcılarda kişisel adil dünya inancı psikolojik iyi oluşu yordamaktadır.

H9. Katılımcılarda Tanrı'ya güven psikolojik iyi oluşu yordamaktadır.

5. SINIRLILIKLAR

Araştırma boyamsal değil kesitseldir. Bu nedenle araştırma sonuçları örneklem grubundan bulunan Kütahya'da yaşayan İmam-Hatip Lisesinden yeni mezun kişilerden

2024 yılında mart ayında toplanan verilerle sınırlıdır. Araştırmada elde edilen bulguların geçerliliği ve güvenilirliği veri toplama araçları ile sınırlıdır.

6. TANIMLAR

Adil dünya inancı: “İyilik eden iyilik bulur”, “ne ekersen onu biçersin”, “eden bulur” gibi sözlerle anlatılan bir anlayışı yansıtmaktadır. Adil dünya hipotezine göre insanlar hak ettiklerini aldıkları bir dünyaya inanırlar. Benzer şekilde, hipotez dünyanın adil olduğunu ve insanların hak ettiklerini bulduklarını varsayar (Furnham, 2003).

Psikolojik İyi Oluş: Psikolojik iyi oluş kavramı, bireyin genel sağlığının ayrılmaz bir parçası da zihinsel olarak iyi durumda oluşudur. Psikolojik iyi oluş; bireyin anlık olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak çevresiyle uyumlu, kendini huzurlu hissetmesi ve bu alanda zihinsel olumsuzluk yaşamaması durumudur (Sawyer ve ark, 2001).

Tanrı İmgesi: Tanrı imgesi, bireyin Tanrı’yı nasıl algılayıp, nasıl gördüğü ile alakalıdır. Bireyin zihninde oluşturduğu tasarıma Tanrı imgesi denmektedir. Tanrı imgesi, bireyin Tanrı’ya yönelik tüm atıfları, duygu ve düşüncelerini içine alır. İnanan veya inanmayan her insanın zihninde Tanrı ile ilgili bir şemanın olduğunu kabul edilir (Güler, 2007).

Ergenlik: Ergenlik dönemi üst bilişsel becerilerin kazanıldığı yaşamın en önemli adımların atıldığı, kişiliğin ve karakterin oluştuğu, ahlaki, dini eğilim ve tercihlerin belirli hale geldiği bir gelişim evresi (Bektaş, 2019) olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların yaş aralığını dikkate alındığında çalışmadaki ergenler son ergenlik evresinde bulunmaktadır. Son ergenlik dönemi, 18 yaşında başlayan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde, cinsel gelişim ve kimlik gelişiminin de tamamlanması ile bu dönem sonlanmaktadır. Sosyal, ahlaki, bilişsel açıdan önemli gelişmelerin yaşandığı

bu dönemde geleceğe dair kaygılar, meslek seçimi, yakın ilişkilere dair de yoğun kaygılar deneyimlenebilir (Derman, 2008).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde tezin merkezinde olan adil dünya inancı hakkındaki kuramsal ve kavramsal açıklamalar yer almaktadır.

Kuramsal ve kavramsal açıklamalarda adil dünya inancının gelişimi, türleri, ergenlerdeki adil dünya inancının nasıl olduğu, adil dünya inancının işlevleri ve adil dünya inancının etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

1.1. ADİL DÜNYA İNANCI

Adil dünya inancı “İyilik eden iyilik bulur”, “ne ekersen onu biçersin”, “eden bulur” gibi sözlerle anlatılan bir anlayışı yansıtmaktadır. İnsanların neden adil bir dünya inancına sahip olduğunu açıklayan pek çok psikolojik teori bulunmaktadır. Bunlardan en etkili olanı Marvin Lerner tarafından ortaya atılan “adil dünya hipotezi”dir. Adil dünya hipotezine göre insanlar hak ettiklerini aldıkları bir dünyaya inanırlar. Benzer şekilde, hipotez dünyanın adil olduğunu ve insanların hak ettiklerini bulduklarını varsayar (Furnham, 2003).

Adil dünya inancı, insanların sosyal çevreleriyle istikrarlı ve düzenliymiş gibi ilgilenmelerini sağlar. İnsanlar adil bir dünyaya olan inançlarını yaşadıkları ve gözlemledikleri adaletsizlikler tarafından tehdit edildiğinde savunmak için motive olurlar. Eğer mümkünse, adalet gerçekte yeniden tesis edilir. Ancak bu mümkün değilse insanlar durumu adil bir dünyaya olan inançları doğrultusunda yeniden değerlendirerek adaleti bilişsel olarak yeniden tesis ederler (Dalbert ve ark., 2015).

Lerner ve Milner’a (1978) göre adil dünya inancı olmaksızın bireyin kendisini uzun vadeli hedefler peşinde koşmaya hatta günlük yaşamın sosyalleşmeye yönelik davranışlara adanması zor olacaktır. Dünyanın adil olduğu inancı birey için böylesine bir

uyum işlevine hizmet ettiğinden, insanlar bu inançtan kolay kolay vazgeçmezler. Ayrıca dünyanın adil ya da düzenli olmadığını gösteren kanıtlarla karşılaştıklarında büyük sıkıntı yaşayabilirler.

Adil dünya inancı hipotezi işleyiş bakımından tutarlılık hipotezlerine benzemektedir. Denge ve uygunluk kuramları, insanların değişik nesnelere karşı duygularını nasıl uzlaştırdıklarına yer verir. Tutarlılık yaklaşımının daha ileri sonuçlarından birine göre, insanlar bilişlerini de duyguları ile tutarlı hale getirmeye çalışırlar. Yani sorunla ilgili inanç ve bilgiler kısmen duygusal tercihlerle belirlenmektedir. Kısaca, kişi duygusal tercihleri ile tutarlı hale getirebilmek için bilişlerini değiştirmektedir. Heider'in denge kuramına göre dengesizlik dengeli bir duruma dönüşme doğrultusunda değişim için kişi üzerinde baskıya yol açar (Ayhan, 2005).

Bireylerin bu tür bir tutarsızlıkla karşılaştığında bu durumdan psikolojik uyum durumuna ulaşabilmek için çeşitli yollar deneyeceğini ve bunun bir gereksinim olduğunu ifade etmektedir (Kılınç ve Torun, 2011).

Adil dünya inancı kuramının ileri sürülmesinde, bireylerin karşılaştıkları olaylardaki adaletsizlikleri akla uygun hale getirme yatkınlıklarının fark edilmesi etkili olmuştur. Dolayısıyla adil dünya inancına ilişkin erken çalışmalar yaygın olarak adaletsizliği meşrulaştırma ve kurbanı suçlama eğilimi üzerine odaklanmaktadır (Kılınç ve Torun, 2011).

Adil dünya inancıyla ilgili yapılan ilk çalışmalar insanların yaptıkları şeyler (davranışları) ile başlarına gelenler (sonuçlar) arasında bir uygunluk olduğuna inanma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Eğer insanlar bu görüşlerini tehlikeye atan durumlara maruz kalır ya da şahit olurlarsa o zaman gelecek onlar için öngörülemeyen bir hal alacak ve kişiler gerginlik yaşayarak güçsüz duruma düşeceklerdir. Dolayısıyla

insanların bu yanılsamalarını sürdürebilmeleri açısından çaba ve sonuç arasında bir ilişkinin olduğuna inanmaları gerekmektedir. Kişi adil dünya inancını zedeleyecek olumsuz bir durumla karşılaştığında o olayın kurbanını küçümseyecek ve suçlayacaktır (Gofman, 1963).

Adil dünya inancı kuramına göre, insanlar kurbanın başına gelen olumsuzluklara (olay ya da olumsuzluk hissi veren durumlara), kurbanın kendisinin neden olduğuna inanmaya eğilimlidirler. Bu eğilim, olayların olumsuz sonuçlarından etkilenme düzeyini azaltmakta işe yarayacağı gibi, farkında olmadan olaylara bir irade yükleme ve dünyanın adaletli olduğunu meşrulaştırma ihtiyacından doğmaktadır (Dalbert ve Maes, 2004).

1.1.1. Adil Dünya İnancının Gelişimi

Adalet kavramının ortaya çıkmasında diğer kişilerle olan iletişim oldukça önemlidir. Çünkü “adalet” ve “ahlak” kavramlarının anıldığı her yerde, toplumsal kurallar ve dışarıdan gelen müdahalelerden bahsedilmektedir. Dolayısıyla çocukların artan yetenekleri, onların çevre üzerindeki etkileri ve çevreleriyle kurdukları bağlanma örüntüleri belirgin bir kişisel gelişimi ortaya çıkarmakta ve bu yeteneklerin tekrarlanmasıyla yaşanan deneyimler arttıkça, bu deneyimler “adillik” ve “korku” kavramlarını doğurmaktadır. Bu noktada ailelerin, kendi çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye çalışması, adaletin tanımını için oldukça belirleyici bir çerçeve olabilir. Diğer bireylerle iletişim arttıkça, oluşan adillik kavramı da olaylara bakış açısını ya da kişilerin nasıl değerlendirileceğini belirlemektedir (Vermunt, 2004).

Çocuklukta ve yetişkinlikte güçlü bir adil dünya gelişimini destekleyen dönemler ve koşullar olduğu gibi adil dünya inancında düşünüşle ilişkili olan zamanlar ve durumlar olabilir. Çocukların ahlaki yargılarındaki gelişimsel değişimleri araştıran Piaget 5-8 yaş dönemlerindeki çocuklarda “hemen gelen adalet” inancına sahip

olduğunu savunur. Yani “yapılan yanlış bir davranış anında cezalandırılır” anlayışına sahip olduklarını görmüştür. Piaget çocukların ahlaki düşüncesinin hemen gelen adaletle başladığını ama zamanla zihinsel yetilerini de yardımıyla bu inancın zayıfladığını belirtmiştir (Kaplan, 2010).

Piaget yapmış olduğu deney ve gözlemler den yola çıkarak çocuklarda hemen gelen adalet inancın sahip olmalarında ebeveynlerin büyük rolü olduğunu savunmuştur. Çocukların düşme veya yaralanmalarına karşılık anne babalarının kızıp bunun bir ceza olduğunu söylemeleri çocuğun erken dönemde böyle bir inanca sahip olmalarını sağlamıştır (Lerner,1974).

7 veya 8 yaşından küçük çocuklarda hemen gelen adalet inancı güçlüdür. Piaget (1932/1990) e göre, hemen gelen adalet inancı, küçük çocukların yanlış davranışların otomatik olarak kendi cezalarını getireceğine inanma eğilimini yansıtır. Piaget, ahlaken yanlış davranışın ardından rastgele ama olumsuz bir olayın meydana geldiği hikâyeleri çocuklara sunduğu hikâyelerinden birinde, ahlaken yanlış davranan bir çocuk (bir bağdan elma çalmak) daha sonra hoş olmayan bir kaza geçirmiştir (çürük bir köprüden geçerek bir dereye düşmek). Piaget'nin elde ettiği sonuçlarda, dereye düşmenin çocuğun elma çalmanın bir cezası olduğunu düşünmeletinden hareketle çocukların genellikle hemen gelen adalet inancıyla dünyayı yorumladığını göstermiştir. Bu hemen gelen adalet inancı ahlaki gerçekçilik ile gelmektedir. Küçük çocuklar kuralları, yükümlülükleri ve emirleri zorunluluklar olarak, zihinden bağımsız ve değiştirilemez olarak görürler (Dalbert, 2001).

Benzer çalışmayı Jose ve Brewer; (1990) öykü tekniğini kullanarak adil dünya inancını çocuklarda incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre küçük yaştaki çocuklar öykülerdeki kahramanın ne hak ettiğine bakmaksızın, mutlu sonla biten hikâyeleri daha

çok sevdiklerini belirtirken; birkaç yıl sonra aynı çocuklar iyi olmayan insanların başlarına, iyi olmayan sonların gelmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Adil dünya inancının gelişiminde rol oynayan bir başka faktör olarak kültürel yapının etkisinden söz edilebilir. Çocuklara masallar ve hikâyelerle erdemli davranışın ardından gelen ödüller ve yanlış davranışın ardından gelen cezalar vasıtasıyla dünyanın adil bir yer olduğu öğretilir. Batı kültüründe çalışkan Külkedisi büyüleyici prensle evlendirilerek ödüllendirilir; Pinokyonun yalanları dikkat çekici bir şekilde her zaman uzayan burun ile karşılığını bulur. Noel Baba her yıl iyi çocukların listesini yapar ve sadece hediyeleri hak edenlere vermek için gelir. Ebeveynler genellikle çocukların davranışlarını şekillendirmek için bu tür inançları beslerler (Rubin ve Peplau, 1975).

Çocuklara otoriteye saygı duymayı öğretmek, adil dünya inancını gelişmesini destekler. Hem evde hem de okulda çocuklara devlet kurumlarına ve sosyal kurumlara saygı göstermeleri öğretilir. Verilen mesajlar güç ve liyakatın saygı duyulması gereken bir olgu olduğu örtük bir şekilde iletilir. Saygı duyulan otoritenin yaptığı her şey olumu algılanacak aksi takdirde birey uyum problemleri yaşayacaktır (Rubin, 1975).

Lerner (1974a) sosyal öğrenme görüşünün adil dünyanın gelişimin anlamak için yetersiz kaldığını adaletin çocukta gelişimsel yönde anlaşılması gerektiğini öne sürmüştür. Küçük çocukların tipik olarak haz ilkesinden (alabildiğini almak, o anda iyi hissettireni almak); gerçeklik ilkesine (gelecekteki hedeflere ulaşmak için anlık ödüllerden vazgeçmek) geçiş yaptığını savunur. Lerner'a göre hazzı erteleme becerisi dünyanın adil bir yer olduğu fikriyle ilişkilidir.

Çocukların dünyayı adalet kurallarıyla yönetilen bir yer olarak görmeye büyük bir istekleri vardır. Anaokulundan birinci sınıfa kadar olan çocuklar genellikle dünyayı hemen gelen adalet inancıyla yorumlarlar. Ayrıca, rastgele olaylarda yanlışlıkla nedensellik ilişkisi kurarlar ve bu durumun bir sonucu olarak nedensel olmayan olaylar

için neden-sonuç ilişkileri oluştururlar. Dolayısıyla, hemen gelen adalet inancı bilişsel olarak olgunlaşmamış bir tepki olarak nitelendirilebilir. Çocuklar büyüdükçe, dünyada gerçekte neyin rastgele olarak gerçekleştiğini, kötülüğün bazen ödüllendirildiğini ve insanların her zaman hak ettiklerini almadıklarını öğrenirler ve dünyada adaleti geri getirmeye çalışırlar (Dalbert, 2001).

Gelişimsel olarak adil dünya inancında çocuk hemen gelen adalet inancını terk ederek adil dünya inancını geliştirir. Çünkü kötü davranış sergileyen bireylerin cezalandırılmadığını gören büyüme dönemindeki gençler hemen gelen adalet inancı yerine adil dünya inancını koymaktadırlar (Dalbert ve Sallay, 2004).

Literatüre bakıldığında çocukluk döneminin bitişi ile ergenlik dönemini başlangıcının adil dünyanın gelişimi için oldukça önemli bir dönem olduğu belirtilmiştir. Yaşları 14-19 arası olan ergenlerin yaşları arttıkça adil dünya inançlarının artması da adil dünya inancının yaşla oldukça ilişkili olduğunu düşündürmüştür (Peter ve Dalbert, 2013).

1.1.2. Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı

Literatürde adil dünya inancını farklı yönlerini ayıran araştırmalar mevcuttur. Genel adil dünya inancı, dünyanın genel olarak adil bir yer olduğuna inanma, herkesin normalde hak ettiğini alacağına, adil bir şekilde muamele göreceğine ve yaşadığı haksızlıklar için tazmin edileceğine inanma anlamına gelir. Adil bir dünya inancı, dünyanın genel olarak adil olduğu, herkesin hakkını alacağı ve adil muamele göreceği ve adaletsizliklerden mağdur olan insanların eninde sonunda acılarının telafi edileceğine inanma anlamına gelir. (Dalbert, 2009; Hafer ve Sutton, 2016). Buna karşın, kişisel adil dünya inancı, kendisinin adil bir şekilde muamele göreceğine ve kendi hayatının adil olduğuna inanma anlamına gelir (Dalbert, 2009; Hafer ve Sutton, 2016).

Kişisel adil dünya inancı, bir bireyin yaşamındaki olayların adil olduğuna inanmayı yansıtırken genel adil bir dünya inancı, temel olarak dünyanın adil bir yer olduğuna inanmayı yansıtır. Bireylerin genel adil bir dünya inancından daha çok kişisel adil bir dünya inancını daha güçlü bir şekilde benimsediği ortaya çıkmıştır (Dalbert, 1999; Lipkus vd., 1996). Bireyler, ne yaptıklarını ya da bir olayın sonucunu hak edip etmediklerini bireysel adil dünya inançlarıyla düşünmektedirler ve kişisel iyi olma hali de daha çok bireysel adil dünya inancı ile ilişkilidir (Alves, Correia 2010). Ayrıca, ergenlerin iki inanç arasında geçerli bir ayırım yaptığı gözlenmiştir (örneğin, Dalbert ve Radant, 2004).

1.1.3. Ergenlikte Adil Dünya İnancı

Ergenlik dönemindeki gelişme, bilişsel olgunluğun artmasıyla kendini gösterir. Bireyler daha sistemli düşünmeyi öğrenir ve genel bir yapıya uyumlu hale gelir. Soyut düşüncenin gelişimi, onların somut içerikten bağımsız olarak genel varsayımları düşünmelerini sağlar. Çocuklar somut konular açısından düşünme eğilimindeyken, günlük hayatta karşılaştığı sorunlara çözüm üretmeye başlarlar. Gerçek dünyada bu teorileri test ederler. Bu durum, dünyanın herkesin hak ettiği şekilde adil bir yer olduğu pozitif yanılmasının bozulmasına yol açabilir (Dalbert, 2001).

Büyüyen bilişsel olgunluk, bireyi dünyada karşılaşılan rastlantısal olaylarla ve adaletsiz duygularla başa çıkma yolu bulmaya iter. Göreceli bilişsel olgunluklarından dolayı, ergenler bu ihtiyacı çocuklardan daha güçlü bir şekilde hissedebilirler. Öfke, alaycılık ve anlamsızlık duygusunu önlemek için ergenler adil dünya inançlarını savunmaya çalışabilir ve güçlendirebilirler. Ergenlik döneminden itibaren bilişsel gelişimin gerçekleşmesiyle birbiriyle ilişkili ancak farklı yönlere bakan iki türlü adil dünya inancı gözlemlenebilmektedir. Birincisi dünyanın kişinin kendisine karşı ne derece adil olduğuna ilişkin geliştirdiği kişisel dünya inancı, ikincisi ise kişinin

dünyanın diğer insanlara ne derece adil olduğuna ilişkin geliştirdiği genel adil dünya inancıdır (Dalbert ve Sallay, 2004; Dalbert ve Stoeber, 2006).

Ergenlerin adil dünya inançlarının onların davranışlarını ve iyi oluşlarını etkilediği bulunmuştur. Caroli (2014), adil dünya inancının daha fazla yardımsever davranış ve daha az ahlaki bozulma ile ilişkili olduğunu keşfetmiştir. Bu inanç, ergenlerin okul ve aile ortamını adaletli olarak değerlendirmelerini sağlar (Dalbert, 2006). Ayrıca zihinsel sağlık ve başa çıkma için bir kaynak olarak görev yapar ve gençlerin kariyer gelişimlerini etkileyebilir (Dalbert, 2004).

Ergenler vakitlerinin büyük bölümünü okulda geçirdiği için okul ortamındaki adaletle ilgili görüşlerini öğrenmek önemli sayılabilir. Öğrenciler genellikle okulda kendilerine adil davranılmadığından şikâyet ederler. Bazı öğrenciler daha iyi notu hakettiğini savunurken, bazıları haksız yere cezalandırıldıklarını düşünürler. Öğrencilerden iyi bir öğretmeni tanımlamaları istendiğinde, adil olmak genellikle üç özellikten biridir (Hoher, Pekrun ve Zielinski, 1986). Dolayısıyla günlük sınıf sorunlarıyla uğraşanlar için adaletsizlik ve adaletsizliğin sonuçlarıyla başa çıkmak merkezi bir konudur (Dalbert ve Maes, 2002).

Dalbert ve Correia'nın üç farklı yaş grubuyla yürüttüğü çalışma (2007), öğrencilerin kişisel adil dünya inancını genel adil dünya inancından daha güçlü bir şekilde onayladığını göstermiştir. Genel adil dünya inancından ziyade kişisel adil dünya inancı, okulla ilgili öz yeterlilik ve özsaygı ile daha güçlü ve daha anlamlı bir şekilde ilişkilidir.

Öğrencilerin güven düzeyinin ve notlarının iyi olmasının, yaşadıkları stresin sıklığı ve yaşamlarındaki genel memnuniyet ile doğrudan ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin öğretmenin davranışlarını ne kadar adil olarak değerlendirirlerse, okulda daha az sıkıntı hissetmişlerdir. Başka bir deyişle, iyi notlar

alındığında ve olumlu bir düşünce yapısına sahip olduğunda özellikle öğretmen davranışı adil olarak değerlendirildiğinde okuldaki stresin düşük olduğu görülmektedir.

1.1.4. Adil Dünya İnancının İşlevleri

Adil dünya inancı kavramının hem bireysel hem de sosyal düzeyde nitelik, etki ve sonuçları hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar adil dünya inancının insanın yaşamını pozitif anlamda etkileyebileceğini göstermiştir.

1.1.4.1. Öznel İyi Oluş

Dalbert (2001a), adil dünya inancının üç işlevi olduğunu belirtmiştir. Birinci işlev, bireyleri adil davranmaya zorlamaktır; bu nedenle, örneğin, adil bir dünyaya yüksek inananlar, kişisel hedeflerine adil yollarla ulaşmaya motive olacaklardır. İkinci bir işlev olarak adil dünya, diğer insanlara ve kaderin adil olduğuna olan güveni sağlar. Bu, bireylere uzun vadeli hedeflere yatırım yapma konusunda güven verir, diğer insanlara adil davranacaklarına güvenmelerini ve adil bir şekilde ödüllendirileceklerine inanmalarını sağlar. Üçüncü olarak, adil dünya bireylere hayatlarını anlamlı bir şekilde yorumlamalarına yardımcı olan bir çerçeve sunar.

Adalet, ya psikolojik olarak (örneğin, haksızlığı en aza indirmek) ya da davranışsal olarak (örneğin, haksızlığı telafi etmek) işlev görebilir. Bu adil dünya inancının üç işlevi, adil dünya inancı ve iyi oluş arasında olumlu bir ilişkiyi aracı olabilir. Bireyler adaletli bir dünyaya inandıkça, daha adil davranacaklar, geleceklerine güvenecekler ve hayatlarındaki olayları daha adil görecektir; bu da daha iyi bir öznel iyi oluşa yol açacaktır.

1.1.4.2. Başa Çıkma

Adil dünya inancı yüksek bireyler daha sabit, düzgün, rasyonel ve uyumsal bir yaşam tarzına yönelmekte ve istenmedik deneyimler karşısında daha dayanıklı ve güçlü

davranmaktadır. Bu bireyler, tekrarlayan istenmedik yaşantılar karşısında kolay kolay pes etmemekte ve bu yaşantıları yeni bir bilişsel şema çerçevesinde ele almaktadır (Dalbert, 2002).

Günlük stresle başa çıkmada adil dünya inancının bu olumlu etkisine doğrudan kanıt, yapılan bir araştırmayla ortaya çıkmıştır. Stresli bir laboratuvar göreviyle karşılaştıklarında, adil dünya inancı stres tamponu olarak hizmet etmiştir. Adil dünya inancı yüksek olan denekler; görevi daha çok meydan okuma olarak değerlendirmiş, daha az stresli olarak görmüş, adil dünya inancı düşük olan deneklerden daha iyi performans göstermiş ve fizyolojik tepkilerinde farklılık göstermişlerdir (Tomaka ve Blascovich, 1994).

1.1.4.3. Sosyal Davranış

Geniş sosyal ve siyasi haksızlıkların olduğu durumlarda, adil dünya inancı gözlemlenen haksızlığın inkarını teşvik eder (Furnham, 1989). Ancak belirli yardımsever durumlarla karşılaşıldığında, önemli yardımın mümkün olduğu durumlarda, adil dünya inancı ve yardımseverlik arasında pozitif bir ilişki vardır. Örneğin, bir kaza kurbanına yardım eden katılımcılar, yardım etmeyenlere göre daha güçlü bir şekilde adil bir dünyaya inanmışlardır (Bierhoff, Klein ve Kramp, 1991).

1.1.4.4. Algılar ve Yargılar

Adil dünya inancı bireylerin başkalarının deneyimleri hakkındaki algılarını ve yargılarını şekillendirir. Ancak bazen bu, kurban suçlamasıyla sonuçlanır; bireyler kurbanların kaderlerini hak etmek için bir şeyler yapmış olmaları gerektiğine inanırlar (Correia, Vala ve Aguiar, 2001).

Ancak adil dünyaya olan güçlü inanç, özellikle mağdurları veya ayrımcılığa uğrayan kişilerin yaşadığı sıkıntılardan dolayı suçlamaya yardımcı olduğu için sosyal açıdan zararlı olabilir (Rubin ve Peplau, 1975).

1.1.4.5. Amaç Duygusu

Adil dünya inancı yaşamda bir amaç duygusu sağlıyorsa, o zaman adil dünya inancı düşük olduğunda bireylerin daha az bir amaç duygusuna sahip olmaları ve dolayısıyla varoluşsal kaygı seviyelerinin yükselmesi beklenir. Bu hipotezi test etmek için bir öğrenci örneklemini içeren bir korelasyon çalışmasında (Rubel, 2014), hem kişisel hem de genel adil dünya inancı, yaşamda amaçsızlık kaygısı ile negatif korelasyon göstermiş, yani adil dünya inancı düşük olanlar daha fazla varoluşsal kaygı yaşadığı anlaşılmıştır. Bu bulgu, adil dünya inancının yaşamda bir amaç duygusu sağladığını ve adil dünya inancının ölüm korkusunu azaltma ve uzun vadeli hedeflere yatırım yapma olanağını sağlama rolünden farklı bir amaç fonksiyonu olduğunu öne sürmektedir.

1.1.5. Adil Dünya İnancını Etkileyen Faktörler

1.1.5.1. Okul ve Aile

Okul ve ailedeki adalete dair inançlar ergenin hayatında oldukça önemlidir. Kişisel adalet inancının her iki alan özelinde (okul ve aile) adalet inançları üzerinde yaklaşık eşit bir etkisi olduğu bulunmuştur. Ergenler kişisel bir adil dünyaya inandıkça, okul ve ailelerini daha adil olarak değerlendirirler. Başka bir deyişle, güçlü bir kişisel adil dünya inancı, öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin davranışlarını daha adil olarak değerlendirmelerini sağlar. Ergenler, öğretmenleri ve ebeveynleri tarafından adil bir şekilde muamele gördüklerini hissettikçe, kişisel adil dünya inançları güçlendiği görülmüştür (Dalbert, 2006a).

1.1.5.2. Yaş

12 yaşından itibaren, fiziksel ve sosyal dünyanın istikrarlı ve düzenli olduğuna inançlar (yani genel adil dünya inancı) 18 yaşından itibaren sadece marjinal olarak var

olmaya başlar. Kendiyle ilgili adil bir şekilde muamele gördüğüne dair inançlar (kişisel adil dünya inancı) yaklaşık dört yıl sonra (yaklaşık olarak 16 yaşından itibaren) aniden azalmaya başlar. Dikkat çekici olan, kişisel adil dünya inancındaki ani azalmanın başlangıcının, orta öğrenimden yükseköğretime geçişle aynı zamana denk gelmesidir. Bu bulgu, öğrenciler tarafından orta öğretimin düzenli ve istikrarlı bir ortam olarak algılandığını, ancak yükseköğretimin daha çok bireysel çabalarla ilişkilendirildiğini düşündürmüştür. Bu sonuçlardan orta öğretiminden yükseköğretime geçişin, gençlerin toplumun kendilerine nasıl davrandığı hakkındaki fikirlerini yeniden gözden geçirmelerine neden olduğu anlaşılmıştır (Dalbert, 2006).

1.1.5.3. Cinsiyet

Ergenlik, bireyin cinsiyet rolleri bakımından da model arayışında olduğu ve cinsel kimliğini, cinsiyet rollerini oturtmaya çalıştığı bir dönemdir. Genç bireylerin yaşadığı toplumsal ve kültürel özellikleri göz önüne alınarak, kadın ve erkeklere yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda toplumun, cinsiyetleriyle ilişkili olarak gençlere çok farklı deneyimler yaşatacakları gözönüne alındığında (Çevikbaş, 2018) bu deneyimlerin gençlerin yaşamdaki adalete ilişkin olarak beklentilerini değiştirmesi muhtemeldir.

1.1.5.4. Çevre

Adil dünya inancını şekillendirmede kişinin kırsal kesimde mi yoksa şehirde mi yaşadığının önemli bir etken olduğu söylenebilir. Literatürde adil dünya inancı ile kır ya da kentte yaşamanın oluşturduğu farkın ele alınması da söz konusu olmuştur. Sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde Witt (1989) bu konuda çarpıcı bir tahmin yapmıştır. Ona göre kentte yaşayan bireyler trafikteki gerginlik, suça iten davranışları ve sıkı rekabet gibi dış etkenler tarafından daha fazla etkilenecekken, kırsal kesimde yaşayan bireyler sarf ettikleri çaba ile aldıkları sonuçlar arasında daha doğrudan bir bağlantı görecektir.

Dolayısıyla kırsal kesimde yaşayanlarda içsel denetim odağına ve adil dünya inancına göre olayları yorumlama eğilimleri daha fazla olacağı öne sürülmüştür.

1.1.6. Adil Dünya İnancı İle İlgili Araştırmalar

Kişinin yaşamındaki sarsıcı olayların adil dünya inancını etkileyip etkilemediği ve etkiliyorsa nasıl etkilediği araştırmalara konu olmuştur. Giray (2011) tarafından 15-18 yaş arası suça sürüklenmiş olan ve olmayan ergenlerin genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumlarının incelenmiştir. Araştırmada İstanbul ili sınırları içerisinde Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalmakta olan 15-18 yaş arası 92 erkek tutuklu ile Üsküdar ilçesi sınırları içerisinde bir Anadolu Lisesinde okuyan 15-18 yaş arası (49'u kız, 41'i erkek) 90 ergenlerin tutumları karşılaştırılmıştır. Araştırmada suça sürüklenmiş olan ve olmayan ergenlerin genel ve kişisel adil dünya inancı puanları karşılaştırıldığında, suça sürüklenmiş ergenlerin ölçek puanlarının anlamlı olarak daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık kişisel dünya inancı puanında daha da büyüktür. Bu bulgu, araştırmacı tarafından suça sürüklenmiş bireylerde yaşanan olumsuzluklardan ötürü bireysel hassasiyetlerin daha yoğun olması yorumuyla açıklanmaktadır. Suça sürüklenmiş grupta ise, genel ve kişisel adil dünya inancı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Suça sürüklenmiş grupta bağışlayıcılığın diğer ölçeklerle ilişkisine rastlanmazken; karşılaştırma grubunda toplam bağışlayıcılık ve kişisel adil dünya inancı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Adil dünya inancı açısından önemli bir diğer bulgu ise, suça sürüklenmiş ergenlerin suç işlemelerine sebep olarak gördükleri faktörlerin ölçekler üzerindeki etkisidir. Buna göre, kişisel adil dünya inancı puanı, suçu kendisinin işlemediğini düşünenlerde, suçu işlemesine arkadaşlarının sebep olduğunu düşünenlerden daha düşük olduğu görülmüştür. Yaş faktörü dışında demografik özelliklerin ölçekler üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yaş faktörüne gelince, her iki grupta da yaşı 15 ve 16 olanların kişisel adil dünya inancı puanları yaşı 17 ve 18

olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum diğer çalışmalarla benzer şekilde, yaşın artmasıyla birlikte bireyin tanık olduğu adaletsizliklerin de artması adil dünya inancının düşmesine neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Son olarak, tüm gruba uygulanan regresyon analizi sonucunda, kişisel adil dünya inancının bağışlayıcılığı anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir.

Suçta sürüklenmiş ergenlerin, çocukluk döneminde örseleyici yaşantılara maruz kalma düzeyi ile adil dünya inancı arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka araştırmada İstanbul ili sınırları içindeki bir çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumunda kalmakta olan 15-18 yaş arasındaki 200 erkek ergen ile yapılmıştır (Coşgun,2010). Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, suçta sürüklenmiş ergenlerin yaklaşık %12'sinin düşük adil dünya inancına sahip olduğu ve bu ergenlerin %11'inin kişisel adil dünya inançları, %12'sinin ise genel adil dünya inancı puanlarının kesme noktasının üzerinde, yani düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu literatürdeki dezavantajlı grup üyelerinin düşük adil dünya inancına sahip olduğu bilgisiyle paralellik gösterirken; düşük adil dünya inancının suç işleme eğilimini artırdığı şeklinde bir yordama yapmak mümkün görünmemektedir (Coşgun, 2010).

Sarsıcı yaşam olayları ve sonrası hakkında etkilerinin anlaşılması için 349 üniversite öğrencisi ile Baykuzu (2016) tarafından yapılan çalışmada travmatik yaşantılar, travma sonrası stres belirtileri, yasal yollara başvuru tercihleri ve adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada travmatik yaşantısı olan ve travmatik yaşantısı olmayan bireylerin adil dünya inançları açısından aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte travma sonrası stres belirtileri düşük ve yüksek gruplar arasında adil dünya inançları açısından negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş, travma sonrası stres belirtilerinin adil dünya inancını yordadığı görülmüştür. Bu sonuç sarsıcı yaşam olaylarının adil dünya inancı üzerindeki etkisinin belli bir zaman dilimi geçtikten sonra ortaya çıktığı düşünülebilir.

Dindarlığın ve adil dünya inancı arasındaki ilişki incelendiğinde önemli bulgular elde edilmiştir. 14-18 yaş aralığında olup Gaziantep'te yaşayan bireylerden (N=428) elde edilen verilerde, adil dünya inancı alt boyutlarının dindarlık ile ilişkisi incelenmiş ve kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancının dindarlıkla zayıf düzeyde anlamlı bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Dindarlık alt boyutlarından iman ve duygu boyutlarının adil dünya inancı üzerinde anlamlı etkisi olmadığı ancak etki ve ibadet boyutlarının anlamlı etkileri olduğu tespit edilmiştir (Şahbaz 2022).

Sarsıcı yaşam olaylarının kişinin manevi yaşamı üzerindeki etkisinin anlaşılması için Galma Jahic (1999) adil dünya inancı, Tanrı imgesi ve psikolojik hoşnutluk arasındaki ilişkiyi Bosnalı ve Türk öğrencilerden oluşan örneklem grubu üzerinde araştırmıştır. Araştırmada, dindarlık, müdahaleci bir Tanrı'ya inanç ve adil dünya inancı ile psikolojik hoşnutluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmadan kısa süre önce yaşanan savaş nedeniyle Bosnalı örneklem grubunun adil dünya inancı ve psikolojik hoşnutluk ölçeklerinden daha düşük puan almaları beklenilmesine karşın bulgular, Bosnalı öğrencilerin daha yüksek adil dünya inancı ve psikolojik iyilik puanları aldığını göstermiştir. Bu çalışmada adil dünya inancı stresle başa çıkmaya katkıda bulunan, pozitif bir yanılama olarak ele alınmış ve adil dünya inancının psikolojik iyilik üzerinde olumlu bir etkide bulunacağı öngörülmüştür. Cinsiyete göre adil dünya inancı puanlarındaki farklılaşmada erkek öğrencilerin daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Müdahaleci Tanrı'ya inanç ile adil dünya inancı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Son olarak, sosyo-ekonomik düzey arttıkça, psikolojik hoşnutluk da olumlu bir yönde arttığı, ayrıca adil dünya inancı ile psikolojik hoşnutluk arasında da pozitif bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada adil dünya inancının stresle başa çıkmada olumlu etkisine dair bir vurgu yapıldığı görülmektedir (Jahic, 1999).

Bu konuda göze çarpan bir diğer araştırma Yalçın (2006)'ın çelişik duygulu cinsiyetçilik, kontrol odaklı düşünceler, empati ve adil dünya inancının tecavüz

kurbanlarına ilişkin tutumlara etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 425 öğrenciden alınan verilerle yapılan araştırma sonucunda düşmanca cinsiyetçilik ($P = 0,47$), empati ($P = -0,28$), eğitim ($P = -0,22$), içten denetim odaklı düşünceler ($P = 0,10$), adaletli dünya inancı ($P = 0,10$), korumacı cinsiyetçilik ($P = 0,10$) ve gelir düzeyinin ($p = -0,09$) tecavüz kurbanlarına yönelik önyargılı tutumlarla ilişkisi açısından anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın adil dünya inancı kuramı açısından önemli olan bir diğer bulgusu ise, literatürle paralel bir şekilde adil dünya inancı yüksek katılımcıların mağduru değersizleştirme eğilimlerinin yüksek olmasıdır (Yalçın, 2006).

1.2. PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ

İyi bir yaşam antik çağlardan bu yana düşünürlerin en önemli konularından biri olmuştur. Daha iyi bir yaşam arzusunu beslemek için bilimsel destek sağlama fikri, İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu fiziksel, psikolojik, sosyal ve ahlaki yıkımın ardından 1950'lerde bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan çok yönlü yıkım, savaştan zarar görenlerin toparlanmasına, toplumsal güvenin yeniden inşa edilmesine, bireysel farklılıkların ve kişiliğin daha değerli olduğunun kabul edilmesine yönelik çözüm arayışlarını artırmıştır. İyi oluş kavramı 1950'lerin sonlarında sosyal bilimcilerin toplumsal değişimi izlemek ve sosyal politikayı geliştirmek için geliştirdikleri bilimsel bir alan olarak ortaya çıkmış ve insanın öncelendiği bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir. İnsancıl psikoloji, insana pozitif bir pencereden bakarak insanı kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilen, kendini gerçekleştirmeye dönük ve öğrenmeye eğilimli biri olarak tarif etmektedir. Psikoloji içerisinde ilk defa negatif ve pozitif yönler arasındaki bir dengeden bahseden ve insanda var olan potansiyel gücü ön plana çıkaran ve buna sınır koymayan yaklaşım insancıl psikolojidir (Kararmak ve Siviş, 2008).

İnsancıl psikolojinin önemli temsilcilerinden biri olan Maslow (Burger, 2016; Sayar ve Dinç, 2009) sağlıklı olduğunu düşündüğü insanların özelliklerini belirlemeye çalışarak pozitif psikolojide yapılan araştırmaların zeminini oluşturmuştur. Pozitif psikoloji, bilimsel araştırma ve yöntemlerini kullanarak iyi oluşu araştıran bir bilimdir (Hefferon ve Boniwell, 2014).

İyi oluş, kişinin psikolojik sağlığını, yaşam doyumunu ve mutluluğunu kapsayan genel psikolojik sağlığının karşılığıdır (Dursun, 2012). Genel olarak iyi oluş bir kişinin olumsuz duygulardan daha fazla olumlu duygular yaşaması ve hayattan memnuniyet duyması anlamına gelir (Diener, 2000).

İyi oluş terimi söz konusu olduğunda, genellikle olumlu zihinsel sağlık durumuna atıfta bulunulur. İyi oluşta, insanlar genellikle olumlu duygular geliştirir ve yaşamlarında yüksek düzeyde coşkuya sahiptir (Diener, 1984).

Araştırmacılar öznel iyi oluş kavramını haz odaklı olduğunu eleştirerek psikolojik iyi oluş kavramını ileri sürmüşler ve psikolojik iyi oluşun mutluluktan öte iyilik düzeyi olduğunu ortaya koymuşlardır (Ryff ve Singer 2008).

Bireyin genel sağlığının ayrılmaz bir parçası da zihinsel olarak iyi durumda oluşudur. Psikolojik iyi oluş; bireyin anlık olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak çevresiyle uyumlu, kendini huzurlu hissetmesi ve bu alanda zihinsel olumsuzluk yaşamaması durumudur (Sawyer ve ark, 2001).

Diener ve arkadaşları (2010) psikolojik iyi oluşu, olumlu duygular, bağlılık ve anlam ile kategorize edilen kişinin yaşamının öznel bir değerlendirmesi olarak tanımlamıştır. Bu tanım mutluluk, memnuniyet ve tatmin duygusu da dâhil olmak üzere geniş bir yelpazedeki olumlu deneyimleri kapsamaktadır.

Başka bir tanıma göre psikolojik iyi oluş; kişinin deneyim ve kazanımları neticesinde oluşan negatif ya da pozitif hislerine karşın yapmış olduğu neticelendirme olarak ifade eder. Kişinin hayatında hissettiği pozitif hislerin negatif hislerden daha yoğun olması kişinin psikolojik iyi oluşunun fazla olduğunu göstermektedir ve kişinin hayatındaki negatif ve pozitif hislerin birbirleriyle olumsuz açıdan alakalı; fakat birbirlerinden özgür yapılar olduğu belirtilmiştir (Malkoç, 2011).

Ryff (1989), psikolojik iyi oluşun kişilerle olumlu bağlar kurabilmeyi, özerkliği, kendini kabul etmeyi, çevresel kontrolü, hayat gayesini ve bireysel gelişimi de kapsadığını ifade etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı tanıma göre bireylerin yaşamlarındaki stresle başa çıkmalarının yanı sıra güçlü yanlarını geliştirmeleri de önemlidir. Psikolojik iyi oluş düzeyleri yüksek olan bireyler kendi kapasitelerini geliştirmek için çaba sarfetmekte, amaçlı ve anlamlı bir yaşam sürmek için uğraşmakta ve güvenli yakın ilişkiler kurarak çevreye uyum sağlamaktadır (Keldal, 2015).

Psikolojik iyi oluş düzeyi yüksek olan kişilerin sahip olduğu temel özellikler şu şekilde ifade edilmiştir: İnsanlarla iyi ilişkiler kurmak, mantıklı kararlar almak, İyimserlik ve kendi hakkında iyi düşünebilmek, duyguları yönetebilmek, kendini kontrol altına alabilmek (McCrea, 2009).

Zihinsel açıdan sağlıklı olan çocukların; psikolojik, duygusal, yaratıcı, entelektüel ve zihinsel açıdan gelişmek tatmin edici kişilerarası ilişkileri başlatmak, geliştirmek ve sürdürmek, yalnızlığı kaliteli kullanmak ve tadını çıkarmak, başkalarının farkına varmak ve onlarla duygudaşlık kurmak, doğru ve yanlış duygusunu geliştirmek, sorunları ve aksaklıkları çözmek ve onlardan ders almak gibi yeteneklere sahip olduğu görülür (Mental Health Foundation, 2000).

Dünya Sağlık Örgütüne göre psikolojik iyi oluşu destekleyen bazı faktörler şu şekildedir: Destekleyici İlişkiler, Fiziksel Sağlık, Sağlıklı Başa Çıkma, Dengeli Yaşam Tarzı, Ekonomik İstikrar, Temel Hizmetlere Erişim, Güvenli Çevre, Topluluğa Katılım, Olumlu Bakış. Bunlar genel faktörlerdir ve bireyler bunları farklı şekilde deneyimleyebilir; bu nedenle herkesin psikolojik iyi oluşa giden yol benzersizdir (WHO, 2005).

1.2.1. Ergenlerde Psikolojik İyi Oluş

İyi bir psikolojik iyi oluş düzeyi günlük yaşamın temel bileşenidir. Ergenlerin psikolojik iyi oluş seviyeleri onların sosyal ve duygusal durumlarını etkiler nitelikte özelliğe sahiptir (Tennant, 2007). Ergenlerdeki yüksek düzeydeki psikolojik iyi oluş düzeyleri, onların sosyal, entelektüel ve duygusal gelişimine katkıda bulunur, özgüvenlerini ve akademik başarılarını güçlendirir ve yetişkinliğe geçişi kolaylaştırır (WHO, 2012).

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca ergenlerin psikolojik iyi oluş seviyelerindeki düşüşle ilgili pek çok toplumda yaygın bir kaygı yaşanmıştır. Ergenlerin psikolojik iyi oluşları giderek halk sağlığı sorunu haline gelmeye başlamıştır (Cosma ve ark, 2020). Ergenlik dönemi zihinsel sağlık açısından kritik öneme sahip bir gelişim dönemidir. Yaşam boyunca süregelen mental hastalık belirtileri 25 yaşından önce ortaya çıkmaktadır (Call ve ark 2002). Dünya Sağlık Örgütü dünya çocuk ve ergen nüfusunun yüzde 10'u ile yüzde 20 sinin psikolojik sorun yaşadığını, tüm mental hastalıklarının yarısının 14 yaşına kadar başladığını tahmin etmektedir (Lai ve ark, 2008).

Ergenlik dönemdeki fiziksel, duygusal, entelektüel ve sosyal değişimler psikolojik iyi oluş sorunları riskini artırabilir. Zihinsel ve davranışsal bozukluklar gençler arasında yaygındır ve her beş ergenden biri bir tür zihinsel sağlık sorunu yaşamaktadır (WHO 2012).

Araştırma sonuçları, doğa ile bağlantının zihinsel sağlık ve iyi oluşla ilişkili olabileceğini göstermektedir. COVID-19 pandemisinden kaynaklanan davranış değişiklikleri, ergenlerin doğayla olan bağını olumsuz etkileyebilir ve bunun sonucunda sağlıklarını ve iyi oluşlarını etkileyebilir (Jackson ve ark. 2021).

Ergenlerin yeme davranışları ile psikolojik iyi oluşları arasında güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Puloka ve ark. 2017). Araştırma sonuçları ayrıca, aileden alınan sosyal desteğin ergenlerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisini vurgulamakta ve aile desteğinin önemini ve etkili rolünü vurgulamaktadır. Bu bulgular aynı zamanda ergenlik döneminde sosyal ağların (örn. aile, akranlar) rollerindeki farklılıklar ve zihinsel sağlık göstergelerindeki cinsiyet farklılıkları (örn. kızların daha yüksek öznel iyi oluş düzeylerine sahip olması) gibi kültürel konulara da dikkat çekmektedir (Alshammari ve ark., 2021). Psikolojik iyi oluş için koruyucu faktörler, psikolojik iyi oluşu teşvik etmek için umut verici olarak kabul edilmektedir. (Stewart-Browne ve ark., 2011) Yeşil alanlarda vakit geçirmenin stres, daha az depresif semptom, gelişmiş duygusal iyi oluş, daha iyi zihinsel sağlık ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Literatüre bakıldığında, ergenlik dönemindeki öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları risk faktörlerine karşı bir koruyucu etkide bulunabilecek faktörlerinde anlaşılmasının da önemli olduğunu görülebilir. Ergenlerin psikolojik iyi oluş düzeylerini yükseltebilecek ve koruyabilecek faktörlerin farkında olmak hem ebeveynlere hem de eğitimcilere fayda sağlayabilir.

1.2.2. Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Etkenler

Ergenlerde algılanan sosyal destek düzeyinin arttıkça yaşam doyumu düzeyinin etkilediği tespit edilmiştir. Ergenin yetişkin dünyasına hazırlandığı bu dönemde ebeveynler tarafından kendisine söz hakkı verilmesi, fikirlerine saygı duyulması, zor zamanlarında ve kriz anlarında yanında olunduğunu hissettirilmesi aile ile ilişkilerini

sürdürmede oldukça önemli bulunmaktadır. Topluma uyum sağlamaya çalışırken, ait olma ihtiyaçlarını gidermesi, akranları ile olumlu ilişkilerinin olması ve bu ilişkileri yürütebilmesi ergenin, benlik gelişimine olumlu katkı sağlarken algılanan sosyal destek düzeyi de artırarak ergenlerin yaşam doyumlarının yükseltebilmektedir (Tosun, 2021).

1.2.2.1. Aile Desteği

Psikolojik durum, kişinin sosyal ve duygusal çevresinde derin köklere sahiptir. Güvenli ve destekleyici aileler, olumlu ve destekleyici akranlarla birlikte, gençlerin en iyi sağlıklarına ulaşmalarını desteklemek için oldukça önemlidir (Viner, 2012). Aile birçok yönden koruyucu olabilir; bunlardan biri de gençlerin stresli durumlarla başa çıkmasına yardımcı olan ve onları teşvik eden ebeveyn iletişimidir (Curie, 2012). Ebeveynleriyle kolayca iletişim kurabilenlerin yaşam memnuniyetinin daha yüksek ve sağlık şikâyetlerinin daha az olmaktadır. Olumlu ebeveynlik, yoksulluk veya akran baskısı gibi olumsuzluklara karşı bir koruyucu bir görev görebilir. Ergenler üzerine yapılan araştırmalar, gençlerin psikolojik iyi oluş düzeyini arttırmada bir dizi aile faktörünün önemli olduğunu göstermektedir (Steward, 2002).

Ayrıca iki ebeveynle birlikte yaşayan gençlerin sağlıklarını iyi ve mükemmel olarak değerlendirme olasılığının tek ebeveynle veya üvey aileyle yaşayan gençlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Pederson, 2004).

1.2.2.2. Cinsiyet

Erkeklerin iyi oluşla ilgili farklı alanlardan aldıkları puanlar kızlara kıyasla daha yüksektir. Bu durumun yaş ve yaşanan yerden çok kızlarda ergenliğin neden olduğu hormonal, fiziksel ve psikolojik değişikliklerle açıklanmaktadır. Bu değişiklikler ideal benlik imajıyla her zaman tutarlı olmayabilir. Ayrıca, bu dönemde sosyal çevre değişmesi, ebeveynlerin kızlara karşı daha katı olması ve okul performansı kızlar için daha büyük bir öneme sahip olması nedeniyle stresin artmasına yol açabilir. Sosyolojik

açından bakıldığında, bazı toplumlarda erkeklere aşırı değer verme eğilimi vardır ve bu da genç kadınların psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir (Cavallo, 2006; Landstent, 2009).

Üç yıllık gözleme dayalı bir araştırmada katılımcıların 11 yaşındaki iken iyi oluş ve genel zihinsel sağlıkta önemli bir cinsiyet farklılığının olmazken; duygusal ve davranışsal olarak farklılaşmaya bakıldığında kızlarda daha yüksek duygusal sorunlar ve erkeklerde daha yüksek davranış sorunları olduğu bulunmuştur. Ancak katılımcılar 14 yaşına geldiğinde psikolojik sağlık sorunları kızlarda daha yüksek çıkmıştır. Bu durum duygusal sorunların kızlarda erkeklere göre daha da yüksek olmasının sonucu olarak yorumlanmıştır. Bu konudaki literatüre uygun şekilde kızlar depresif belirtilerin kendilerinde olduğuna dair ifadeler daha çok rastlanmıştır. Ayrıca araştırmada üç yıllık süreçte değişen zihinsel sağlığının belirleyicileri arasında nispeten düşük aile geliri, ailenin maddi durumundan memnuniyetsizlik, özel eğitim ihtiyaçları, akranlar veya kardeşler tarafından zorbalığa uğrama, aşırı kilolu olma yer almaktadır. Bunların hepsi 11 ila 14 yaş arasında kötüleşen zihinsel durumun sağlık üzerindeki sonuçları olarak düşünülmüştür (Nolen ve Girgus, 1994).

1.2.2.3. Okul

Okulda olumlu bir deneyime sahip olan gençlerin yaşamdan memnun olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve daha az sağlık şikâyeti yaşadıklarını göstermektedir. Olumlu okul deneyimleri daha az sağlık şikâyeti ve yaşam memnuniyetiyle ilgilidir. Özellikle kız çocukları için bu farklılık daha belirgindir (Ravens ve ark 2008).

İtalyan ergenler üzerinde yapılan bir çalışma cinsiyete göre küçük farklılıkların olmasına rağmen psikolojik iyi oluşun öğrenci motivasyonunu ve okul memnuniyetini arttırmada önemli faktör olduğunu ortaya koymuştur (Vieno, 2004).

1.2.2.4. Akran Grubu

Ergenlik dönemi boyunca akranlar ile yakın ilişkilere sahip olmanın bireylere; duygusal destek, yakınlık, problemlerin çözülmesi, iş birliği, duyguların ifade edilmesi gibi önemli becerilerin gelişmesi konusunda katkı sağladığı ifade edilmektedir (Berndt, 1982). Çok sayıda yakın arkadaşına sahip olmak, başkalarıyla yakın ilişkiler kurma becerisine işaret etmektedir. Akranları tarafından sevimlik ve kabul edilmek genç bireylerin sağlık gelişimi açısından çok önemlidir ve sosyalleşmeyenlerin duygusal sağlıklarında zorluk yaşama olasılıkları çok daha yüksek çıkmaktadır (Settertobulte ve Ark, 2001).

1.2.3. Ergenlerde Psikolojik İyi Oluşla İlgili Araştırmalar

Türkiye’de psikolojik iyi oluşla ilgili çalışmalara bakıldığında araştırmaların üniversite öğrencileri ile yetişkinler üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Özellikle ergenlik döneminde sosyal hayata uyum, akran ilişkileri ve sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş ile nasıl bir ilişkisi olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Ergenlerin öznel iyi oluş stratejileri, oyun bağımlılığı ve akran ilişkilerinin öznel iyi oluş ile ilişkisi incelendiğinde öznel iyi oluşu artırma stratejileri ve akran ilişkileri ile öznel iyi oluş arasında yüksek ve anlamlı bir ilişki bulunurken oyun bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir (Yavaş, 2020). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise okul türünde (Anadolu liselerinde) ve akıllı telefon sahibi olma durumuna göre, akıllı telefonu olanlar yönünde pozitif bir fark, sosyal medya bağımlılığının alt boyutlarından çatışma ile ters yönde anlamlı bir fark bulmuştur (Söner ve Yılmaz, 2018). Psikolojik iyi oluşun akran ilişkilerinin etkisi hakkında net bir veri olsa bile bağımlılık ile ilişkisi hakkındaki veriler henüz yeterince netleştirilememiştir.

Üniversite öğrencilerinin katılımcı olduğu çalışmalarda genellikle sosyal çevre ile uyum ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki konu edilmiştir. Devran (2018) tarafında yapılan çalışmada katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyi ile hayatın anlamı olduğunu düşünme, arkadaşlardan yeterince sosyal destek görme, hobi edinme arasında benzer yönde yüksek bir korelasyon saptanmıştır. Benzer şekilde Kardeş (2017)'in çalışması ile üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluş ile bireylerin şükran düzeyi, kendini toparlama gücü düzeyleri, algılanan sosyal destek düzeyleri, psikolojik ihtiyaç doyumu, benlik saygısı, uyum değerleri ve sınıf düzeyi arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla sosyal çevreye uyumun psikolojik iyi oluşu farklı örneklerde yordadığını söylemek mümkündür.

Psikolojik iyi oluş ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda ise kişinin kendisini ve ailesini nasıl algıladığına ilişkin önemli sonuçlar elde edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması adlı çalışmasında, anne baba tutumları algılanan sosyal destek puanları ve kendini açma puanları ile öznel iyi oluş puanları arasında benzer yönlü yüksek düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur (Şahin 2011). İki boyutlu benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiler incelendiğinde; öznel iyi oluş ile benlik saygısı arasında benzer yönde yüksek ilişki olduğu belirlenmiştir (Doğan ve Eryılmaz, 2013) Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin mental iyi olma düzeylerinin mutluluk düzeyine etkisi tarafında incelendiğinde, katılımcılarda psikolojik iyi oluş ile mutluluk düzeyleri arasında benzer yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Gönener, ve ark., 2017). Bu nedenle psikolojik iyi oluş ve öznel iyi oluşunun birlikte artıp azaldığını söylemek mümkündür.

Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık ilişkisini belirlenmesi için, Bartın Üniversitesi'nde okuyan, yaşları 18-24 arasında, 57 öğrenci ile yapılan çalışmada (%80,7 kadın, %19,3 erkek) öğrencilerin her iki değişkende de iyi

puana sahip oldukları ifade edilse de yalnızca psikolojik dayanıklılığın “sosyal kaynaklar” alt başlığı ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir (Duman ve ark. 2020). Bu durum psikolojik iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık puanlarını değiştiren farklı değişkenler olabileceğini düşündürmüştür.

Gürkan ve Gür (2019) tarafından yürütülen araştırmada üniversite öğrencilerinin ve yetişkinlerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin depresyonla olan ilişkisi incelenmiş ve erkeklerin kadınlara göre daha az depresyon girmekte olduğu, erkeklerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin kadınlara göre çok daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada psikolojik iyi oluş ve depresyon puanları arasındaki ters yönlü ve anlamlı bir ilişki olması, özsaygısı yüksek ve çok yüksek olanlar depresyona daha az eğilimli çıkması ve özsaygısı düşük olanlar ise depresyona daha yatkın bulunması yaşam koşullarının psikolojik iyi oluş düzeyini kadınların aleyhine bir şekilde farklılaştığı söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin başarısız görünme kaygısının da psikolojik iyi oluşu etkileyebileceği düşünülmüş öğrencilerin bilişsel esneklik seviyeleri ile psikolojik iyi oluşları arasında, olumsuz değerlendirilme korkusu ve akademik mükemmeliyetçilik faktörlerinin sıralı çoklu arabuluculuk rolü incelenmiştir. Araştırma bulguları, bilişsel esneklik, psikolojik iyi oluş, olumsuz değerlendirilme korkusu ve akademik mükemmeliyetçilik faktörlerinin anlamlı şekilde birbiriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bilişsel esneklik ile psikolojik iyi oluş arasında, değerlendirme korkusu ve akademik mükemmeliyetçiliğin sıralı kısmi arabulucu rollerinin istatistiksel olarak önemli olduğu tespit edilmiştir (Satici ve ark. 2020).

Ayrıca öğrencilerin mobil öğrenmeye yönelik tutumları ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelendiğinde, öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeyi ile üçüncü nesil teknolojik cihaz sahibi olma durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmada, öğrenmeye yönelik tutum puanları arttıkça, psikolojik iyi

oluş düzeyine ilişkin puanlar azalmıştır. Bu sonuçtan bireylerin mobil öğrenme için kullandıkları cihazları kişisel gelişimi ve yaratıcılığı için kullanmadığı anlaşılmıştır (Topaloğlu, 2020).

Araştırmalardan yola çıkarak hem lise hem de üniversite öğrencileri için sosyal kabul ve akranlarla olan ilişkilerin psikolojik iyi oluş düzeyini anlamada çok önemli olduğunu söylemek mümkündür.

1.3. TANRI İMGESİNE İLİŞKİN KURAMLAR

İmge zihinde olayları nesnelere temsil edip sembolleştiren ve onların yerini alan öznel bir süreçtir (Budak, 2000). Aynı şekilde bireyin Tanrı'ya yönelik duygu ve düşünce onun Tanrı algısını oluşturmaktadır. Tanrı hakkında bilgisi olan her birey zihninde Tanrı imgesi oluşturur ve Tanrı'ya inansın veya inanmasın her insanın zihninde Tanrı ile ilgili bir şema bulunur. Çünkü insanın Tanrı'yla ilişkisinin özü ve kalitesi duygu dünyasını ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle insan hayatındaki imgelerden en önemlilerinden birisi Tanrı imgesi olarak bilinmektedir (Güler, 2007).

Tanrı imgesi yapısı, nesne ilişkileri teorisi üzerine inşa ederek bireylerin Tanrı deneyimlerinin kavramsallaştırmanın bir yolunu geliştiren Rizzuto'nun (1979) çalışmalarından ortaya çıkmıştır. Psikolojik bir yapı olarak Tanrı imgesi bireyin Tanrıya karşı nasıl hissettiği ve Tanrı'nın kendisi hakkında nasıl hissettiğini düşündüğü ile ilgilidir. Tanrı imgesi, Tanrı kavramıyla karşılaştırıldığında, öncelikle bilinçdışı bir olgudur. Tanrı kavramı, farklı bir yapı olarak, bireyin Tanrıya ilişkin bilişsel anlayışı ifade eder (Grimes, 2007).

1.3.1. Nesne İlişkileri Kuramı

Bir psikanalitik terim olarak “nesne ilişkileri” terimi, bir kişinin ilişkili olduğu insanlar, şeyler ve koşulların tümü anlamına gelmektedir. O, cansız bir terim değildir ve nesnenin kişinin benliği üzerindeki dinamik etkisi anlamına gelir. Bu terim bir oyuncak ayıya işaret etse bile, o, kişinin hayvanlarla ilgili duygusu anlamına gelir. Önemli olan zihinsel temsildir, kişinin bir objeyle ilişkisinin bir sonucu olarak yarattığı veya imgelediği şeydir. Zihinsel temsil dinamiktir; kişinin algılarını, inançlarını ve davranışını etkiler (Nelson, 2009).

Rizzuto'ya göre bu süreç doğumla birlikte başlar çünkü ebeveynlerin doğuma ilişkin yorumları bebeğe verdikleri tepkiyi etkiler. Ebeveynlerin bebeğe yönelik arzuları, bebeğin bakımındaki rollerine ilişkin anlayışları, sosyal, eğitim durumları ve benzeri diğer faktörler çocukla olan ilişkilerinde etkilidir. Dindar ebeveynler muhtemelen Tanrı anlayışlarını simgeleyen bir tören düzenleyeceklerdir. Annenin bebeğin benlik gelişimini başlatmasının özel yolu, göz teması kurmak ve çocuğun statüsüne ilişkin bir duyguyu çocuğa geri yansıtmaktır. Sağlıklı bir ilişkide bebek sevildiği ve istendiği duygusunu özümser (Rizuto, 1979). İlk yedi ya da sekiz ay boyunca bebek, beslenmek, yıkanmak, kucağa alınmak, annenin yüzüne bakmak, sesleri ve müziği duymak gibi bakım verenlerle ilgili fiziksel nitelikte deneyimler yaşar. Bu tür deneyimler bebeklik dönemi boyunca devam eder ve anı olarak saklanır. Bunlar daha sonra belirli bir Tanrı imgesiyle ilişkilendirilebilir.

Bu erken deneyimler, üzerine belirli bir Tanrı imgesinin inşa edilebileceği bir duygu tabanı oluşturur. Bebeklik dönemindeki bu deneyimler çocuklukta da devam eder ve bilişsel gelişimin hangi aşamasında olursa olsun benlikte çoğu zaman bilinçsizce korunur. Bebeklerin ikinci ve üçüncü doğum günleri arasında yarattıkları Tanrı imgesi, içselleştirdikleri diğer nesnelere farklıdır. Tanrı imgesi durağan değildir. Dünyaya

ilişkin fikirlerini ve davranışlarını etkileyen içsel bir duygudur. Beş yaşındaki bir çocuk -babasının ölümü nedeniyle- Tanrıyı suçlayabilir ve ona saygı duymamaya karar verebilir (Baker, 1982). Tanrı imgesinin bir ya da iki yıl içinde kaynaştığı vicdan gibi, Tanrı imgesi de çocuğun görmezden gelemeyeceği bir iç gerçekliktir

Nesne ilişkileri teorisinde bebeğin anneye (ya da temel bakım verenle) etkileşimi sırasında bebek hem hoş hem de nahoş deneyimler yaşar. Hoş deneyimler bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmasından (örn. beslenmek) kaynaklanırken, hoş olmayan deneyimler ihtiyaçlarının karşılanmamasından dolayı hayal kırıklığına uğramasından kaynaklanır. Bebeğin olgunlaşmamış egosu ve algısal süreçleri nedeniyle, çocuğun ihtiyaçlarına olumlu yanıt veren anneyi, bebeği hayal kırıklığına uğratan anneden farklı bir kişi olarak algılar. Bu iki hoş ve nahoş deneyim kümeleri, iki farklı anne algısı oluşturacak şekilde organize olur. Bebeğin ihtiyaçlarına cevap veren kişi 'iyi anne' olarak algılanırken, bebeği hayal kırıklığına uğratan kişi 'kötü anne' olarak kabul edilir. Anneye ilişkin temsiller oluşturmaya paralel olarak, bebek de kendine ilişkin temsiller oluşturur. Anne bebeğin ihtiyaçlarına olumlu yanıt verdiğinde, bebek haz duyar ve kendini iyi hisseder. Ancak, anne bebeğin ihtiyaçlarına yanıt vermediğinde, bebek hoşnutsuzluk yaşar ve kendini kötü hisseder. Dolayısıyla bebek, 'iyi benlik' ve 'kötü benlik' olmak üzere iki benlik temsili oluşturur. Olgunlaşmanın devam etmesiyle birlikte, anne ve benlik imgeleri, anne ve benliğin hem iyi hem de kötü olarak görülmesi anlamında bütünleşir. Bu iç temsiller, kişinin bilgi ve olayları yorumladığı ve kişilerle etkileşime girdiği çalışma modeli (Bowlby, 1988) haline gelir. Diğerlerinin (örneğin anne) ve benliğin iyi ve kötü yönleri arasında belirli bir düzeyde bütünleşme meydana gelmiş olsa da, kişi diğerlerini iyi ya da kötü, seven ya da cezalandıran vb. olarak düşünme eğilimini koruyacaktır. Olumlu bir anne imajı geliştirmiş olan çocuk, stres, hayal kırıklığı, duygusal incinme vb. durumlarda teselli ve destek aramak için bu

olumlu imaja yönelecektir. Yani anne, çocuğun rahatlamak ve yatırılmak için başvurabileceği içselleştirilmiş iyi nesne haline gelir (Meier, 2004).

Nesne ilişkileri teorisine göre, kişinin çocukluğunda önemli diğer kişilerle kurduğu ilişkiler, Tanrı ile olan ilişkileri de dâhil olmak üzere tüm ilişkilerin temelini oluşturur. Rizzuto Tanrı imgesinin anne- çocuk ilişkisi bağlamında geliştiğini öne sürmüştür. Tanrı imgesinin, kişinin sürekli büyüyen ve genişleyen Tanrı imgesine katkıda bulunan çeşitli önemli diğer kişilerle gelişmeye devam ettiğini de eklemiştir (Meier, 2004). Olumlu bakıcı çocuk ilişkisi alan yazındaki araştırmalarda da vurgulandığı gibi, çocuk evlerinde kalan ergenlerde güven ve sevgi veren bir Tanrı imgesi kazanmasına yardımcı olmaktadır (Hoşrik, 2017).

Winnicott çocuğun gerçekliğe ulaşmadan önce bir geçiş nesnesi olduğunu söylemiştir. Anne çocuğun güven duygusundan sevgiye kadar bütün ihtiyaçlarını giderir. Ancak çocuk büyüdükçe anneden ayrı kalma süresi uzamaya başlar. Bu durum çocukta kaygı oluşmasına neden olur ve etrafında annesinin yerini dolduracak bir nesne bulur. Çocuk yaptığı bu davranışı sadece küçükken değil yetişkinlik zamanında da yapmaktadır. Yaşam sürecinde herhangi bir ihtiyacını karşılayamadığında kaygı durumunu gidermek için onun yerini dolduracak din veya sanat gibi soyut olan şeylere yönelebilmektedir (Kısa, 2013).

1.3.2. Bağlanma Kuramı

Bowlby'nin bağlanma teorisine göre kendisine önem verilen bir bağlantı içinde karşılıklı etkileşim yoluyla çocuk kendisini ve başkalarını tanır. Eğer yeterli ilgi ve sevgiyi alabilirse çocuk, kendisi hakkında güven dolu, sevmeye değer, yeterli, gecikmeler olmaksızın temel gereksinimleri karşılanan bir imgelem oluşturacaktır (Bowlby, 1969/1982). Bowlby'in modeline göre ailelerinden ayrı yaşayan ya da mahrum bırakılan çocuklarda görülen kaygı, depresyon, umutsuzluk, kayıtsızlık, öfke

çıkışları, geri çekilme gibi psikolojik sorunlar yetişkinlik döneminde de kendini gösterebilmektedir. Bowlby bu sorunların ortaya çıkışında önemli bir etken olarak bebek ve ona bakım veren kişi arasındaki yakın duygusal bağın eksikliğini görmüştür (Bowlby, 1969/1982).

Bowlby üç bağlanma tarzı önermiştir:

Güvenli bağlanma; bakıcı güvence üsüdür. Tehlike anında ortama döner. Bakıcı ortamdayken ve tehlike yokken çocuk ondan keşfetmek ve oynamak için ayrılabilir.

Kaygılı-kararsız bağlanma; çocuk endişelidir ve kucaktan ayrılmak istemez. Ebeveyn/bakıcıdan ayrılmaya ve keşfetmeye isteksizdir ve yetişkinler reddetme belirtisi gösterebilirler. Çocuğun yetişkine sıkı sıkı sarılması da bu reddetmeye bir reaksiyon olabilir ve yetişkinin geri çekilmesi de çocuğun aşırı kucak isteğine bir cevap olabilir.

Karışık/Düzensiz bağlanma; güvenli ve kaygılı-kararsız bağlanmanın ikisini de içerir. Kirkpatrick, bu bağlanma biçimlerinin dinî durumları yansıttığı görüşündedir. Dolayısıyla, Tanrı ile olan ilişki kişinin erken dönem bakıcılarıyla olan ilişkileri ile aynı biçimdedir. Bunun yanı sıra, eğer kişi güvenli bağlanma tecrübe ettiyse, güvenli bağlanma tecrübe etmeyenlere oranla birincil bakıcının dinî görüşlerini benimsemesi daha olasıdır. Bu şekilde, annesi dindar olanların dindar olması ve annesi dindar olmayanların dindar olmaması daha olasıdır. Güvenli bağlananların daha az yoğun bir dinî ilişki içerisindeyken, kaygılı-kararsız bağlananların daha yoğun deneyimler yaşadıkları ve Tanrı ile daha yoğun bir ilişki kurma olasılıklarının yüksek olduğu belirtilir (Loewenthal, 2000).

Kirkpatrick ve diğerlerinin araştırmalarından, bağlanma davranışı bağlamında Tanrı'ya güvenin işlevini açıklamak için telafi edicilik ve karşılıklılık olmak üzere iki

hipotez ortaya çıkmıştır. Bu hipotezlerden ilki olan telafi modeli, Kirkpatrick ve Shaver'ın (1990) araştırması tarafından desteklenmektedir. Bu model, Tanrının ikame bir bağlanma figürü haline gelebileceğini ve bireyin Tanrı'ya güvenin çocuklukta ebeveyn ilişkilerinde karşılanmayan güvenlik ve ulaşılabilirlik ihtiyaçlarını telafi ettiğini öne sürmektedir (Grimes, 2007).

Tanrı imgesinin oluşumunu bilişsel teoriye göre açıklayan Piaget'e; çocuğun zihinsel gelişimi, dört aşamadan oluşmaktadır. Kısaca söz konusu bu aşamaların gelişim süreci şu şekilde işler: 2 yaşına kadar olan birinci aşama, duyuşsal ve devinimsel aşamadır. Yaklaşık 7 yaşına kadar olan ikinci aşama ise, işlem-öncesi ya da nedensel-öncesi aşamadır. Bu aşamada çocuğun dil gelişimi hızlanır ve çocuk dili sadece basitçe tekrar etmek yerine, bağımsızca kullanmayı öğrenir. Yine bu aşamada çocuk kolay inanır bir yapıdadır ve zamanla başkalarına katılmayı öğrenir. En önemlisi de ilk dini kavramlar bu aşamada içselleştirilir. Bunun yanı sıra yaklaşık 11-12 yaşına kadar devam eden üçüncü aşama ise, somut işlemler aşamasıdır. Bu aşamada, daha uzun fikir yapılarının gerçekleşmesi için somut durumlar önemlidir. Artık çocuk sezgisel değil, tersine dönüşümlü düşünebilmektedir. Bilgi ve olayları birleştirebilir, bunlardan basit sonuçlar çıkarabilir, soyut kavramları kullanmaya başlar. Bununla birlikte, iyilik, kötülük ve benzeri soyutlamalar henüz yeterince gerçekleşmez. Öte yandan yaklaşık olarak 12 yaşlarından itibaren başlayan ve en son aşama olan dördüncü aşamayı Piaget, formel işlemler aşaması olarak adlandırır. Artık gelişim dönemlerinden ergenlik döneminin başlangıcına denk gelen bu dönemde ergen bireyin, soyut düşünme yeteneği gelişmiştir. Dolayısıyla bu aşamada kutsal veya kutsal olmayan niteliğe sahip bir anlatıdan, iyilik ve kötülük gibi tamamen soyut alana yönelik sonuçlar çıkarılabileceği düşüncesi uzun süre doğru kabul edilmiştir (Holm, 2004). Fakat Arnett (2001) çocukların Tanrı'yı bir yetişkin gibi anlayabilmeyeleri için en az 15 yaşına gelmesi gerektiğini öne sürmüştür. Çocukların çok erken yaşta Tanrı'yı "yaratıcı" olarak

anlayabilseler bile “her an her yerde oluşu” gibi (omniwhere) özellikleri 15 yaşından önce anlamakta oldukça zorlandıkları belirlenmiştir (Tamminen, Vianello, Jaspard, 1988).

1.3.3. Tanrı İmgisini Etkileyen Faktörler

Çocuğun anne babası ile olan iletişimi onun psikolojik dünyasını etkilediği kadar dini duygu ve düşüncenin gelişiminde de bir o kadar etkilidir. Özellikle küçükken öğretilen dini bilgiler ilerleyen zamanlarda bireyin din algısının şekillenmesinde oldukça önemlidir (Şimşek, 2004). Çocuğun Tanrı konusunda öğrendiği bilgiler onda, bir Tanrı kavramı oluşmasına önayak olur, ancak tüm bu bilgiler çocuğun kalbinde duygusal bir ahenk oluşması için yeterli olmayabilir. Çocuğun Tanrı konusunda öğrendiklerini deneyimlemesi gerekir. Çocuğun bu deneyimi yaşayabileceği ilk ortam hiç şüphesiz ailesi olacaktır. Bu çevreler daha sonra aileyi de kuşatan mahalle, okul ve cami gibi diğer çevrelere genişleyecektir.

Zamanın geçmesiyle aile yapıları da değişmiştir. Geçmişte geniş ailelerde yaşayan insanlar bugün farklı sebeplerle çekirdek aile dediğimiz yapıya dönüşmüştür. Bu durum çocuğun mental ve fiziksel gelişiminde anne-babanın etkisini artırmıştır. Aynı zamanda çocuğun davranış kalıplarının ve kişilik oluşumunun şekillenmesinde de aile önemli rol oynamaktadır (Apaydın, 2001).

Ebeveynler tarafından sergilenen duygusal sıcaklık eksenli tutum örgüsü ile özellikle ebeveyn tutumları ve Tanrı imgesi ilişkisi dengeli ve güven veren Tanrı imgesi arasında; reddedici ebeveyn tutumu ile korku-ceza yönelimli ve ilgisiz Tanrı imgesi arasındaki pozitif yönlü anlamlı ilişkiler dikkat çekmektedir. Hacikeleşoğlu (2020) tarafından yapılan yordama testlerinin sonuçlarına bakıldığında da sevgi eksenli Tanrı imgesinin en güçlü yordayıcısının duygusal sıcaklık eksenli anne tutumu ve aşırı koruyucu baba tutumu olduğu; korku yönelimli Tanrı imgesinin en güçlü yordayıcısının

ise aşırı koruyucu baba tutumu ile reddedici anne tutumu olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Tanrı imgesi gelişiminde anne tutumlarının daha etkili bir faktör olduğu görülse de literatürde mevcut bulunan çalışmalardan hareketle hem anne hem de baba tutumlarının Tanrı imgesi üzerinde etkili bir unsur olduğu görülmektedir

Ebeveynler, çocukları evde dinî etkinliklere dâhil ederek ya da ibadet mekânlarına götürerek, dinî okullara göndererek ve onların dinî ritüellere katılmalarını ya da dinî dersler almalarını sağlayarak ve onlarla din hakkında konuşarak etkileyebilirler (Beit ve Ark., 1997).

Tanrı imgesi ve ebeveyn ilişkilerini açıklayan araştırmanın sonuçlar analiz edildiğinde Tanrı imgesinin oluşumunu etkilemede ebeveyn imgelerinden birinin diğerine göre net bir üstünlüğüne işaret edilmemektedir. Hem anne hem de baba imgesinin Tanrı imgesini etkilediği görülmektedir ancak ebeveynlerden biri tercih edildiğinde, bu ebeveynin çocuğunun Tanrı görüşü üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olması muhtemeldir (Brokaw, 1994).

Demokratik ailelere sahip öğrencilerin sevgi eksenli Tanrı imgesi/algısı puanlarının diğer aile türlerinden fazla olduğu yapılan araştırmayla bulunmuştur. Güven, sevgi ve otoritenin hayatın başlangıç dönemlerinde içselleştirilmesi, bireyin sonraki tutum ve davranışlarını ayarlayıp düzenlemesine yardım etmekte ve bu nitelikleri Tanrı ile ilişkileri dâhil, diğer ilişkilere aktarabilme yeteneği kazandırmaktadır (Mehmetoğlu, 2011). Dolayısıyla değerler ilk çocukluk yıllarında ana baba davranışları vasıtasıyla çocuklar tarafından içselleştirilmekte ve bu durum daha sonra din veya Tanrı imgesiyle de özdeşleştirilmektedir.

Tanrı imgesini etkileyen faktörlerden birisi de çevredir. İnsan yetiştiği ortam itibariyle sosyal bir varlıktır. Bu da insanın etkilendiği alanı genişletmektedir. Aile, akraba, öğretmen, akran, sosyal gruplar vb. oluşumların tamamı insanın inanma biçimi

üzerinde etki sahibidir. Ceza infaz kurumlarında bulunan ergenlerde suça karışmış arkadaşlara sahip olma, madde kullanma, tekrarlanan suç işleme ve eğitim düzeyi gibi sosyal çevreyle ilgili değişkenlerin Tanrı'ya güven puanını değiştirdiği görülmüştür. Ayrıca suça sürüklenen çocukların Tanrı'ya güven puanında arkadaşlarının ailelerinden çok daha etkili olması son derece dikkat çekicidir (Yıldız ve Kenevir, 2021). Bir çevrede Tanrı olumsuz yönde ifadelerle anlatılmışsa çocukta Tanrı'yı kendisine anlatılan şekilde algılamaktadır. Yıldız'ın (2020) çalışmasında eğitim düzeyinin düşük olması, alt sosyo-ekonomik düzeyden kişilerin bulunduğu çevrede yetişme, okul hayatındaki başarısızlık, öğrenme güçlüğü çekme gibi suçla ilişkilendirilen faktörlerin (Kamer, 2013: 5) aynı zamanda dine yönelik ilgiyi de azaltan faktörler arasında olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu durumda özellikle alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerde sosyal çevrenin anne babadan bile etkili olabileceği anlaşılmıştır.

Çocuklar, toplumda dini öyküler, hikâyeler, semboller ve ritüellerle kuşatılmış şekilde büyüyüp gelişirler. Toplum bu mirası çocuğa aktarır ve çocuk bu mirası kullanarak hem hayatını hem de kişisel dini yönelimlerini ve doğal olarak Tanrı imgesini şekillendirir.

Kişinin içinde büyüdüğü çevrenin dini duygu, düşünce ve Tanrı imgesinin oluşması üzerinde önemli ölçüde etkiye sahiptir. Kırsalda yaşayan insanların kentte yaşamının Tanrı imgesini farklılaştırdığı görülmüştür. Bu sonuç bize çevrenin kişilik, karakter ve kimlik oluşumu üzerine ne kadar etkisi varsa Tanrı imgesi üzerinde de azımsanamayacak derecede etkisi olduğunu göstermektedir (Mehmetoğlu,2011).

Yaşanılan çevrenin Tanrı algısı üzerindeki etkisini gösteren başka bir çalışmada Yıldız (2013) çocukların kısmen Tanrı'yı "büyük bir çocuğa benzer" düşündüklerini, kentte yaşayan çocukların Tanrı hakkındaki merak ve ilgileri daha çok "spontan inançlar"a dayanırken, kırdaki yaşayan çocuklarda "tetiklenmiş inançlar"ın baskın olduğu,

kentte yaşayanlarda soyut bir Tanrı anlayışının daha belirgin olduğu sonucunu bulmuştur.

Tanrı imgesinin şekillenmesinde bireyin kişilik özellikleri oldukça önemlidir. Bu konuda yapılan bir araştırmada nevrotik kişilik özellikleri gösteren bireylerde Tanrı'yı olumsuz yönde algılama yönelimi görülmüştür. Dışa dönük kişilerde ise Tanrıya olumlu atıflar yapma ile algılama; olumsuz atıflar yapma ile algılamaya göre daha fazla olmuştur (Oktay, 2021).

Bireyin kişiliği ile Tanrı algısı/imesi arasındaki paralelliği araştıran bir çalışmada, Tanrı'yı daha şefkatli ve sevgi dolu olmak gibi olumlu nitelikler atfetmenin olumlu kişilik özellikleri, daha yüksek özgüven düzeyi ve düşük depresyon düzeyi ile ilişkili olacağı ve Tanrı'ya olumsuz nitelikler atfetmenin, olumsuz kişilik özellikleriyle ilişkilendirilebileceği hipotezleri sınanmıştır. 132'si kadın ve 69'u erkekten oluşan örneklem ile yapılan çalışmanın bulguları hipotezleri desteklemiştir. Bunun sonucunda, kişilik özelliklerinin, bir insanın Tanrı'nın içsel temsilleri ile etkileşime girebileceğine, böylece bir insanın kendini nasıl algıladığını ve Tanrı'yı nasıl gördüğünü etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır (Greenway ve ark., 2001). Deneysel desende hazırlanan bir çalışmada ise kişinin katıldığı deney grubunda aldığı eğitim sonucu, kendine dair olumsuz duyguları azaldıkça, kendisini daha iyi hissettiği ve sorunla baş etmede çözüm odaklı yaklaşım sergilemeye başladığı ve dini bir içerikte eğitim almamasına rağmen Allah'a olan güven ve bağlılığının arttığı belirlenmiştir (Altuntaş ve Düzgüner, 2020).

Benlik saygısı ve benlik kavramı birbiriyle ilişkili olmakla birlikte aynı yapılar değildir. Kişinin kendisi hakkında ne kadar olumlu hissettiği anlamına gelen benlik saygısı, kişinin kendisine atfettiği nitelikler anlamına gelen benlik kavramından ayırt

edilebilir. Dini algılar, inançlar ve Tanrı kavramları üzerine yapılan araştırmalarda bu iki benlik ölçütü de kullanılmıştır.

Çocukların ebeveynlerini ne derece otoriter/cezalandırıcı olarak algıladıkları, çocukların kendilerini nasıl gördükleri üzerinde etkilidir. Üniversite öğrencileri için genel benlik saygısı, ebeveynlerinden en az birinin otoriter, her iki ebeveynin de otoriter veya her iki ebeveynin de izin verici olduğunu belirten denekler için önemli ölçüde daha düşüktü (Buri ve ark., 1988). Yüksek benlik saygısına sahip olduğunu bildiren deneklerin çoğunluğu aynı zamanda ebeveynlerinin otoriter (güçlü ve sevgi dolu) ebeveynlik tarzına sahip olduğunu belirtmiştir.

Benson ve Spilka (1973) liseli erkek çocuklarla yaptıkları çalışmada, benlik saygısının sevgi dolu Tanrı imgeleriyle olumlu, kontrolcü Tanrı tanımlarıyla ise olumsuz yönde ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

1.3.4. Tanrı İmgesinin Ergenlerin Yaşamındaki Etkisi

Ergenlik, insanın gelişim süreçleri içerisinde fizyolojik ve zihinsel değişim ve dönüşümlerin, duygusal dalgalanmaların en yoğun ve en hızlı yaşandığı bir evre olarak bilinir. Bilişsel ve sosyal gelişme süreciyle birlikte kişinin kendisi hakkında sahip olduğu görüş, tanım, imaj ve çeşitli temsilleri kapsayan kimliğin bu evrede şekillenmeye başladığı kabul edilir (Bilgin, 2007).

12-13 yaşlarındaki çocuklarda Tanrı soyut olarak tasarlanmaya başlamıştır. Genel olarak ergenlikte Allah şekilsiz, cisimsiz, hiçbir şeye benzemez, soyut ve manevi bir tarzda algılanmaktadır. Fakat bu konudaki gelişim bütünüyle sona ermiş değildir. Ergenlik öncesinde birey, kutsal varlığı kurtarıcı, baba vb. temalarda şahısılaştırma eğilimindeyken; 15-16 yaşlarına doğru bu eğilim yerini, en yüksek noktasına ulaşan 'içselleşme'ye bırakır. Öte yandan bu dönemdeki terkedilmişlik duygusu, korku, şüphe,

karşılıklı itimat, aşk ve dua gibi öznel temalar, ergenin kutsal varlık algısını etkiler (Vergote, 2001).

İlk ergenlik döneminde dinî uyanış gerçekleşmeye başlar. Bu olumlu gelişmenin devamında, meydana gelen fiziksel ve duygusal değişikliklere eşlik eden diğer çevresel faktörlerin de etkisiyle 14-18 yaş aralığı genellikle sıkıntılı ve bunalımlı geçebilir. Bu süreçte genç bireyin din anlayışı da bu arayıştan etkilenir. Bağımsızlık duygusu ile gelişen eleştirel düşünce dinî arayışı tetikler ve dine karşı geliştirilen merak, suçluluk ve günahkârlık duygularına zemin hazırlar. Bu duyguların etkisiyle çalkantılı dönemler geçiren birey, isteklerine ulaşmada dini, engelleyici olarak görüp ve dine karşı olumsuz bir tutum da geliştirebilir (Hökelekli, 2010).

Ergenliğin asıl çalkantılı safhasına girmeden önceki bir-iki yıl içerisinde dini ilginin yüksek bir seviyesi yaşanır. İbadetleri yerine getirme, camiye ve cemaate katılma, helal-haram, günah-sevap gibi konulara karşı ilgi ve duyarlılıkta belirgin bir artış müşahede edilir. Fakat bu “saadet devri” çok sürmez ve ergenliğin kendine has arayışlarının baş göstermesiyle, dine karış tutumda bundan etkilenir (Hökelekli, 2005).

Dini inaç ve tutumların netleştiği son ergenlik döneminde (18-21) birey, önceki dönemlerde deneyimlediği dini arayışlar, kararsızlıklar, şüpheler gibi çalkantılı dönemi geride bırakmıştır. Artık din konusunda kendi duruşunu belirleyebilecek zihni ve duygusal olgunluk dönemini yaşar. Dini tercih ve kararlar belirgin gelir. Bazı ergenler çocuklukta edindiği inançları tekrar kurarken bazı ergenler toplum ve cemaat tarafından onaylanma ihtiyacından dolayı dini cemaat ve gruplara da katılabilirler. Ergenlerin büyük bir kısmı aileden öğrendiği dini değerleri ya olduğu kabul ederek gibi ya da birazını değiştirerek hayatlarına devam ederken bir bölümü ise dine kayıtsız da kalabilir (Hökelekli,2010).

Ergenliğe girmeden bireyin bilişsel kapasitesi hem derinlik hem de genişlik açısından büyük bir aşama kaydeder. Ergen 12-13 yaşlarında soyut düşünme yeteneği sayesinde dini kavramları düşünmeye yönelir (Hökelekli, 2010). Kültürlere göre değişkenlik gösterse de 12-18 yaş arası ergenlik döneminde Tanrı kavramı ergenin dini hayatında önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar yapılan araştırmalar bu dönemde ya ergenlerin dine dönüş olgusu yaşadıkları ya da çocukluk dönemindeki dini inançları terk ettiği bir uyanış dönem olduğunu göstermiştir (Mehmetoğlu, 2011a).

Bireysel isteklerinin karşılanması ve kendisini her türlü tehlikeden koruyabilecek güç arama arzusu onu her şeye gücü yeten bir varlık anlayışla yönlendirmektedir (Hökelekli, 2010). Dine yönelen birey zaman içinde karşılaştığı depresyon üzüntü kaygı yalnızlık gibi durumların ergenlerde dini düşüncenin yeniden kurma ve dine dönüş ile sonuçlandığını Starbucks ve James gibi psikologların araştırmasında ortaya çıkmıştır (Kuşat, 2006).

Tanrı imgesinin oluşmasından eğitim, sosyoloji, psikoloji gibi dışsal faktörleri inceleyen bazı çalışmalar yapmıştır. Bu yönde yapılan ilk çalışmalardan birisi Deconchy aittir. Kutsal düşüncenin gelişimini dini gelişim psikolojik açısından ele alan Deconchy Tanrı kelimesine yakın ve onu anımsatan kelime söyleme teklifini 7-16 yaş arasındaki 8.067 çocuk ve ergene uygulamıştır. Bu araştırmaya göre süreci üç dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem olan 9-10 yaştan Tanrı nesnel sıfatlarıyla genel olarak ilişkilendirilirken ikinci dönem 12- 13 yaşındaki ergenler Tanrı'yı iyilik ve adalet kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Tanrı'nın hâkimiyeti bağışlamasını çıkan diğer tasarımlardır. Son dönemde ise öznel temaların göze çarptığı 15-16 yaş grubunda sevgi, dua, bağlılık, güven, terk etme ve korku sıfatları göze çarpmaktadır (Akt. Kuşat, 2006).

Kişilerin Tanrı algısını belirlemek amacıyla yapılan çalışma sonucuna göre, iki tip Tanrı algısından bahsedilmektedir. Bunlar “sevgi yönelimli” ve “korku yönelimli”

olarak isimlendirilmişlerdir. Tanrı'nın çok seven, koruyan, şefkatli, affedici gibi özelliklerle algılanmasıdır. Bu durum da Tanrı algısının daha affedici ve bağışlayıcı olması durumunu yaratmaktadır. Cezalandıran, korkutan, acımasız gibi yüklemeler de Tanrı'ya yönelik yapılan atıflardır. Bu atıfları baskın olan bireylerin Tanrı algıları korku yönelimlidir denebilir. Yani bireyin kafasındaki Tanrı imgesi daha korkutucu ve affedici olmayan bir Tanrı'dır (Güler, 2007).

Korku ve kaygının baskın olduğu Tanrı algısında/imgesinde hayatın sınav yeri olduğu düşüncesi belirgindir. Bu düşünce insanı stresli yapmakta, yaşanan olaylardan tecrübelerden istifade etmeye mâni olabilmektedir. Güven veren Tanrı algısına sahip olan birey için her olay onun gelişimi ve deneyim elde etmesi için bir fırsattır (Özdoğan, 2005).

Ergenler üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, "yardımsever, güçlü, koruyan, sağlam, kararlı, ölümsüz" gibi niteliklerden oluşan bir Tanrı imgesine sahip bireylerin, problemlerini çözme konusunda Tanrıyla iş birliği içerisinde ve psikolojik olarak daha uyumlu oldukları bulunmuştur. Buna karşılık, korku yönelimli Tanrı algısına sahip olan ve problemlerini çözme konusunda başına buyruk davranan bireylerin katı, asabi, endişeli oldukları ve psikolojik olarak uyum sorunları sergiledikleri tespit edilmiştir (Mehmedoğlu, 2011).

1.3.5. Tanrı İmgesi ile İlgili Araştırmalar

Türkiye'de Tanrı imgesiyle yapılan çalışmalar sayısı her geçen gün artmaktadır. Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışma Kerim Yavuz'a (1983) aittir. Araştırma sonuçları çocukların Allah'ı ilahi bir varlık, her şeyin yaratıcısı, kişisel ve toplumsal hayatın düzenleyicisi, hayatın kaynağı ve devam ettiricisi, iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan ve otorite olarak algıladıklarını ortaya koymuştur.

Yavuz (1983)'dan sonra Tanrı'ya atfedilen niteliklerin anlaşılması için çok sayıda çalışma yapılmış ve örneklemin yaş grubu dikkate alınarak araştırma desenleri hazırlanmıştır. Murat Yıldız (2007) tarafından yapılan çalışmada 7-15 yaş arasındaki çocuklar 12 yaş öncesi ve sonrası olarak iki gruba ayrılarak elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. İnsan biçimci ve somut Tanrı algısının küçük yaştaki grupta daha yoğun olduğunu büyük yaştaki grupta ise bu algının zayıflayarak daha soyut bir hal aldığını sonucunu ortaya çıkarmıştır. Küçük yaştaki grubun Tanrı'yı daha çok cezalandıran, yaşı büyük olan grubunsa bağışlayan şeklinde algıladığını ortaya koymuştur.

14-18 yaşlarındaki ergenlerdeki Tanrı imgesini incelediği Kuşat (2006) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre; katılımcıların Allah'ı en fazla yaratıcı, bağışlayıcı, yerin ve göğün sahibi sıfatlarıyla algıladıkları görülmüştür. Cinsiyet açısından kızların Allah'ın daha çok yakınlığı, sevgi dolu oluşu ve koruyuculuğu, erkeklerinse gücü ve cezalandırıcı sıfatlarını ön plana çıkararak algıladıkları görülmüştür (Kuşat, 2006).

Ergenlerde Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelendiğinde Tanrı algısı ile karar verme özsaygısı ve Tanrı algısı ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Doğan 2016). Ergenlerin (N=300) aldıkları lise eğitimi ile ilişkili olarak Tanrı imgesi, demografik değişkenlere göre incelendiğinde ergenlerin aldığı dinî eğitim Tanrı algısının oluşmasında etkili olduğu anlaşılmıştır. Din eğitimi yeterli düzeyde alan ergenlerde daha fazla yaratıcıya güven puanı daha yüksek bulunmuştur (Yıldırım, 2018).

Tanrı algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen Dilek (2019), Tanrı algısı sevgi ve korku yönelimli olarak iki boyutta incelenmiş ve bu boyutların şiddet eğilimi ile ilişkisi tespit etmiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel

tarama modeline göre tasarlanmıştır. Çalışma grubunu ortaöğretim kurumlarında okuyan, 974 katılımcının oluşturduğu çalışmada Tanrı algısı ile şiddet eğilimi arasında bir negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca sosyo-demografik değişkenlerin Tanrı'ya güven ve şiddet eğilimi puanını farklılaştırdığını tespit edilmiştir.

Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimi Bilge (2024)'nin çalışmasında lise ve üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup ile incelenmiştir. Örneklemin, 658 lise ve 997 üniversite öğrencisi olmak üzere 1655 öğrenciden oluştuğu çalışmada Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve psikolojik iyi oluş ile bazı sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sevgi yönelimli Tanrı algısı ile içsel, dışsal ve katı kuralcı dini yönelim arasında pozitif; sorgulayıcı dini yönelim arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Sevgi yönelimli Tanrı algısı ile psikolojik iyi oluş arasında ve dini yönelim biçimleri ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinde Tanrı'ya yapılan atıflar Bacanlı (1995) tarafından Selçuk Üniversitesinden 77 öğrenci ile yapılan araştırmada katılımcılardan Allah'a yönelik sıfatları işaretlemeleri istenmiştir. Öğrencileri tamamı “affedici” sıfatını işaretlerken cezalandırıcı sıfatını hiçbiri işaretlememiştir. En fazla işaretlenen ikinci sıfat “yaratıcı”, üçüncüsü ise kızlarda, “güvenilir” erkeklerde ise “güçlü” olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde yönteme ilişkin olarak, araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Nicel desende hazırlanan araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, 18-20 yaş arasında son ergenlik dönemindeki gençlerde adil dünya inancının Tanrı algısı ile psikolojik iyi oluş düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ve çeşitli demografik (cinsiyet, yaş ve ders başarısı) değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını gözlemlemek için hazırlanan genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelidir. İki veya daha fazla değişken arasındaki oluşan değişimin durumunu ve derecesini belirlemek için yapılan araştırma modelleri ilişkisel tarama modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2011).

2.2. ARAŞTIRMA GRUBU

Araştırmanın grubunu uygun örnekleme yoluyla Kütahya il merkezinde ikamet eden 18-20 yaş aralığındaki İmam Hatip Lisesi mezunu 393 kişi oluşturmaktadır.

Katılımcıların özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyetiniz	Kadın	261	66,41
	Erkek	132	33,59
Anne öğrenim durumu	İlkokul	183	46,56
	Ortaokul	61	15,52
	Lise	101	25,70
	Lisans	41	10,43
	Lisansüstü	7	1,78
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	22,90
	Ortaokul	71	18,07
	Lise	132	33,59
	Lisans	90	22,90
	Lisansüstü	10	2,54
Anne mesleği	Ev hanımı	313	79,64
	İşçi	35	8,91
	Memur	16	4,07
	Serbest meslek	13	3,31
	Diğer	16	4,07
Baba mesleği	İşçi	134	34,10
	Memur	89	22,65
	Serbest meslek	75	19,08
	Diğer	95	24,17
Anne baba ayrı mı?	Evet	11	2,80
	Hayır	382	97,20
Ailenizin ekonomik durumunu nasıl buluyorsunuz?	Kötü	9	2,29
	Ortanın altı	24	6,11
	Orta	236	60,05
	Ortanın üstü	66	16,79

	İyi	58	14,76
Öğrenim durumunuz	Liseden mezun, sınava hazırlanıyor	264	69,72
	Üniversitede öğrenci	119	30,28
Lisede en başarılı olduğunuz ders hangisi/hangisiydi?	Türkçe	113	28,75
	Matematik	94	23,92
	Fizik/Kimya	21	5,34
	Tarih/coğrafya	66	16,79
	Yabancı Dil	21	5,34
	Din Kültürü	41	10,43
	Beden eğitimi	37	9,41

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada üç ölçme aracı ile veriler toplanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini içeren sosyo-ekonomik form, adil dünya inanç puanlarına ilişkin verileri ergenler için adil dünya inancı ölçeği, psikolojik iyi oluş puanlarına ilişkin verileri Warwick-Edinburg Mental İyi-Oluş Ölçeği (WEMİÖÖ), Tanrı'ya güven puanının belirlenmesi için de Tanrı imgesi ölçeği ile elde edilmiştir.

2.3.1. Sosyo-Demografik Form

Araştırmacı tarafından hazırlanan form, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini elde etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu formda cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, ebeveyn öğrenim durumu, ebeveyn meslek, ailenin ekonomik durumu ve lisede en başarılı derse yönelik sorular bulunmaktadır

2.3.2. Ergenler İçin Adil Dünya İnancı Ölçeği

Pelin Erdem Çevikbaş tarafından geliştirilen ölçek, 20 maddeden oluşmaktadır ve beşli Likert tipindedir. Maddeler (1) Hiç katılmıyorum, (2) Biraz Katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplanmaktadır. “Genel Adil Dünya İnancı” ve “Kişisel Adil Dünya İnancı” olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Maddeler arasında sadece “Kişisel Adil Dünya İnancı” alt ölçeğindeki 7.

madde ters puanlanmaktadır. Ölçekten 42 alınan yüksek puan, bireyin adil dünya inancının güçlü olduğunu, düşük puan ise adil dünya inancının zayıf olduğunu ifade etmektedir. Geliştirilen ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Genel adil dünya inancı boyutuna ait Cronbach Alfa değeri 0,84 kişisel adil dünya inancı boyutuna ait Cronbach Alfa değeri 0,71 olduğu belirlenmiştir. Ergenler İçin Adil Dünya İnancı Ölçeğinin toplamına ait Cronbach Alfa değeri ise 0,85 olarak bulunmuştur (Çevikbaş, 2018).

Araştırma kapsamında toplanan veriler doğrultusunda Ergenler İçin Adil Dünya İnancı Ölçeğinin, Genel Adil Dünya İnancı boyutu puanları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,85 ve kişisel adil dünya boyutu puanları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,72 olarak belirlenmiştir. Bu değerler 0,70'ten yüksek olduğu için ölçek puanlarının güvenilir olduğu söylenebilir

2.3.3. Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği

Tennant ve arkadaşları (2007) tarafından Birleşik Krallıkta bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Gökay Keldal tarafından Türkçeye uyarlanan Warwick-Edinburg Mental İyi Oluş Ölçeği yapılan analizler sonucunda yeterli derecede güvenilir olduğu görülmüştür. Ölçeğin Türkçe formunun psikolojik iyi oluş değerlendirme de geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceği anlaşılmıştır. Araştırmalar psikolojik iyi oluşu yüksek bireylerin psikolojik ve fiziksel yaşam standartlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir (Keyes, 2002). Ölçek 14 olumlu maddeden oluşup 5'li likert tarzda cevaplandırılmaktadır. Ölçekten 14 ile 70 arasında puan alınabilir. Ölçekten alınan en yüksek mental psikolojik iyi oluşu sahip olduğunu gösterir. Türkçeye uyarlanan ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,92'dir (Keldal, 2015)

Araştırma kapsamında toplanan veriler doğrultusunda Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği puanları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,89 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,70'ten yüksek olduğu için ölçek puanlarının güvenilir olduğu söylenebilir

2.3.4.Tanrı İmgesi Ölçeği

Yıldız (2012) tarafından çocukların Tanrı imgesini saptamak amacıyla geliştirilmiştir. Daha sonra Yıldız (2020) tarafından ergenlerin Tanrı imgesi üzerinde ölçebilecek şekilde güncellenmiştir. 5'li likert olarak geliştirilen ölçek “kesinlikle hayır” (1), “hayır” (2), “emin değilim” (3), “evet” (4), “kesinlikle evet” (5) şeklinde puanlanmaktadır. Tanrı imgesi ölçeğinden alınan puanlar ile kişilerin Tanrı'ya olan güveni ölçülmektedir. Ölçek formu en son olarak ceza infaz kurumlarındaki ergenler üzerinde uygulanmış (Yıldız, 2020) ve ölçekte yer alan 10 maddeden 7'si (1,3,4,5,6,8 ve 9 numaralı madde) düz 3'ü (2, 7 ve 10 numaralı madde) ters kodlanarak kullanılmıştır. Cronbach Alfa değeri 0,754, ortalama 41,545, çarpıklık -0,880, basıklık 1,393, minimum değer 10, maksimum değer 50 olarak belirlenmiştir. Yapılan faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonucunda Tanrı İmgesi Ölçeği tek boyutlu ölçek elde olan bu ölçek bu haliyle güvenilirlik düzeyi yeterli değerde olduğu kabul edilmiştir (Yıldız, 2020).

Araştırma kapsamında toplanan veriler doğrultusunda Tanrı İmgesi Ölçeği puanları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,81 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,70'ten yüksek olduğu için ölçek puanlarının güvenilir olduğu söylenebilir.

2.4.VERİLERİN ANALİZİ

Çalışma kapsamında analize başlamadan önce veri setinde yanlış veri girişi ve kayıp veri olma durumu frekans analizi yardımıyla incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda veri setinde yanlış veri girişi ve kayıp veri olmadığı görülmüştür. Fark

analizleri için uygun yöntem karar vermek için bağımsız değişken düzeylerinde ölçek puanlarının normal dağılımı gösterme durumu incelenmiştir. Normal dağılım varsayımı için çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir ve çarpıklık-basıklık değerlerinin çoğunlukla -1 ile +1 arasında olduğu, bazı değişken düzeylerinde ± 1 aralığında bir miktar sapmalar olduğu görülmüş, ancak örneklemin çok geniş olması göz önüne alınarak normal dağılımın sağlandığı kabul edilmiştir. Normal dağılım için yapılan incelemeler Ek-6'da sunulmuştur. Normal dağılım varsayımı sağlandığı kabul edildiği için parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin iki düzeye sahip olduğu durumlarda ilişkisiz örneklem t testi, bağımsız değişkenin ikiden fazla düzeye sahip olduğu durumlarda varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Çalışma kapsamında ölçek puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacı ile korelasyon analizi verilmiştir. Ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edildiği için pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kurulan aracı modelin incelenmesinde yapısal eşitlik modelleme analizinden yararlanılmıştır. Aracı model analizi gerçekleştirilirken bootstrap yöntemi ile kestirimler gerçekleştirilmiştir. Aracı değişken analizleri Jamovi 2.3.28 programı ile yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI
3.1. FARK TESTLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde araştırma bulguları yer almaktadır.

Araştırmaya katılan 18-20 yaş aralığında son ergenlik dönemindeki katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre genel adil dünya inancının farklılaşma durumu incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Ders Göre Genel Adil Dünya İnancının İncelenmesi

		n	X	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kadın	261	33,09	6,88	391	2,321*	0,021
	Erkek	132	31,27	8,21			
					sd	F	p
Anne öğrenim durumu	İlkokul	183	33,31	7,13	(3, 389)	2,468	0,062
	Ortaokul	61	33,08	8,05			
	Lise	101	31,01	7,23			
	Lisans	48	31,63	7,54			
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	32,93	6,32	(3, 389)	2,882*	0,036
	Ortaokul	71	33,15	7,05			
	Lise	132	33,20	7,71			
Baba mesleği	Lisans	100	30,62	7,87	(3, 389)	1,671	0,173
	İşçi	134	31,90	7,40			
	Memur	89	31,56	8,18			
	Serbest meslek	75	33,64	6,69			
Lisede en başarılı olduğu ders	Diğer	95	33,22	7,04	(6, 386)	3,079*	0,006
	Türkçe	113	33,62	7,06			
	Matematik	94	30,43	7,86			
	Fizik/Kimya	21	33,76	5,57			
	Tarih/coğrafya	66	31,11	7,13			
	Yabancı dil	21	31,86	8,53			
	Din kültürü	41	34,73	7,01			
Beden eğitimi	37	33,76	7,04				

*p<0,05

Tablo 2 incelendiğinde son ergenlik dönemindeki katılımcıların anne öğrenim durumu ve baba mesleğine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği (p>0,05) görülmektedir. Diğer bir deyişle,

katılımcıların anne öğrenim durumu ve baba mesleği fark etmeksizin genel adil dünya inançları benzerdir. Katılımcıların cinsiyetine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde kadın katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasının ($\bar{X}=33,09$) erkek katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasından ($\bar{X}=31,27$) yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, kadınların genel adil dünya inancının erkeklerden daha fazla olduğu söylenebilir. Katılımcıların babalarının öğrenim durumuna göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Tespit edilen farklılığın baba öğrenim durumu değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacı Bonferroni testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen anlamlı farklılığın babası lise mezunu olan katılımcılar ile babası lisans mezunu olan katılımcılar arasında olduğu ($p = 0,049$) belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde babası lise mezunu olan katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasının ($\bar{X}=33,20$) babası lisans mezunu olan katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasından ($\bar{X}=30,62$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, babası lise mezunu olan katılımcıların genel adil dünya inancının babası lisans mezunu olan katılımcıların genel adil dünya inancından daha fazla olduğu söylenebilir. Katılımcıların lisede en başarılı olduğu derse göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Tespit edilen farklılığın lisede en başarılı olduğu ders değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacı Bonferroni testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen anlamlı farklılığın lisede en başarılı olduğu ders matematik olanlar ile Türkçe olanlar ($p = 0,038$) ve Din kültürü ($p = 0,036$) olanlar arasında belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde lisede en başarılı olduğu ders matematik olan katılımcıların genel adil

dünya inancı ölçeği puan ortalamasının ($\bar{X}=30,43$) lisede en başarılı olduğu ders Türkçe ve Din kültürü olan katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamalarından ($\bar{X}_{Türkçe}=33,62$; $\bar{X}_{Din\ kültürü}= 34,73$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, lisede en başarılı olduğu ders Türkçe ve Din kültürü olan katılımcıların genel adil dünya inancının lisede en başarılı olduğu ders matematik olan katılımcıların genel adil dünya inancından daha fazla olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan 18-20 yaş aralığındaki katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre kişisel adil dünya inancının farklılaşma durumu incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Kişisel Adil Dünya İnancının İncelenmesi

		n	X	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kadın	261	27,82	4,65	391	1,960	0,051
	Erkek	132	28,84	5,34			
Anne öğrenim durumu	İlkokul	183	28,55	4,95	(3, 389)	1,908	0,128
	Ortaokul	61	28,44	4,88			
	Lise	101	27,16	4,59			
	Lisans	48	28,44	5,34			
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	28,64	4,97	(3, 389)	,503	0,680
	Ortaokul	71	28,24	4,43			
	Lise	132	27,83	5,20			
Baba mesleği	İşçi	134	27,01	5,20	(3, 389)	3,927*	0,009
	Memur	89	28,47	4,71			
	Serbest meslek	75	28,83	4,48			
	Diğer	95	28,96	4,78			
Lisede en başarılı olduğu ders	Türkçe	113	28,33	4,86	(6, 386)	1,820	0,094
	Matematik	94	27,47	5,00			
	Fizik/Kimya	21	30,38	3,93			
	Tarih/coğrafya	66	27,24	5,21			
	Yabancı dil	21	29,00	5,11			
	Din kültürü	41	29,12	4,31			
	Beden eğitimi	37	28,24	4,98			

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde son ergenlik dönemindeki katılımcıların cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve lisede en başarılı olduğu derse göre kişisel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların cinsiyetleri, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve lisede başarılı olduğu ders fark etmeksizin kişisel adil dünya inançları benzerdir. Katılımcıların babalarının mesleğine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Tespit edilen farklılığın baba mesleği değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacı Bonferroni testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen anlamlı farklılığın babası işçi olan gençler ile babası diğer kategorindeki meslek grubuna sahip olan gençler arasında olduğu ($p = 0,018$) belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde babası işçi olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasının ($\bar{X}=27,01$) babası diğer kategorisindeki meslekleri yapan katılımcıların kişisel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasından ($\bar{X}=28,96$) daha düşük olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 18-20 yaş aralığındaki katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre Tanrı imgelerinin farklılaşma durumu incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Tanrı'ya Güven Puanlarının İncelenmesi

		n	X	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kadın	261	42,32	4,84	211,424	4,822*	0,000
	Erkek	132	39,31	6,30			
					sd	F	p
Anne öğrenim durumu	İlkokul	183	42,05	5,08	(3, 389)	4,369*	0,005
	Ortaokul	61	42,15	4,99			
	Lise	101	39,84	6,00			
	Lisans	48	40,50	6,34			
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	42,16	5,20	(3, 389)	2,059	0,105
	Ortaokul	71	41,51	5,06			
	Lise	132	41,45	5,66			
Baba mesleği	İşçi	134	40,66	5,84	(3, 389)	3,648*	0,013
	Memur	89	40,37	5,86			
	Serbest meslek	75	42,75	4,78			
	Diğer	95	41,97	5,16			
Lisede en başarılı olduğu ders	Türkçe	113	42,43	4,48	(6, 386)	1,896	0,080
	Matematik	94	40,04	6,83			
	Fizik/Kimya	21	41,86	3,45			
	Tarih/coğrafya	66	41,29	5,88			
	Yabancı dil	21	41,43	5,83			
	Din kültürü	41	41,73	4,62			
	Beden eğitimi	37	40,30	5,56			

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde son ergenlik dönemindeki katılımcıların baba öğrenim durumu ve baba mesleğine göre Tanrı'ya güven puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların baba öğrenim durumu ve baba mesleği fark etmeksizin Tanrı'ya güven düzeylerin benzerdir. Katılımcıların cinsiyetine göre Tanrı'ya güven puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde kadın katılımcıların Tanrı'ya güven puanı ortalamasının ($\bar{X}=42,32$) erkek katılımcıların Tanrı'ya güven puanı ortalamasından ($\bar{X}=39,31$) yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, kadınların Tanrı'ya güven puanlarının erkeklerden daha fazla olduğu söylenebilir. Son ergenlik dönemindeki katılımcıların annelerinin öğrenim durumuna göre Tanrı'ya

güven puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Tespit edilen farklılığın anne öğrenim durumu değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacı Bonferroni testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen anlamlı farklılığın annesi ilkokul mezunu olan katılımcılar ile annesi lise mezunu olan katılımcılar arasında olduğu ($p = 0,007$) belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde annesi ilkokul mezunu olan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının ($\bar{X}=42,05$) annesi lise mezunu olan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının ortalamasından ($\bar{X}=39,84$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, annesi ilkokul mezunu olan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının annesi lise mezunu olanların Tanrı'ya güven puanından daha fazla olduğu söylenebilir. Katılımcıların baba öğrenim durumuna göre göre Tanrı imgesi ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Tespit edilen farklılığın baba öğrenim durumu değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacı Bonferroni testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen anlamlı farklılığın babası serbest meslek ile uğraşan gençler ile babası memur olan katılımcılar ($p = 0,036$) arasında olduğu belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde babası serbest meslek ile uğraşan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının ($\bar{X}=42,75$) babası memur olan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının ortalamalarından ($\bar{X}=40,37$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, babası serbest meslek ile uğraşan katılımcıların Tanrı'ya güven puanlarının babası memur olanların Tanrı'ya güven puanından daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 18-20 yaş aralığındaki katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre psikolojik iyi oluş düzeylerinin farklılaşma durumu incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu, Baba Mesleği ve Lisede En Başarılı Olduğu Derse Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi

		n	X	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kadın	261	46,52	9,14	391	1,883	0,060
	Erkek	132	48,48	10,85			
					sd	F	p
Anne öğrenim durumu	İlkokul	183	47,64	10,19	(3, 389)	1,098	0,350
	Ortaokul	61	46,66	9,89			
	Lise	101	45,94	9,49			
	Lisans	48	48,65	8,47			
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	48,36	10,21	(3, 389)	1,014	0,386
	Ortaokul	71	47,83	10,46			
	Lise	132	46,18	9,76			
Baba mesleği	İşçi	134	46,01	9,73	(3, 389)	1,933	0,124
	Memur	89	46,49	8,82			
	Serbest meslek	75	49,08	10,64			
	Diğer	95	47,95	9,84			
Lisede en başarılı olduğu ders	Türkçe	113	46,66	8,87	(6, 386)	0,504	0,806
	Matematik	94	48,26	9,05			
	Fizik/Kimya	21	48,14	10,62			
	Tarih/coğrafya	66	46,29	10,02			
	Yabancı dil	21	45,43	12,82			
	Din kültürü	41	47,78	9,89			
	Beden eğitimi	37	47,35	11,51			

**p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde son ergenlik dönemindeki katılımcıların cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların cinsiyetleri, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, baba mesleği ve lisede başarılı olduğu ders fark etmeksizin psikolojik iyi oluş düzeyleri benzerdir.

Son ergenlik dönemindeki katılımcıların genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, psikolojik iyi oluş ve Tanrı'ya güven puanları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Ölçek puanları normal dağılım

gösterdiği için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

3.2. İLİŞKİ TESTLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 6. Korelasyon Analizi Sonuçları

	Genel Adil Dünya İnancı	Kişisel Adil Dünya İnancı	Tanrı’ya Güven	Psikolojik İyi Oluş
Genel Adil Dünya İnancı	1			
Kişisel Adil Dünya İnancı	0,54**	1		
Tanrı’ya Güven	0,38**	0,29**	1	
Psikolojik İyi Oluş	0,36**	0,52**	0,30**	1

**p<0,05

Tablo 6 incelendiğinde Adil Dünya İnancı Ölçeği genel adil dünya inancı boyutu puanları ile Tanrı İmgesi Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,38$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların genel adil dünya inancı düzeyleri arttıkça Tanrı’ya güveni de artmaktadır. Adil Dünya İnancı Ölçeği genel adil dünya inancı boyutu puanları ile Mental İyi Oluş Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,36$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların genel adil dünya inancı düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı görülmektedir. Adil Dünya İnancı Ölçeği kişisel adil dünya inancı boyutu puanları ile Tanrı İmgesi Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r = 0,29$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, katılımcıların kişisel adil dünya inancı düzeyleri arttıkça Tanrı’ya güven düzeyleri de artmaktadır. Adil Dünya İnancı Ölçeği kişisel adil dünya inancı boyutu puanları ile Mental İyi Oluş Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,52$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların kişisel adil dünya inancı düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeyleri de artmaktadır. Tanrı İmgesi Ölçeği puanları ile Mental İyi Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r =$

0,30) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p < 0,05$) görülmektedir. Bu durumda, katılımcıların Tanrı'ya güven düzeyleri, psikolojik iyi oluş düzeyleri birlikte artmaktadır.

Katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyinin, adil dünya inancına olan etkisinde Tanrı'ya güvenin aracılık rolü gösterme durumu yapısal eşitlik modelleme ile incelenmiştir. Adil Dünya Ölçeğinin iki alt boyutu için ayrı ayrı iki model kurulmuştur. Sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur. Ayrıca modellere ilişkin path diyagramları Şekil 1'de verilmiştir.

3.3. ARACILIK TESTLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 7. Tanrı'ya Güvenden Adil Dünya İnancına Olan Etkide Psikolojik İyi Oluşun Aracılık Rolünün İncelenmesi

	Yollar	Yol katsayısı (B)	Std. Yol katsayısı (β)	P
Mode 11	Tanrı'ya Güven-> Genel Adil Dünya İnancı (<i>Aracı değişken yok</i>)	0,51	0,38	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Psikolojik İyi Oluş (<i>Doğrudan etki</i>)	0,54	0,30	<0,01
	Psikolojik İyi Oluş-> Genel Adil Dünya İnancı (<i>Doğrudan etki</i>)	0,20	0,26	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Genel Adil Dünya İnancı (<i>Doğrudan etki</i>)	0,40	0,30	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Psikolojik İyi Oluş-> Genel Adil Dünya İnancı (<i>Dolaylı etki</i>)	0,11	0,08	<0,01
Mode 12	Tanrı'ya Güven-> Kişisel Adil Dünya İnancı (<i>Aracı değişken yok</i>)	0,25	0,29	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Psikolojik İyi Oluş (<i>Doğrudan etki</i>)	0,54	0,30	<0,01
	Psikolojik İyi Oluş-> Kişisel Adil Dünya İnancı (<i>Doğrudan etki</i>)	0,24	0,47	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Kişisel Adil Dünya İnancı (<i>Doğrudan etki</i>)	0,13	0,14	<0,01
	Tanrı'ya Güven-> Psikolojik İyi Oluş-> Kişisel Adil Dünya İnancı (<i>Dolaylı etki</i>)	0,13	0,14	<0,01

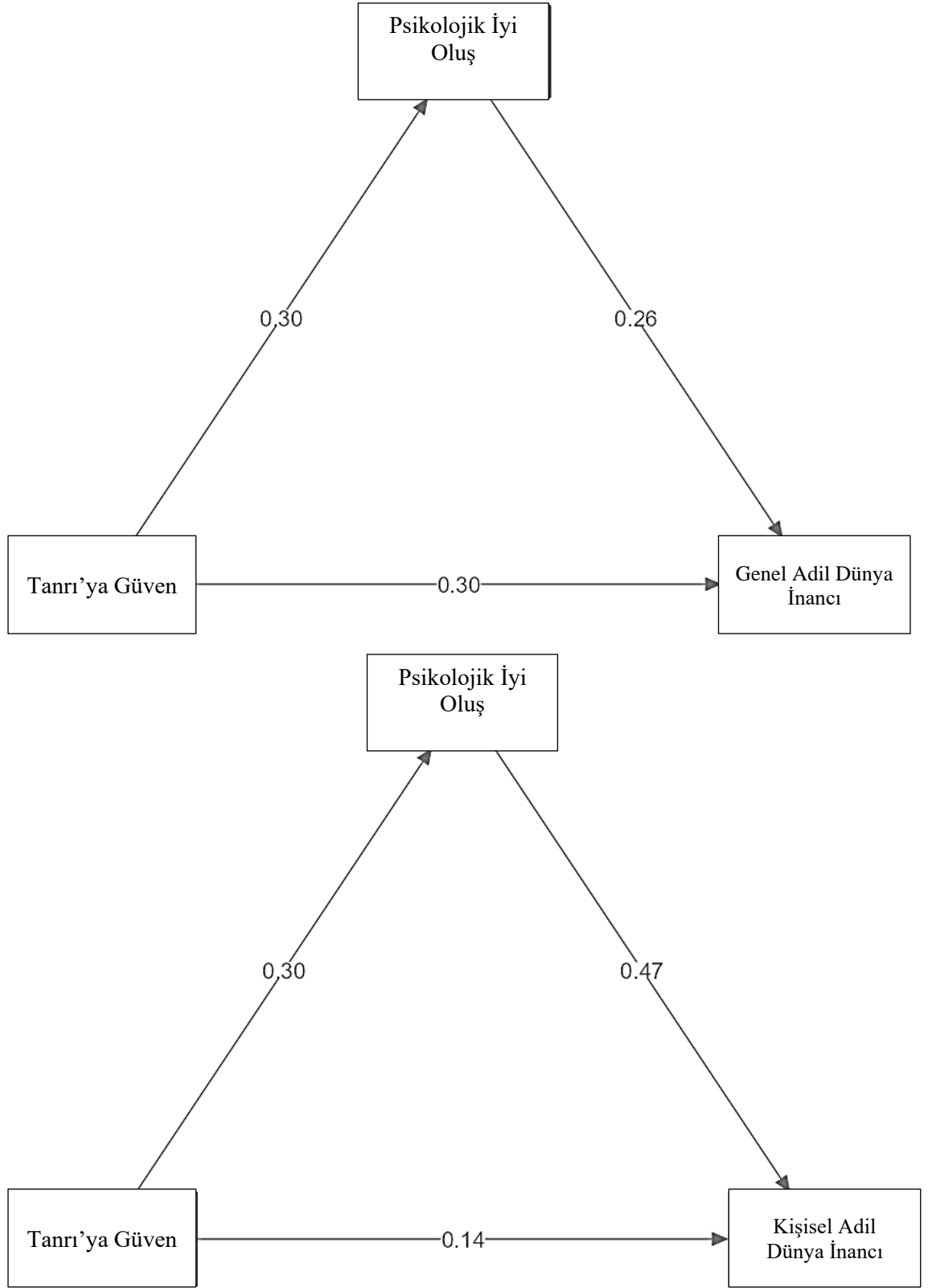
Tablo 7 incelendiğinde, model 1’de aracı değişken yok iken Tanrı’ya güvenin Adil Dünya İnancı Ölçeği genel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının 0,38 olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, Tanrı’ya güven puanlarındaki bir standart birimlik artış genel adil dünya inancı boyutu puanlarında 0,38 standart birimlik artışa neden olmaktadır.

Psikolojik iyi oluş aracı değişken olarak modele alındığında Tanrı’ya güven puanlarından psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının ($\beta=0,30$) ve psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarından genel adil dünya boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının ($\beta=0,26$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. Psikolojik iyi oluş değişkeni modele alındığında Tanrı’ya güven puanlarından genel adil dünya boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısı 0,30’dur ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,01$).

Psikolojik iyi oluş değişkeni modele alındıktan sonra Tanrı’ya güven puanlarından genel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan anlamlı etkinin devam ettiği görülmektedir. Buna göre, Tanrı’ya güven puanlarından genel adil dünya inancına olan etkide psikolojik iyi oluş değişkeninin kısmı aracı etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıca Tanrı’ya güven puanlarından psikolojik iyi oluş değişkeni üzerinden genel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan dolaylı etkinin 0,08 olduğu belirlenmiştir. Diğer bir deyişle Tanrı’ya güven puanlarının artması psikolojik iyi oluş değişkeninin de etkisiyle genel adil dünya inancı boyutu puanları artmaktadır. Model 2’de aracı değişken yok iken Tanrı’ya güven puanlarından Adil Dünya İnancı Ölçeği kişisel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının 0,29 olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, Tanrı’ya güven puanlarındaki bir standart birimlik artış kişisel adil dünya inancı boyutu puanlarında 0,29 standart birimlik artışa neden olmaktadır. Psikolojik iyi oluş aracı

değişken olarak modele alındığında Tanrı'ya güven puanlarından psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının ($\beta=0,30$) ve psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarından kişisel adil dünya boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısının ($\beta=0,47$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmektedir.

Psikolojik iyi oluş değişkeni modele alındığında Tanrı'ya güven puanlarından kişisel adil dünya boyutu puanlarına olan standartlaştırılmış yol katsayısı 0,14'tür ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,01$). Psikolojik iyi oluş değişkeni modele alındıktan sonra Tanrı'ya güven puanlarından kişisel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan anlamlı etkinin devam ettiği görülmektedir. Buna göre, Tanrı'ya güvenin kişisel adil dünya inancına olan etkisinde psikolojik iyi oluş değişkeninin kısmı aracı etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıca Tanrı'ya güven puanlarından psikolojik iyi oluş değişkeni üzerinden kişisel adil dünya inancı boyutu puanlarına olan dolaylı etkinin 0,14 olduğu belirlenmiştir. Diğer bir deyişle Tanrı'ya güven puanlarının artması psikolojik iyi oluş değişkeninin de etkisiyle kişisel adil dünya inancı boyutu puanları artmaktadır.

Şekil 1. Tanrı'ya Güvenden Adil Dünya İnancına Olan Etkide Psikolojik İyi Oluşun Aracı Etkisine İlişkin Modeller

Genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı ve Tanrı'ya güvenin psikolojik iyi oluş düzeyini ne kadar yordadığını belirlemek amacı ile çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce regresyon analizinin varsayımları incelenmiş (Ek-6'da sunulmuştur) ve sağlandığı görülmüştür. Varsayımların sağlandığı belirlendikten sonra analiz aşamasına geçilmiştir. Çoklu regresyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 8'de sunulmuştur.

3.4. YORDAMA TESTİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 8. Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

			Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar		t	p	
			B	Std. Hata	Beta (β)	95% Güven Aralığı			
						Alt	Üst		
(Sabit)			8,70	3,50				2,489	0,013
Genel	Adil	Dünya İnancı	0,08	0,07	0,06	-0,04	0,17	1,194	0,233
Kişisel	Adil	Dünya İnancı	0,87	0,10	0,44	0,34	0,54	8,624	0,001
Tanrı'ya Güven			0,27	0,08	0,16	0,06	0,25	3,347	0,001
<i>Bağımlı Değişken: Psikolojik İyi Oluş; F(3, 389)=54,194; p=0,000; R²=0,30; Adjusted R²=0,29</i>									

Tablo 8 incelendiğinde kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(3, 389)=54,194$; $p<0,05$) görülmektedir. Genel adil dünya inancından psikolojik iyi oluşa olan regresyon katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir. Bu durumda genel adil dünya inancı psikolojik iyi oluş düzeyini yordamamaktadır. Kişisel adil dünya inancından psikolojik iyi oluşa olan standartlaştırılmış regresyon katsayısının 0,44 olduğu ve bu katsayının istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. Buna göre kişisel adil dünya inancı ölçeği puanlarındaki bir standart birimlik artışın psikolojik iyi oluş düzeyinde 0,44 standart birimlik artışa neden olduğu söylenebilir. Tanrı'ya güvenden psikolojik iyi oluşa olan standartlaştırılmış regresyon katsayısının 0,16 olduğu ve bu katsayının istatistiksel

olarak anlamlı olduğu ($p < 0,05$) belirlenmiştir. Buna göre Tanrı'ya güven puanlarındaki bir standart birimlik artışın psikolojik iyi oluş düzeyinde 0,16 standart birimlik artışa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca standartlaştırılmış regresyon katsayılarının oranına bakıldığında psikolojik iyi oluştaki değişimin açıklanmasında kişisel adil dünya inancı değişkeninin Tanrı'ya güven değişkeninden yaklaşık olarak 3 kat ($0,44/0,16=2,75 \cong 3$) daha etkili olduğu söylenebilir. Düzeltilmiş açıklanan varyans değeri incelendiğinde yordayıcı değişkenlerin (genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, Tanrı'ya güven) bağımlı değişkendeki (psikolojik iyi oluş) değişimin %29'unu açıkladığı görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara ilişkin tartışma, sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

4.1. TARTIŞMA

Adil dünya inancı, psikolojik iyi oluş, Tanrı'ya güven puanları ve bu puanlar arasındaki ilişki ve yordama testlerine ilişkin sonuçlar tartışılmıştır.

4.1.1. Adil Dünya İnancına İlişkin Tartışma

Yapılan araştırmadaki fark testlerinde son ergenlik döneminde bulunan katılımcıların cinsiyetine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ve ortalamalar incelendiğinde kadın katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasının erkek katılımcıların genel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasından yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde cinsiyet faktörünün adil dünya inancı üzerinde etkisi olduğunu gösteren bazı araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Erkeklerin genel adil dünya inancı puanlarının kadınların puanlarından daha fazla olduğu yapılan çalışmalar da mevcuttur (Furnham,1993; Oppenheimer, 2006; Furnham, 2003). Bu çalışmadaki sonucun ortaya çıkması örneklemin oldukça genç olması ile ilişkili olabilir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan farklılaşmanın yaşın ilerlemesi ile ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir.

Katılımcılarda anne öğrenim durumu ve baba mesleğine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Katılımcıların anne öğrenim durumu ve baba mesleği fark etmeksizin genel adil dünya inançları benzerdir. Bu bakımdan çalışma, benzer bir araştırmanın;

demografik özellikler ile adil dünya inancı ve dindarlık arasındaki ilişkiler incelendiğinde öncelikle adil dünya inancının cinsiyet, birlikte yaşanan kişi, gelir düzeyi ve okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği bulgularıyla uyumlu gözükmektedir (Şahbaz, 2012).

Alanyazında özellikle sosyo-ekonomik düzeye yönelik yapılmış pek fazla araştırma bulunmamaktadır. Dalbert ve Radant'ın (2004) sosyo-ekonomik durumun bir bileşeni olarak sayılabilecek eğitim seviyesini temel alan araştırmasına göre ise, eğitim seviyesi yükseldikçe genel adil dünya inancı daha zayıf görülürken, kişisel adil dünya inancı daha güçlü şekilde yaşanmaktadır. Buna göre eğitim seviyesi daha daha yüksek olan ebeveynlerin daha zayıf genel adil dünya inancına ve daha güçlü kişisel adil dünya inancına sahip olmaları beklenebilir. Ebeveynlerin bu durumu çocuklarına nasıl aktaracağı düşünülürse, Dalbert ve Radant'a (2004) göre ailenin yetiştirme şekli ve adil bir aile ortamı kişisel adil dünya inancını desteklemekte, genel adil dünya inancı ise bu tür deneyimlerden bağımsız şekilde gelişmektedir (Çevikbaş, 2018).

Katılımcılardan lisede en başarılı olduğu ders Türkçe ve Din kültürü olanların genel adil dünya inancının, en başarılı olduğu ders matematik olan katılımcıların genel adil dünya inancından daha fazla olduğu bulunmuştur. Başarılı olunan ders öğrencini öncelikle kariyer hedefleri ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bu veri ülkemizde çocuk ve/veya ergenlerin adil dünya inançları ve yaşam beklentileri ile ilişkili olarak araştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve lisede en başarılı olduğu derse göre kişisel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Fakat katılımcıların babalarının mesleğine göre genel adil dünya inancı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde babası işçi olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı

ölçeği puan ortalamasının babası diğer kategorisindeki meslekleri yapan katılımcıların kişisel adil dünya inancı ölçeği puan ortalamasından daha düşük olduğu görölmektedir. Buna göre, babası işçi olanların kişisel adil dünya inançları, babası diğer meslek grubundaki ergenlerin kişisel adil dünya inançlarından daha düşüktür. Bu bulgu literatürü doğrular niteliktedir. Çünkü sosyo-ekonomik düzeyin bileşenlerinden olan baba mesleği faktöründe kişisel adil dünya inancında farklılık ortaya koymuştur. Yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip ebeveynler aile yaşantısına durumlarını yansıtmaları beklenir. Adil bir aile ortamı sağladıkları takdirde yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip, kural yönelimli ailelerin çocuklarının güçlü kişisel adil dünya inancına sahip olmalarını sağlamaları beklenebilir (Çevikbaş, 2018).

4.1.2. Psikolojik İyi Oluş İlişkin Tartışma

Cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre psikolojik iyi oluş ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görölmektedir. Araştırmada bulguları özellikle yaş ve cinsiyet gibi değişkenlerin psikolojik iyi oluşu etkilememesi bakımından literatürle kısmen uyuşmamaktadır.

Psikolojik iyi-oluş düzeyinin yaş değişkeni açısından yapılan çalışmalara bakıldığında, kısıtlı bir çalışma mevcut olduğu görölmektedir. Bu çalışmalar daha çok genç, ergen ve genç yetişkin kesimleri içeren çalışmalardır. Üniversite öğrencilerine yapılan çalışmada, psikolojik iyi-oluş düzeyi yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir (Gönener ve diğer, 2017).

Gönener, Öztürk ve Yılmaz (2017)'in araştırmasında psikolojik iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği görölmektedir. Aynı şekilde Diener ve Diener (1995)'in yaptığı çalışmada da psikolojik iyi oluşun cinsiyete göre farklılaşmadığı görölmektedir. Çalışmada, Gönener, Öztürk ve Yılmaz (2017) ile Diener

ve Diener (1995)'in çalışmalarını destekler niteliktedir. Haring ve arkadaşları (1984) araştırmasında erkeklerin kadınlara göre daha yüksek psikolojik iyi olma düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Tekkurşun ve arkadaşları (2018) sporcu erkeklerin kadınlara göre daha yüksek psikolojik iyi oluş düzeyine sahip olduklarını bulmuşlardır. Wood ve arkadaşları (1989) yaptığı incelemeler sonucunda kadınların psikolojik iyi olma düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Cinsiyet eşitsizliğini vurgulayan başka bir çalışmada; kadınların psikolojik iyi oluş hallerinin erkeklere göre daha yüksek çıkması kadın olmanın psikolojik iyi oluşu desteklediği yani avantajlı oldukları şeklinde yorumlanmıştır (Korkmaz, 2012). Gürkan ve Gür (2019) erkeklerin kadınlardan daha yüksek psikolojik iyi oluş düzeyine sahip oldukları sonucuna varmıştır. Lüleci (2021) çalışmasında ebeveyn güvenli bağlanma düzeyleri artıkça iyi oluş düzeylerinin de arttığı ve iyi oluş düzeylerinin güven veren Tanrı imgesini korku/kaygı veren Tanrı imgesinden daha çok etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

4.1.3.Tanrı'ya Güvene İlişkin Tartışma

Katılımcılarda baba öğrenim durumu ve baba mesleğine göre Tanrı'ya güven puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermezken cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Buna göre, kadınların Tanrıya güven düzeylerinin erkeklerden daha fazladır. Çalışmanın bulguları, alandaki bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. 14-18 yaş grubu ergenlerin Tanrı algıları incelendiğinde kızların Allah'ı seven ve koruyan olarak algımlarken, erkek ergenlerin cezalandırıcı ve güçlü olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır (Kuşat, 2006; Dınvar, 2011; Kula, 2012; Anuştekin, 2018). Benzer şekilde bir çalışmada kadınlar Tanrı'yı, seven, koruyan, gözetken olarak algımlarken; erkekler ise daha çok cezalandırıcı olarak algıladıklarını ortaya koyan çalışmalar olduğu gibi (Kaya, 2018); lise öğrencilerinde korku yönelimli Tanrı algısı puanlarında kız öğrencilerin puanları erkek öğrencilerin puanlarından daha

yüksek bulunduğunu gösterenler de vardır (Göregen ve Yıldız, 2021). Cinsiyetin Tanrı imgesi üzerinde anlamlı farklılaşma göstermediği çalışmada mevcuttur (Çiftçi, 2019).

Bir başka değişken olarak anne eğitim düzeyine baktığımızda katılımcıların annelerinin öğrenim durumuna göre Tanrı imgesi ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Buna göre, annesi ilköğretim mezunu olanların yaratıcıya güven düzeylerinin annesi lise mezunu olan katılımcıların yaratıcıya güven düzeylerinden daha fazladır.

Bir ergenin güven veren ve cezalandırıcı bir Tanrı ya da güven veren ya da cezalandırmayan Tanrı algısına ilişkin başlıca faktör olarak aile iklimi ile ilişkili olabilir. Ebeveynlerin eğitim seviyesi ne kadar yüksekse, ergenin Tanrı 'yı cezalandırıcı olarak görme olasılığı o kadar az olması beklenir. Yine bu sürecin sosyalleşme süreci olduğu görülmektedir (Raymond, 1977). Düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynler genellikle hayata karşı sert bir bakış açısına ve Tanrı'yı öfkeli ve yargılayıcı bir şekilde algılamaya eğilim gösterirler (Nelsen, 1972). Veriler, bu ebeveyn dünya görüşünün genellikle çocuklarına aktarıldığını göstermektedir. Bununla birlikte ebeveyn kontrolü de Tanrıyı cezalandıran ve cezalandırmayan algıları arasında ayırım yapan en önemli değişkenlerden biridir. Ergen, ebeveynlerini hayatı üzerinde kontrol uygulayan olarak gördükçe, Tanrı'yı cezalandıran olarak algılama eğilimindedir. Daha az eğitilmiş ebeveynler genellikle daha fazla kontrolcü olma eğilimindedir (Kohn, 1963). Her iki süreç de cezalandıran Tanrı imajının oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Fakat aile iklimini sadece ebeveynin eğitim düzeyi ile açıklamak ta mümkün değildir. Ailenin dini dünya görüşü evdeki çocukların yaşam kalitesini etkileyeceğinden bu konuda yapılacak araştırmalarla konu daha iyi aydınlatılabilir.

4.1.4. Ölçekler arası İlişkilere İlişkin Tartışma

Katılımcılarda adil dünya inancı ölçeği, Tanrı imgesi ölçeği ve psikolojik iyi oluş ölçeği puanları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapıldığında Ölçek puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r= 0,38$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($p<0,05$) Alanyazına göre dünyayı daha adil algılayan insanlar daha dindar olabilmekte ve adalet kavramını Tanrı ya da benzeri bir otoriteye bağlayabilmektedirler.

Tanrı imgesi ölçeği puanları ile psikolojik iyi oluş ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,30$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olması ($p<0,05$) sevilen Tanrı ya da Tanrı'nın sevillebilir bir varlık olarak algılanması psikolojik iyi oluşu en iyi yordayan olması ile ilişkilendirilebilir. Literatürdeki bulgular, Tanrı sevgisi puanı arttığında psikolojik sağlık puanının da arttığını göstermektedir. Zihinsel sağlık ile yaratıcıya güven düzeyi Tanrı imajı arasında pozitif, korku yönelimli Tanrı imgesi arasında ise negatif bir ilişki vardır. Tanrı'yı seven bireyler Tanrı'yı merhametli ve yardımsever olarak tasarlarlar. Tanrı'ya güvendikleri için, her durumda Tanrı'dan yardım alacaklarına inanırlar (İnes, 2016). Kendilerine ve başkalarına dair olumlu zihinsel temsiller geliştiren bireyler, Tanrı'ya dair de olumlu zihinsel temsiller geliştirirler. Tanrı'nın sevgi dolu ve yardımsever bir varlık olduğuna inanırlar ve Tanrı'yı kendilerinden daha yüksek bir benlik olarak tasarlarlar (Kirkpatrick, 1990).

Benzer bir çalışmada Tanrı'yla güvenli ya da olumlu bir bağın psikolojik iyi olmayı desteklediğini ve aynı şekilde güvenli bağlananların Yaratıcıya güven algısı geliştirdiklerini ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2012). Literatürdeki bulgular, Tanrı sevgisi puanı arttığında psikolojik iyi oluş puanının da arttığını göstermektedir. Zihinsel sağlık ile yaratıcıya güven düzeyi arasında pozitif, korku yönelimli Tanrı imgesi arasında ise negatif bir ilişki (Koohsar ve ark, 2011) bulunması da eldeki bulguları desteklemektedir.

Tanrı algısı ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı bir korelasyon elde edildiği bir başka çalışmanın korelasyon testlerinin sonuçları, seven Tanrı anlayışı ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bireyin merhametli bir Tanrı'yı tanıdığı ve onu dostu olarak gördükleri ve onunla sevgi dolu bir ilişki yoluyla iletişim kurduğu modelde, Tanrı'yı zorluklarda kendilerine ulaşan ilk yardımcı olarak görür. Bireyler korkulan Tanrı anlayışına sahip olduklarında ise cezalandırılma ve Tanrı tarafından reddedilme korkusunun örtük olarak mümkün olduğu sonucunu çıkarabilir. Bu bireyler Tanrı'yı bir sevgi ve şefkat kaynağından ziyade bir acı ve ceza kaynağı olarak görmektedir. Güven duyulan bir Tanrı anlayışı söz konusu olduğunda ise, Tanrı ile sevgi dolu bir ilişkiye dayanan bir anlam da söz konusudur (Khaksari, 2012).

Adil Dünya İnancı Ölçeği kişisel adil dünya inancı boyutu puanları ile Psikolojik İyi Oluş Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,52$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre, katılımcıların kişisel adil dünya inancı düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı anlaşılmıştır. Adil dünya inancı öğrencilerde iyi oluşu olumlu yönde etkileyecektir hipotezi desteklenmiştir. Mevcut araştırmaya göre, sadece kişinin kendi adil dünya inancı mutluluk ve yaşam memnuniyetini yordamaktadır; başkaları için ve genel olarak adil dünya inancı yordamamaktadır.

4.1.5. Yordama Testine İlişkin Tartışma

Araştırmada hem Tanrı'ya güvenin hem de kişisel adil dünya inancının psikolojik iyi oluşu yordaması oldukça önemlidir. Yordama testi katsayılarının oranına bakıldığında psikolojik iyi oluştaki değişimin açıklanmasında kişisel adil dünya inancı değişkeninin Tanrı'ya güven değişkeninden yaklaşık olarak 3 kat ($0,44/0,16=2,75 \cong 3$) daha etkili olduğu ve yordayıcı değişkenlerin (genel adil dünya inancı, kişisel adil

dünya inancı, Tanrı'ya güven) bağımlı değişkendeki (psikolojik iyi oluş) değişimin %29'unu açıkladığı bulunmuştur.

Mevcut bulgular, daha önceki araştırmalardan elde edilen kanıtlarla tutarlıdır (Lipkos ve ark. 1996). Adil dünya inancının iyi olma hali (Dzuka ve Dalbert, 2007; Fatima, 2010) ve yaşam memnuniyeti (Dalbert, 2001; McKnight ve ark. 2002) ile pozitif ilişkili olduğu birçok araştırmada ortaya konmuştur. Adil dünya hipotezine göre, dünyanın kendilerine adil davrandığına inanan insanlar geleceğe yönelik güven dolu planlar yapabilir ve yaşamlarının yapılandırılmış, amaçlı, kontrol altında ve iyi bir görünüme sahip olmasını bekleyebilirler. Bu beklentiler de iyi oluş ve zihinsel sağlığının yanı sıra planlı sağlıklı yaşam ve yaşamda daha büyük amaçlara bağlılıklarını artırmaktadır (Bégué ve Bastounis, 2003; Hafer ve Olson, 1993).

İyi oluş düzeyleri kültürler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Çünkü toplumların yaşam memnuniyeti ve iyi tanımlanmakta ve yüksek ya da düşük ve genellikle zaman içinde istikrarlı olan temel mutluluk düzeylerine dayanmaktadır. Bununla birlikte, herhangi bir toplumda, erkeklerin ve kadınların mutluluk düzeylerinde tipik olarak sadece küçük farklılıklar bulunur. Farklı kültürlerde kadın ve erkekler arasında refah düzeyine ilişkin çelişkili bulgular vardır. Kadın ve erkeklerin iyi oluş düzeylerinde cinsiyete dayalı kültürel farklılıklar vardır (Helliwell, 2003). Toplumsal cinsiyet rolleri duruma göre büyük farklılıklar göstermektedir (Arku, 2008). İskandinav ülkelerinde kadınlar erkeklerden daha mutluysen, eski Sovyetler Birliği'nde tam tersi bir durum söz konusudur (Helliwell, 2003).

Adil dünya inancı ile iyi oluş literatüründe araştırmalar hem genel adil dünya inancı hem de kişisel adil dünya inancının psikolojik iyi olma hali ile de ilişkili olduğu bulunmuştur (Hafer ve ark., 2019). Başka bir araştırmada Dalbert (1998) adil bir dünyada yaşama inancı ile iyi oluş arasında doğrudan bir bağlantı olmadığını dolaylı

olarak, hayat darbesinin türüne ve başa çıkma tepkilerine bağlı olarak farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Bu durumda araştırmanın literatürdeki araştırmalarla oldukça tutarlı olduğu ve bir kişinin yaşadığı ortamda kendisine adil davranılacağına ilişkin inancına psikolojik durumuna iyi geldiği İmam-Hatip Lisesi mezunu bir grupta da doğrulanmıştır.

4.2. SONUÇ

18-20 yaş aralığındaki 393 son ergenlik döneminde olan İmam-Hatip Lisesi mezunu bireyler üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarını içeren bu araştırmada; katılımcıların genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, Tanrı'ya güven ve psikolojik iyi oluş düzeylerini incelemiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, eğitim durumları, aile yapıları ve lisede en başarılı oldukları dersler belirtilmiştir.

Katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, Tanrı'ya güven ve psikolojik iyi oluş düzeylerindeki farklılıklar incelendiğinde cinsiyet ve baba eğitim durumu genel adil dünya inancı üzerinde anlamlı etkileri olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların anne eğitim durumu ve baba mesleği ise Tanrı'ya güven puanı üzerinde anlamlı etkiler gösterirken psikolojik iyi oluş düzeyleri, cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve lisede en başarılı olduğu derse göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir.

Genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, Tanrı'ya güven puanı ve psikolojik iyi oluş ölçekleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Genel adil dünya inancı ile Tanrı'ya güven puanı ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Kişisel adil dünya inancı ile Tanrı'ya güven puanı ve psikolojik iyi oluş arasında da pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Tanrı'ya güven puanı ile psikolojik iyi oluş arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyinde cinsiyet değişkenine göre farklılaşma bulunmazken, kadınların adil dünya inancı, erkeklerde Tanrı'ya güven puanı daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmanın bulgularında, psikolojik iyi oluş değişkeni, bu ilişkilerde aracı bir rol oynayarak, Tanrı'ya güven puanı ile adil dünya inancı arasındaki dolaylı etkileri açıklamıştır. Tanrı'ya güven puanındaki artış, psikolojik iyi oluş düzeyini artırarak genel adil dünya inancı boyutu puanlarını da artırmaktadır. Ayrıca çalışmaya göre; Tanrı'ya güven puanı yüksek olanların psikolojik iyi oluş düzeyleri yüksektir. Psikolojik iyi oluş düzeyi yüksek olan bireyler ise dünyayı adil bir yer olarak algılama eğilimindedirler.

Kişisel adil dünya inancının ve Tanrı'ya güvenin psikolojik iyi oluşu yordadığı da anlaşılmıştır. Etki düzeyine bakıldığında psikolojik iyi oluştaki değişimin açıklanmasında kişisel adil dünya inancı değişkeninin Tanrı'ya güven değişkeninden yaklaşık olarak 3 kat ($0,44/0,16=2,75 \cong 3$) daha etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca yordayıcı değişkenler olan genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı ve Tanrı'ya güvenin bağımlı değişken olan psikolojik iyi oluştaki değişimin %29'unu açıkladığı belirlenmiştir.

4.3. ÖNERİLER

Araştırmacılar için öneriler:

1. Adil dünya inancına ilişkin yapılacak olan çalışmaların lise ve üniversite öğrencileri dışında farklı örneklem ve yaş grupları üzerinde gerçekleştirilmesi konunun daha derin anlaşılmasını sağlayabilir.

2. Adil dünya inancı ile ilgili çok daha farklı stres kaynakları ile ilgili değişkenlerle yapılacak çalışmalar, YKS gibi genç insanların kariyerinde çok önemli rol oynayan bir sınava hazırlanan hassas bireylerin belirlenmesine ve güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

3. Yapılacak boylamsal çalışmalarla ergenlikten yetişkinliğe kadar bireyin adil dünya inancını farklılaştırması muhtemel önemli değişkenler belirlenebilir.

Uygulayıcılar için öneriler:

1. Eğitim ortamlarında genç bireylerin adalet düşüncesinin geliştirilmesine ilişkin etkinlikler yapılabilir.

2. Eğiticiler genç bireylerin güven düzeylerinin güçlendirilmesine yönelik programlar uygulayabilir.

3. Ailelere ve din eğitiminde görev alan kişilere çocuklar ve gençlerde adalet ve güven duygusunu artıracak yaklaşım ve tutum içerisinde olmalarına yönelik eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Aldridge, F; Lavender P. (2000). *The impact of Learning on Health: Key Findings*. Leicester: Niace.
- Alshammari A.S.; Piko B.F.; Fitzpatrick K.M. (2021). Social Support and Adolescent Mental Health and Well-being Among Jordanian Students. *Int J Adolesc Youth*, 26:211-223.
- Altuntaş, S.; Düzgüner, S. (2020). “Duygusal Özgürleşme Tekniği (EFT) ile Destek Alan Kadınlarda Bireysel, Sosyal ve Manevi Değişim Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 61: (2) 453-92.
- Alves, H.; Correia, I. (2010). Personal and General Belief in a Just World as Judgement Norms. *International Journal of Psychology*, 45(3): 221-231.
- Anuştekin, M. N. (2018). Ortaöğretim Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Tanrı Algıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Apaydın, H. (2001). "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (12-13): 320-321.
- Arnett, J.J. (2001). *Adolescence and Emerging Adulthood*, New Jersey: Prantice Hall.
- Arku, F.; Filson, G.; Shute, J. (2008). "An Empirical Approach to the Study of Well-being Among Rural Men and Women in Ghana," *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement*, Springer, 88(2): 365-387.
- Ayhan, İ.; Yarar, F. (2005). Batıl İnançların Psikolojisi. *Pivolka*, 4(17):15-19
- Baker, R. (1982). *Growing Up*. Congdon & Weed/Distributed by St. Martin's Press
- Barry, M.M. (2009). Addressing the Determinants of Positive Mental Health: Concepts, Evidence and Practice. *Int J Ment Health Promot*, 11(3): 4- 17.
- Baykuzu, G. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres belirtileri, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Bégué, L., Bastounis, M. (2003). Two Domains of Belief in Justice: Comprehensive Support for Justice: A Two-Dimensional Model of Belief in a Just World, *Journal of Personality*, 71, 435-464.
- Beit-Hallahmi, B.; Argyle, M. (1998). *The Psychology of Religious Behaviour, Belief and Experience* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315812601>

- Bektaş, T. (2019) Ergenlik Döneminde Bilişsel faktörlerin Karar verme Sürecine etkisinin Din Psikolojisi gözünden incelenmesi (Adapazarı Örneğinde), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Benson, P.; Spilka. B. (1973). "God image as a function of self-esteem and locus of control," *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12. (September): 297-30.
- Berndt, T. J. (1982). The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence. *Child Development*, 53: 1447-1460.
- Bierhoff, H.W.; Klein, R.; Kramp, P. (1991). Evidence for the altruistic personality from data on accident research. *Journal of Personality*, 59,263-280.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası, Aşına Kitaplar*: İzmir.
- Briefing Paper 1. (2007). *Making it Effective: An Evidence-based Guide to Mental Health Promotion. Radical Mindsets-*. London: Mentality.
- Bonab, B.G.; Koohsar, A.A. (2011). Relation Between Quality of Image of God and Mental Health in College Students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 29: 249.
- Bowlby, J. (1969-1982). *Attachment and Loss: Volume I attachment*. New York-London; Tavistock Institute-Basic Books.
- Burger, J.M. (2016). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (çev. İ.D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bun, J. R.; Louiselle, P. A.; Misukanis, T. M.; Mueller, R. A. (1988). Effects of parental authoritarianism and authoritativeness on self-esteem, *Personality & Social Psychology bulletin*, 14 (2): 271–282.
- Call, K. T.; Riedel, A. A.; Hein, K.; McLoyd, V.; Petersen, A.; Kipke, M. (2002). Adolescent health and well-being in the twenty-first century: A global perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 12 (1): 69-98. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00025>
- Caroyn, H. (2019). A Latent Factor Approach to Belief in a Just World and its Relationship With Well-being, *Social Justice Research*, 33/1, <https://doi.org/10.1007/s11211-019-00342-8>.
- Cavallo, F.; Zambon, A.; Borraccino, A.; Raven-Sieberer, U.; Torsheim, T.; Lemma, P. (2006). Girls growing through adolescence have a higher risk of poor health. *Quality of life research: an international journal of quality of life aspects of treatment, care and rehabilitation*, 15(10), 1577–1585.

- Correia, I.; Dalbert, C. (2007). Belief in a just world, justice concerns, and well-being at Portuguese schools. *European Journal of Psychology of Education*, 22, 421-437. 10.1007/BF03173464.
- Correia, I.; Kamble, S.; Dalbert, C. (2009). "Blief in a Just World and Well-Being of Bullies, Victims and Defenders: A Study with Porteguese and Indian Students". *Anxiety, Stress & Coping*, 22, 497-508.
- Cosma A.; Stevens G.; Martin G.; Duinhof E.; L, Walsh S.D., Garcia-Moya I. (2020) Crossnational Time Trends in Adolescent Mental Well-being From 2002 to 2018 and the Explanatory Role of Schoolwork Pressure. *J Adolesc Health*, 66:50-58
- Coşgun, E. (2010). Suça Yönelen Ergenlerde Çocukluk Döneminde Ökseleyici Yaşantılara Maruz Kama Düzeyi ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.
- Çevikbaş, P. E. (2018). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Adil Dünya İnançlarının Denetim Odağı ve Anne Baba Tutumu Açısından Gelişimsel Olarak İncelenmesi, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çiftçi, A. (2019) 14-18 Yaş Grubunda Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık İlişkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Currie, C.; Todd, J. (2003). HBSC Briefing Paper 2: Spiritual Well-being Among School Children. In: Scotland: Age and Gender Patterns, Trends and Cross-country Comparisons. Edinburgh, University of Edinburgh.
- Currie, C.; Zanotti, C.; Morgan, A.; Currie, D. (2012). Social determinants of health and well-being among young people. HBSC international report from the 2009/2010 Survey: Social determinants of health and well-being among young people. HBSC international report from the 2009/2010 Survey. WHO Regional Office for Europe. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/167281/E96444_part1.pdf.
- Dalbert, C; Radant, M. (2004). Parenting and Young Adolescents' Belief in a Just World. In: (Editors. C. Dalbert, H,Sallay), p. 30-46, *The Justice Motive in Adolescence and Young Adulthood-Origins and Consequences*. New York: Routledge.
- Dalbert, C. (1999). The World is More Just For Me Than Generally: About the Personal Belief in a Just World Scale's validity. *Social Justice Research*, 12, 79-98.

- Dalbert, C. (2001). *The Justice Motive As a Personal Resource: Dealing With Challenges and Critical Life Events*. New York: Kluwer Academic Publishers/Plenum Press.
- Dalbert, C. (2002). Beliefs in a Just World As a Buffer Against anger. *Social Justice Research*, 15, 123-145.
- Dalbert, C. (2009). "Belief in a just world," in *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*, (Editors M. R. Leary and R. H. Hoyle), 288-297, New York, NY: Guilford Publications.
- Dalbert, C.; Donat, M. (2015). 1 Belief in a Just World: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Science*, 2nd ed., 2: 487-492.
- Dalbert, C.; Dzuka, J. (2004). Belief in a Just World, Personality, and Well-being of Adolescents. In C. Dalbert & H. Sallay (Eds.), *The Justice Motive in Adolescence and Young Adulthood: Origins and Consequences* (pp. 101-116). London: Routledge.
- Dalbert, C.; Maes, J. (2002). Belief in a Just World As a Personal Resource in School. In M. Ross & D. T. Miller (Eds.), *The Justice Motive in Everyday Life* (pp. 365–381). Cambridge University Press.
- Dalbert, C.; Stoeber, J. (2006). The Personal Belief in a Just World and Domain-specific Beliefs About Justice at School and in the Family: A Longitudinal Study With Adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 30(3), 200-220.
- Dalbert, C.; Maes, J. (2004). Belief in a Just World As a Personal Resource in School, the Justice Motive in Everyday Life. Ed. By., Michael Ross and Dale T. Miller, pp. 365-382, New York: Cambridge University Press.
- Dalbert, C. (2001). *The Justice Motive as a Personal Resource: Dealing With Challenges and Critical Life Events*. *Critical Issues in Social Justice*. 10.1007/978-1-4757-3383-9.
- Dalbert, C.; Sallay, H. (Eds.). (2004). *The Justice Motive in Adolescence and Young Adulthood: Origins and Consequences* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203575802>
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. "Adolesan Sağlığı, II. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri" Sempozyum Dizisi No: 63. 9-21.

- Devran, H. (2018). Süleyman Demirel Üniversitesi Fakültelerinde Eğitim Gören Öğrencilerde Psikolojik İyi Oluş Düzeyi ve Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Diener, E.; Lucas, R. E.; Schimmack, U.; Helliwell, J. (2010). Well-being for Public Policy. Oxford University Press.
- Diener, E; Diener M. Cross-cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem. J Pers Soc Psychol 1995;68: 653–63.
- Diener, E. (2000). Subjective Well-being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index. American Psychologist, 55(1), 34-43.
- Diener, E. (1984). Subjective Well Being. Psychological Bulletin, 95(3), 542-575
- Dilek, Y. (2019). Ergenlerde Tanrı Algısı ile Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. (2016). Ergenlerde Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, T.; Eryılmaz, A. (2013). Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33(33): 107-117.
- Duman, N.; Göksu, P.; Köroğlu, C.; Talay, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Mental İyi Oluş ile Psikolojik Dayanıklılık ilişkisi. Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 4(7), 9-17
- Dursun, P. (2012). The Role of Meaning in Life, Optimism, Hope, and Coping Styles in Subjective Well-being. (Unpublished Doctoral Dissertation). Middle East Technical University, Ankara, Turkey.
- Dzuka, J.; Dalbert, C. (2007). Aggression in school: Personal belief in a just world and the well-being of victims and aggressors. Studio Psychologica, 49, 313- 320.
- Elias, J. L. (2001). "Ronald Goldman: Dini Anlayış Psikoloğu", (Çev. A. Rıza Aydın), İnsan Yay.: İstanbul.
- Fatima, I. (2004). Belief in a Just World and Psychological Well-being. Unpublished Master's Thesis, University of Punjab, Pakistan.
- Fox, K.R. (2000). Physical Activity and Mental Health Promotion: a Natural Partnership. Int J Ment Health Promot, 2(1):4- 12.
- Friedli L.; Oliver, C.; Tidyman M. et al. (2007). Improving Mental Health: Evidence-Based Messages for Promoting Spiritual Wellbeing. Edinburgh: NHS Scotland.

- Frost J.; McKelvie S. (2004). Self-esteem and Body Satisfaction in Male and Female Elementary School, High School, and University Students. *Sex Roles*, 51: 45–54.
- Furnham A. (2003). Belief in a Just World: Research Progress Over the Past Decade *Pers Individ Dif*, 34 (5): 795-817.
- Furnham A. (1993). Just World Beliefs in Twelve Societies. *The Journal of Social Psychology*. p. 317–29.
- Giray, S. (2009). Suç İşlemiş Ergenlerin Adil Dünya İnancı ile Bağışlayıcılık Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tez, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goffman E. S. (1963). Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.
- Gönener, A., Öztürk, A. ve Yılmaz, O. (2017). Kocaeli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Mental (psikolojik) İyi Olma Düzeylerinin Mutluluk Düzeylerine Etkisi. *Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, 44-45
- Göregen, F., Yıldız M. (2021). “Ergenlerde Tanrı Algısı, Affetme Eğilimi ve Öfke İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” *Dini Araştırmalar*, 24 (61): 427-458, <https://doi.org/10.15745/da.1005027>.
- Greenfield, E.A.; Marks, N.F. (2004). Formal Volunteering as a Protective Factor for Older Adults' Psychological Well-Being, *The Journals of Gerontology: Series B*, Volume 59, Issue 5, September 2004, 258–264.
- Greenway, A.P.; Milne, L.C.; Clarke, V. (2003). Personality Variables, Self-esteem and Depression and an Individual's Perception of God. *Mental Health, Religion & Culture*. 6(1), 45-58.
- Grimes, C. (2007). Chapter 2. God Image Research: A Literature Review. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 9(3–4), 11–32.
- Güler, Ö. (2007). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlilik çalışması. *AÜİFD XLVIII*, 1, 123 133.
- Gürkan, U.; Gür, S. (2019). Genç Yetişkinlerde Psikolojik İyi Oluş Düzeyinin Depresyonla İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 516-536.
- Hacıkeleşoğlu, H. (2020). Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri ve Tanrı Tasavvuru Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.

- Hafer, C. L.; Sutton, R. (2016). "Belief in a just world," in Handbook of Social Justice Theory and Research, eds C. Sabbagh and M. Schmitt (New York, NY: Springer), 145–160. doi: 10.1007/978-1-4939-3216-0_8.
- Hafferon, K.; Boniwel, I. (2014). Pozitif Psikoloji Kuram Araştırma ve Uygulamaları (çev. Doğan T. Editör). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Eserin orijinali 2011'de yayımlandı).
- Haring, M.J.; Stock, W.A.; Okun, M.A. (1984). A Research Synthesis of Gender and Social Class as Correlates of Subjective Well-being. *Human Relations*, 37(8), 645-657
- Helliwell, J. F. (2003) How is life? Combining Individual and National Variables Subjective Welfare', *Economic Modelling*, vol. 20, pp. 331-60
- Hippisley-Cox, J.; Fielding, K.; Pringle, M. (1998). Depression as a risk factor for ischaemic heart disease in men: population based case-control study. *BMJ (Clinical research ed.)*, 316(7146), 1714–1719.
- Hofer, M.; Pekrun, R.; Zielinski, W. (1986). Die Psychologie des Lerners [The psychology of the Learner]. In B. Weidenmann, A. Krapp, M. Hofer, G. L. Huber, & H. Mandl (Eds.), *Pädagogische Psychologie [Educational psychology]* (pp. 219–275). Weinheim: Psychologie Verlags Union.
- Holm, N.G. (2004). Din Psikolojisine Giriş 1 Einfuhring in Die Religionspsychologie, (Çev. Abdülkerim Bahadır), İnsan Yayınları: İstanbul.
- Hoşrik, M. E. (2017). Çocuk Evlerindeki Ergenlerde Gevşeme Tekniği ve EFT' nin Tanrı İmgesi, Affetme Eğilimi, Öfke ve Kaygı Kontrolü Üzerindeki Rolü. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hökelekli, H. (2005). Din Psikolojisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010). Din Psikolojisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Huxley, P. (1997). Prescribed art: An Evaluation. Stockport: Stockport Healthcare NHS Trust,
- Ines, T. (2016). "The Implicit Image of God: God as Reality and Psychological Well-Being", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 55/1, 174.
- Işık, Y. (2022). Tanrı imgesinin ilahi adalet eğilimi ile ilişkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul.
- Jackson SB, Stevenson KT, Larson LR, Peterson MN, Seekamp E (2021) Connection to Nature Boosts Adolescents' Mental Well-being During the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 13:12297

- Jose P.E, Brewer W.F. (1990). Early Grade School Children's Liking of Script and Suspense Story Structures. *J Read Behav.*; 22:355-372.
- Jonas B.S., Mussilino M. (2000) Symptoms of Depression as a Prospective Risk Factor For Stroke. *Psychosom Med*; 12(4):463- 72.
- Jorm A.F., Morgan A.J., Hetrick S. (2008). Relaxation For Depression. *Cochrane Database Syst Rev*;4:CD007142.
- Kaplan, H. (2011). 'İlahi Adalet' Psikolojisi, Çanakkale: Nun Yayınevi.
- Kamer, V. K. (2013) Mükerrer Suçluluğa Sosyolojik Bakış, *Adalet Dergisi*, 45: 1- 16.
- Kanık, E. Y. (2016). Türkiye'de Yapılmış Adil Dünya İnancı Yaklaşımına Yer Veren Çalışmalar. https://www.tavsiyeyorum.com/makale_16861.htm
- Kararımk, Ö., Siviş, R. (2008). Modernizmden Postmodernizme Geçiş ve Pozitif Psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 102-115.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, F. (2018). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Tanrı Algısı ve Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Erzurum, Atatürk Üniversitesi.
- Keldal G. (2015). Warwick-Edinburgh Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nin Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1): 103-115
- Khaksari Z. and Khosravi Z. (2012). Positive and Negative Conception of God and its Relationship With Student's Self-esteem and Mental Health. *J. Life Sci. Biomed.* 2(3): 62-68.
- Kılınç, S., Torun, F. (2011). Adil Dünya İnancı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (1), 1-14.
- Kısa, C. (2013). *Nesne İlişkileri Kuramı ve Tanrı Tasavvuru*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Kirkpatrick, L. A., Shaver, P. R. (1990). Attachment Theory and Religion: Childhood Attachment, Religious Beliefs and Conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29, 315-334.
- Kirkpatrick, L. A. (2004). *Attachment, Evolution, and the Psychology of Religion*, The Guilford Press.
- Kohn, M. L. (1963). "Social Class and Parent-child Relationship: An Interpretation," *American Journal of Sociology*. 68: 471-80
- Kula, T. (2012). Ergenlerde Öfke Duygusu; Benlik Algısı, Tanrı Algısı, Suçluluk ve Utanç Duyguları Açısından Bir Değerlendirme (Diyarbakır Örnekleme). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi

- Kuşat, A. (2006). "Ergenlerde Tanrı tasavvuru", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (ed. Ünver Günay, Celaleddin Çelik), 113-156, Adana: Karahan Kitabevi
- Lai P.C.; So F.M.; Chan K.W. (2008). *Spatial Epidemiological Approaches in Disease Mapping and Analysis*. Boca Raton, FL, CRC press
- Landstedt, E.; Asplund, K.; Gillander, G. K. (2009). Ergen Ruh Sağlığını Anlamak: Sosyal Süreçlerin Etkisi, Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Güç İlişkileri. *Sociol. Health Illn.* 31, 962-978.
- Lerner M. J. (1974). Deserving the Personal Contract and Altruistic Behavior by Children *J pers social Psychol*, 29: 551-556.
- Lerner, M. J. (2003). The Justice Motive: Where Psychologists Found it, How They Lose it, and Why They May Not Find it Again. *Personality and Social Psychology Review*, 7, 388-399.
- Lerner, M. J. (1974). Social Psychology of Justice and Interpersonal Attraction. In T. Huston (Ed.), *Foundations of Interpersonal Attraction*. New York: Academic Press.
- Lerner, M.; Miller, D. (1978). Just World Research and the Attribution Process: Looking Back and Ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030–105.
- Lipkus, I., Dalbert, C., Siegler, I. (1996). The Importance of Discerning Belief in a just World for Ourselves and Others: Implications For Psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 666-677.
- Lipkus, I. M., Dalbert, C., Siegler, I. C. (1996). The Importance of Distinguishing the Belief in a Just World For Self Versus For Others: Implications For Psychological Well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 666-677
- Loewenthal, K. Miriam, (2000). *The Psychology of Religion: A Short Introduction*, Oneworld Publications: Oxford Pub.
- Lüleci, E. Ü. (2021). 10-14 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ebeveynlere Bağlanma, Tanrıya Güven Ve İyi Oluş İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Maggs, J. E., Schulenberg, J. E., & Hurrelmann, K. (1997). Developmental Transitions During Adolescence: Health Promotion Implications. In J. E. Schulenberg, J. L. Maggs, & K. Hurrelmann (Eds.), *Health Risks and Developmental Transitions During Adolescence* (pp. 522–546). New York: Cambridge University Press

- Malkoç, A. (2011). Öznel İyi Oluş Müdahale Programının Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Mann, M.; Hosman, C.M.H.; Schaalma, H.P. (2004). Self-esteem in a Broad Spectrum Approach to Mental Health Promotion. *Health Educ Res*,;19 (4): 357- 72
- McCrea, K. (2009). "Mental Well-Being", In: *Neurodiversity in Higher Education: Practical Responses to Specific Learning Differences* (Ed. D. Pollak), John Wiley & Sons, Singapur, p.197.
- McKnight, C. G. Huebner, E. S, et Suldo, S. M. (2002). Stressful Life Events in Students, Relationships Between Temperament, Problem Behavior, and Global Life Satisfaction. *Psychology in the Schools*, 39, 677- 687
- Mehmedoğlu, A. U. (2011). Tanrıyı Tasavvur Etmek, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Mental Health Foundation (2000). *Bright Futures: Promoting Children and Young People's Mental Health*. London.
- Ministry of Health. (2001). *Treatment Selection in Psychological Therapies and Counselling. Evidence-based Clinical Practice Guideline*. London: Department of Health.
- Nelsen, H. (1979). "Sectarianism, World View, and Anomie." *Social Forces*. 51 (December): 226-233.
- Nelson, C. E. (2009). Tanrı Temsilinin Oluşumu, Çeviren Abdulvahid Sezen, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt: IX, sayı: 2, s. 215-234.
- Nolen-Hoeksema, S.; J.S. Girgus. (1994). Ergenlik Döneminde Depresyonda Cinsiyet Farklılıklarının Ortaya Çıkışı. *Psychological Bulletin*, 115(3): p. 424-443.
- Korkmaz, N. (2012). Tanrıya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma. *Toplum Bilimleri*, Temmuz - Aralık 2012, 6 (12) : 95-112
- O'Connor B.P. (1991). How a Relationship Between Thinking and Feeling May Give Rise to a Variety of Human Behaviors, *Genet Soc Gen Psychol Monogr*, 117:29-48
- Oktay, M. (2021). Üniversite Gençliğinde Tanrı Tasavvurları ile Kişilik Özellikleri İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Oppenheimer, L. (2006). The Belief in a Just World and Subjective Perceptions of Society: A Developmental Perspective. *J Adolesc*; 29(4): 655–69.
- Özdoğan, Ö. (2005). "İnsan Allah İlişkisi", *Dini Araştırmalar*, 7(21): 135-162.

- Öztürk, M. (1981). "Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı", Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, 206-210, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Pederson M. (2004). Explaining the Health and related Behaviour of Young People: Family and Health. Health Policy for Children and Adolescents No.4. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
- Peter F, Dalbert C, Kloecker N, Radant M. (2013). Personal Belief in a Just world, Experience of Teacher Justice and School Distress in Different Classic Psychol Education, 28(4): 1221-35.
- Puloka I, Utter J, Denny S, Fleming T (2017). Dietary Behaviors and The Mental Well-being of New Zealand Adolescents. J Paediatr Child Health, 53: 657-662.
- Ravens-Sieberer U, Kokonyei G, Thomas C. (2004). School and health. In: Currie C et al., eds. Young People's Health in Context, Health Behaviour in Schoolaged Children Study: International Report From The 2001/2002 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, (Health policy for children and adolescents No.4; <http://www.euro.who.int/Document/e82923.pdf>, accessed 28 July 2008).
- Raymond, H. (1977). Review of Religious Research, 19 (1):43-53
- Reichle, B.; Schneider, A.; Montada, L. (1998). How Do Observers of Victimization Preserve Their Belief in a Just World Cognitively or Actionally? Findings From a Longitudinal study. In (L. Montada, M. Lerner ve J. Melvin Eds). Responses to Victimizations and Belief in a Just World, (s. 55-64). New York: Plenum Press
- Rizzuto, A. M. (1979). The Birth of the Living God: A Psychoanalytic Study. Chicago: University of Chicago Press
- Augustine Meier & Molisa Meier (2004) The Formation of Adolescents' Image of God, American Journal of Pastoral Counseling, 7 (2): 91-111.
- Rosenberg, M. (1965). Society and Adolescent Self-image. Princeton, NJ: Princeton University Press,
- Rubel, A. N. (2014). The Purpose Function of Belief in a Just World and its Relation to Activism. In New Perspectives on Belief in a Just World-Reasons, Consequences and Implications. Symposium Conducted at the 15th Biennial Conference of the International Society for Justice Research, New York, NY.
- Rubin, Z.; Peplau, L.A. (1975). Who Believes in a Just World? Journal of Social Issues, 31: 65-89.
- Satıcı, B.; Göçet T, E.; Deniz, M. E. (2020). Cognitive Flexibility and Mental WellBeing: Fear of Negative Evaluation and Academic Perfectionism as Serial Mediators. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22 (2): 386-396.

- Sayar, K ve Dinç, M. (2009). Psikolojiye Giriş. İstanbul: Dem Yayınları.
- Sawyer, M. G.; Arney, F. M.; Baghurst, P. A.; Clark, J. J.; Graetz, B. W.; Kosky, R. J.; Rey, J. M. (2001). The Mental Health of Young People in Australia: Key Findings From the Child and Adolescent Component of the National Survey of Mental Health and Wellbeing. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 35(6): 806-814.
- Söner, O.; Yılmaz, O. (2018). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişki, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13): 59-73.
- Stewart Brown, S. (2002). Measuring the Parts Most Measures Do not Reach: A Necessity For Evaluation in Mental Health Promotion, Journal of Mental Health Promotion, 1(2):4-8.
- Stewart-Brown SL, Platt S, Tennant A, Maheswaran H, Parkinson J, Weich S (2011) The Warwick-Edinburgh Mental Wellbeing Scale (WEMWBS): A Valid and Reliable Tool For Measuring Mental Well-being in Diverse Populations and Projects. J Epidemiol Community Health, 65(Suppl II): A38-A39
- Şahbaz, M. (2022). “Ergenlerde Adil Dünya İnancı ve Dindarlık İlişkisi: Gaziantep Lise Öğrencileri Örneği”, Journal of Analytic Divinity, 174-197.
- Şahin, G. N. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Seligman, M. (1999). The President's address. APA, Annual Report. American Psychologist 54, 559-562.
- Settortobulte, W.; Gaspar de Mato, s M. (2004). Young people's health in context, Health Behaviour in School-aged Children study: International report from the 2001/2002 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, Health policy for children and adolescents No.4; <http://www.euro.who.int/Document/e82923.pdf>, accessed 28 July 2008
- Şimşek, E. (2004), Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4(1): 207-220.
- Tamminen K.; Vianello, R.; Jaspard, J.M. (1988). “Religious Concepts of Preschoolers”, Handbook of Preschool Religious Education, Birmingham and Alabama: Religious Education Press.

- Tekkurşun Demir, G., Namlı, S., Hazar, Z., Türkeli, A., Cicioğlu, İ. (2018). Bireysel ve Takım Sporcularının Karar Verme Stilleri ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1): 176-191.
- Tennant, R.; Hiller, L.; Fishwick, R.; Platt, S.; Joseph, S.; Weich, S.; Parkinson, J.; Secker, J.; Stewart-Brown, S. (2007). The Warwick-Edinburgh mental well-being scale (WEMWBS): Development and UK validation. *Health and Quality of Life Outcomes*, 5(1): 50-63. DOI:10.1186/1477-7525-5-63.
- Tilford S, Delaney F, Vogels M. (1997). *Mental Health pro-motion interventions: a review*. Londra: HEA.
- Tomaka, J.; Blascovich, J. (1994). Effects of Justice Beliefs on Cognitive Appraisals of and Subjective, Physiological, and Behavioral Responses to Potential Stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67: 732-740.
- Topaloğlu, M. (2020). Eğitimde Dijital Dönüşüm: Mobil Öğrenmenin Mental İyi Oluş Düzeyi Açısından İncelenmesi *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1): 65-78. DOI: 10. 26468/trakyasobed.492918.
- Tosun, T. (2021). Ergenlerde Psikolojik İyi Oluşun Algılanan Sosyal Destek ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, 5 (4): 123- 142.
- Turner, J; Kelly B. (2000). Emotional Dimensions of Chronic İllness. *Br Med J*; 172:124- 8
- Türkiye Psikiyatri Derneği (2020). *Ruh Sağlığını Güçlendirme: Kavramlar, Kanıtlar, Uygulamalar. Özet Rapor*. Ankara.
- Vergote, A. (1981). "Ergenlikte Din". (Çev. Erdoğan Fırat). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1): 588.
- Vermunt, R. (2004). *The justice Motive in Perspective, the Justice Motive in Everyday Life*. Ed. By. Michael Ross and Dale T. Miller, pp.63-79, New York: Cambridge University Press.
- Vieno, A. (2004). School Setting, School Climate and Well-being in Early Adolescence: a Comprehensive Model. *European Journal of School Psychology*, 2: 219–23.
- Viner, R. M., Ozer, E. M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A., & Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *Lancet* (London, England), 379(9826), 1641–1652.
- Wheeler, F.A.; Gore, K.M.; Greenblatt, B. (1998). Beneficial Effects of Volunteering For Older Volunteers and the People They Serve: a Meta-analysis. *Int J Ageing Hum Dev*, 47:91.

- WHO (2012). Adolescent Mental Health: Mapping Actions of Nongovernmental organizations and Other International Development Organizations. Geneva, World Health Organization.
- Witt, L. A. (1989). Urban-Nonurban Differences in Social Cognition: Locus of Control and Perceptions of a Just World. *The Journal of Social Psychology*, 129 (5): 715–717.
- Wood, R. N.; Whelan, M. (1989). Sex Differences In Positive Well-being: A Consideration of Emotional Style and Marital Status. *Psychological Bulletin*, 106 (2): 249-264.
- Yavaş, G. (2020). Ergenlerin Öznel İyi Oluşu Arttırma Stratejileri, Oyun Bağımlılığı ve Akran İlişkilerinin, Öznel İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, S. (2018). 13-18 Yaşlar Arası Meslek Lisesi Ergenlerde Tanrı Algısı Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yıldız, M. (2013). Çocukların Tanrı İmgisinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7 (13): 45-64.
- Yıldız, M. (2014). Suça Sürüklenen Ergenlerin Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerine Katılımları ile İlişkili Faktörler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 29, 201-216.
- Yıldız, M. (2020). Suç ve Yükleme: İnanç ve İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yıldız, M.; Kenevir, F. (2021). A Study on Trust in God in Juvenile Delinquents. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 62:1 (2021), 169-195.
- Yıldız, M. (2007). Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

EKLER

Ek-1 Sosyo-Demografik Form

1. Yaş

18() 19 () 20 ()

2. Cinsiyet

Kız () Erkek ()

3. Anne öğrenim durumu

İlkokul () Ortaokul () lise()
Üniversite () Yüksek Lisans/ Doktora ()

4. Baba öğrenim durumu

İlkokul () ortaokul () lise ()
Üniversite () Yüksek Lisans/ Doktora ()

5. Anne Mesleği

Ev hanımı () İşçi () Memur ()
Serbest meslek () Başka ()

6. Baba Mesleği

Ev hanımı () İşçi () Memur ()
Serbest meslek () Başka ()

7. Ailenizin ekonomik durumu

İyi () Ortanın üstü() Orta ()
Ortanın altı () Kötü ()

8. En başarılı olduğunuz ders

Türkçe () Matematik () Fizik /Kimya () Tarih / Coğrafya ()
Yabancı dil () Din Kültürü () Beden Eğitimi ()

Ek-2 Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Ergenler için Adil Dünya İnancı Ölçeği

GENEL ADİL DÜNYA İNANCI	Hiç	Biraz	Kararsızım	Katlıyorum	Kesinlikle
1. Genel olarak dünya adaletli bir yerdir.					
2. İyilik yapan insanların başına iyi şeylerin geleceğine inanıyorum.					
3. Her insan hak ettiği olayları yaşar.					
4. Kötülük yapanların başına kötü şeyler gelir.					
5. Bir insan iyilik yaparsa mutlaka ödülünü alır.					
6. Dünyada haksızlıktan daha fazla adalet var.					
7. Bir kişi nasıl davranırsa öyle karşılık alır.					
8. Kötülük yapan insanların başına kötü şeylerin geleceğine inanıyorum.					
9. Bir insan başka bir insana zarar verirse cezasını bulur.					
10. Bence dünyada adalet var.					
11. İyi kalpli insanların başına güzel şeyler gelir.					

Ek-3 Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği

KİŞİSEL ADİL DÜNYA İNANCI	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Genellikle hak ettiğimi alırım.					
2. İyilik yaptığımda başıma iyi şeylerin geleceğine inanıyorum.					
3. Çevremdeki insanlar bana adil davranır.					
4. Genellikle başıma gelen güzel şeyleri hak ettiğimi düşünüyorum.					
5. Yaşamımda genellikle adil olaylar yaşarım.					
6. Genellikle başıma gelen kötü şeyleri hak ettiğimi düşünüyorum.					
7. Bana genellikle haksızlık yapılır.					
8. Pek fazla haksızlığa uğramam.					
9. Kötülük yaptığımda başıma kötü şeylerin geleceğine inanıyorum.					

Ek-4 Tanrı İmgesi Ölçeği

Aşağıda Allah ile ilgili katılımcıların düşüncelerini anlatan cümleler verilmiştir. Bunların sizin Allah ile ilgili düşüncelerinize ne kadar uygun olduğunu (X) koyarak işaretleyiniz. (1)Kesinlikle hayır , (2) hayır,(3) emin değilim, (4) evet, (5) kesinlikle evet anlamındadır.	Kesinlik hayır	Hayır	Emin değilim	Evet	Kesinlikle evet
1. Kendimi Allah'a çok yakın hissederim.	1	2	3	4	5
2. Allah'ın beni sadece iyi şeyler yaptığım zaman sevdiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
3. Allah'ın herkese karşı merhametli olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Allah'ın yardımıyla hayatımdaki zorlukları aşarım.	1	2	3	4	5
5. Allah'ı düşündüğüm zaman kendimi huzurlu hissederim.	1	2	3	4	5
6. Zor durumda kalsam dua ederek Allah'tan yardım isterim.	1	2	3	4	5
7. İşlediğim günahları Allah'ın affetmeyeceğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
8. Allah'ı çok şefkatli olarak hayal ederim.	1	2	3	4	5
9. Dua ettiğim zaman kendimi güvende hissederim.	1	2	3	4	5
10. Dua etsem bile, isteklerime ulaşamam.	1	2	3	4	5

Ek-5 Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Gelecekle ilgili iyimserim.	1	2	3	4	5
2. Kendimi işe yarar (faydalı) hissediyorum.	1	2	3	4	5
3. Kendimi rahatlamış hissediyorum.	1	2	3	4	5
4. Diğer insanlara karşı ilgiliyim.	1	2	3	4	5
5. Farklı işlere zaman ayırabilecek enerjim var.	1	2	3	4	5
6. Sorunlarla iyi bir şekilde başa çıkabilirim.	1	2	3	4	5
7. Açık ve net bir biçimde düşünebiliyorum.	1	2	3	4	5
8. Kendimden memnunum.	1	2	3	4	5
9. Kendimi diğer insanlara yakın hissediyorum.	1	2	3	4	5
10. Kendime güveniyorum.	1	2	3	4	5
11. Kendi kararlarımı kendim verebiliyorum.	1	2	3	4	5
12. Sevdiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
13. Yeni şeylere karşı ilgiliyim.	1	2	3	4	5
14. Neşeli hissediyorum.	1	2	3	4	5

Ek-6 Normallik Analizi Sonuçları

Cinsiyetiniz		N	Skewness		Kurtosis	
		Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Kadın	Genel Adil Dünya İnancı	261	-0,34	0,151	0,21	0,3
	Kişisel Adil Dünya İnancı	261	-0,169	0,151	0,073	0,3
	Tanrı'ya Güven	261	-1,134	0,151	2,527	0,3
	Psikolojik İyi Oluş	261	-0,113	0,151	0,224	0,3
Erkek	Genel Adil Dünya İnancı	132	-0,176	0,211	-0,19	0,419
	Kişisel Adil Dünya İnancı	132	-0,314	0,211	1,712	0,419
	Tanrı'ya Güven	132	-0,549	0,211	-0,102	0,419
	Psikolojik İyi Oluş	132	-0,292	0,211	-0,128	0,419

Anne öğrenim durumu		N	Skewness		Kurtosis	
		Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
İlkokul	Genel Adil Dünya İnancı	183	-0,451	0,180	0,684	0,357
	Kişisel Adil Dünya İnancı	183	-0,113	0,180	0,947	0,357
	Tanrı'ya Güven	183	-0,924	0,180	1,173	0,357
	Psikolojik İyi Oluş	183	-0,175	0,180	0,127	0,357
Ortaokul	Genel Adil Dünya İnancı	61	-0,258	0,306	-0,580	0,604
	Kişisel Adil Dünya İnancı	61	-0,336	0,306	0,421	0,604
	Tanrı'ya Güven	61	-0,540	0,306	-0,426	0,604
	Psikolojik İyi Oluş	61	-0,253	0,306	0,572	0,604
Lise	Genel Adil Dünya İnancı	101	-0,130	0,240	-0,148	0,476
	Kişisel Adil Dünya İnancı	101	-0,183	0,240	-0,044	0,476
	Tanrı'ya Güven	101	-0,915	0,240	1,023	0,476
	Psikolojik İyi Oluş	101	-0,048	0,240	-0,160	0,476
Lisans	Genel Adil Dünya İnancı	48	-0,460	0,343	0,334	0,674
	Kişisel Adil Dünya İnancı	48	-0,489	0,343	2,391	0,674
	Tanrı'ya Güven	48	-1,112	0,343	1,085	0,674
	Psikolojik İyi Oluş	48	-0,003	0,343	-0,681	0,674

Baba öğrenim durumu		N	Skewness		Kurtosis	
		Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
İlkokul	Genel Adil Dünya İnancı	90	-0,177	0,254	0,419	0,503
	Kişisel Adil Dünya İnancı	90	-0,389	0,254	0,706	0,503
	Tanrı'ya Güven	90	-0,584	0,254	-0,008	0,503
	Psikolojik İyi Oluş	90	-0,328	0,254	0,939	0,503
Ortaokul	Genel Adil Dünya İnancı	71	-0,082	0,285	-0,431	0,563
	Kişisel Adil Dünya İnancı	71	-0,227	0,285	-0,539	0,563
	Tanrı'ya Güven	71	-1,339	0,285	4,201	0,563
	Psikolojik İyi Oluş	71	-0,350	0,285	0,027	0,563

Lise	Genel Adil Dünya İnancı	132	-0,681	0,211	0,525	0,419
	Kişisel Adil Dünya İnancı	132	-0,015	0,211	1,054	0,419
	Tanrı'ya Güven	132	-1,089	0,211	1,192	0,419
	Psikolojik İyi Oluş	132	-0,076	0,211	-0,246	0,419
Lisans	Genel Adil Dünya İnancı	100	0,022	0,241	-0,121	0,478
	Kişisel Adil Dünya İnancı	100	-0,237	0,241	1,408	0,478
	Tanrı'ya Güven	100	-0,854	0,241	0,546	0,478
	Psikolojik İyi Oluş	100	0,122	0,241	-0,264	0,478

	Baba mesleği	N	Skewness		Kurtosis	
		Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
İşçi	Genel Adil Dünya İnancı	134	-0,552	0,209	0,132	0,416
	Kişisel Adil Dünya İnancı	134	-0,098	0,209	0,229	0,416
	Tanrı'ya Güven	134	-0,756	0,209	0,340	0,416
	Psikolojik İyi Oluş	134	-0,018	0,209	-0,071	0,416
Memur	Genel Adil Dünya İnancı	89	-0,065	0,255	-0,210	0,506
	Kişisel Adil Dünya İnancı	89	-0,509	0,255	1,652	0,506
	Tanrı'ya Güven	89	-0,844	0,255	0,490	0,506
	Psikolojik İyi Oluş	89	0,136	0,255	-0,014	0,506
Serbest meslek	Genel Adil Dünya İnancı	75	-0,246	0,277	0,821	0,548
	Kişisel Adil Dünya İnancı	75	0,409	0,277	2,832	0,548
	Tanrı'ya Güven	75	-0,797	0,277	0,845	0,548
	Psikolojik İyi Oluş	75	-0,443	0,277	0,296	0,548
Diğer	Genel Adil Dünya İnancı	95	-0,201	0,247	-0,186	0,490
	Kişisel Adil Dünya İnancı	95	-0,246	0,247	0,258	0,490
	Tanrı'ya Güven	95	-1,486	0,247	4,288	0,490
	Psikolojik İyi Oluş	95	-0,360	0,247	0,549	0,490

	Lisede en başarılı olduğunuz ders hangisi/hangisiydi ?	N	Skewness		Kurtosis	
		Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Türkçe	Genel Adil Dünya İnancı	113	-0,245	0,227	0,838	0,451
	Kişisel Adil Dünya İnancı	113	0,098	0,227	1,432	0,451
	Tanrı'ya Güven	113	-0,313	0,227	-0,520	0,451
	Psikolojik İyi Oluş	113	0,308	0,227	0,082	0,451
Matematik	Genel Adil Dünya İnancı	94	-0,390	0,249	-0,291	0,493
	Kişisel Adil Dünya İnancı	94	-0,570	0,249	1,114	0,493
	Tanrı'ya Güven	94	-0,867	0,249	0,026	0,493

	Psikolojik İyi Oluş	94	-0,411	0,249	0,415	0,493
Fizik/Kimya	Genel Adil Dünya İnancı	21	-0,204	0,501	-0,051	0,972
	Kişisel Adil Dünya İnancı	21	-0,408	0,501	-0,671	0,972
	Tanrı'ya Güven	21	-0,358	0,501	0,101	0,972
	Psikolojik İyi Oluş	21	-0,303	0,501	-0,382	0,972
Tarih/coğrafya	Genel Adil Dünya İnancı	66	-0,028	0,295	-0,164	0,582
	Kişisel Adil Dünya İnancı	66	-0,488	0,295	-0,152	0,582
	Tanrı'ya Güven	66	-1,066	0,295	1,874	0,582
	Psikolojik İyi Oluş	66	-0,260	0,295	-0,243	0,582
Yabancı dil	Genel Adil Dünya İnancı	21	0,052	0,501	-0,525	0,972
	Kişisel Adil Dünya İnancı	21	0,711	0,501	1,888	0,972
	Tanrı'ya Güven	21	-0,771	0,501	-0,165	0,972
	Psikolojik İyi Oluş	21	-0,372	0,501	0,805	0,972
Din kültürü	Genel Adil Dünya İnancı	41	-0,596	0,369	0,380	0,724
	Kişisel Adil Dünya İnancı	41	0,362	0,369	0,282	0,724
	Tanrı'ya Güven	41	-0,560	0,369	0,066	0,724
	Psikolojik İyi Oluş	41	-0,511	0,369	0,691	0,724
Beden eğitimi	Genel Adil Dünya İnancı	37	-0,462	0,388	0,209	0,759
	Kişisel Adil Dünya İnancı	37	0,218	0,388	-0,377	0,759
	Tanrı'ya Güven	37	-1,082	0,388	1,867	0,759
	Psikolojik İyi Oluş	37	0,283	0,388	-0,807	0,759

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Genel Adil Dünya İnancı	,072	393	,000	,989	393	,006
Kişisel Adil Dünya İnancı	,063	393	,001	,987	393	,001
Tanrı'ya Güven	,091	393	,000	,941	393	,000
Psikolojik İyi Oluş	,040	393	,149	,994	393	,162

Regresyon Analizi Varsayımlarının İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

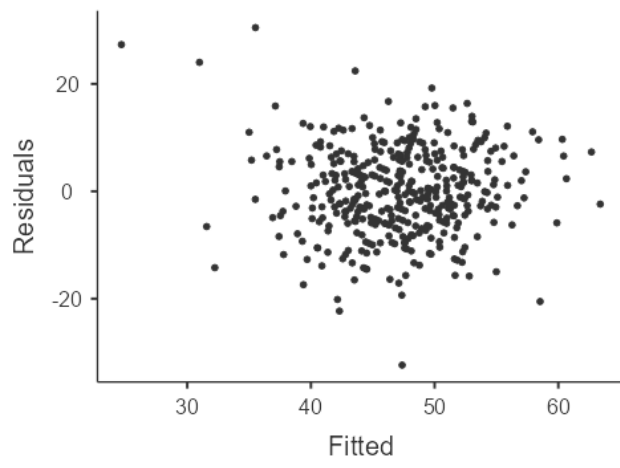
	Skewness		Kurtosis		Shapiro-Wilk	
	Skewness	SE	Kurtosis	SE	W	p
Genel Adil Dünya İnancı	-0,32	0,12	0,08	0,25	0,989	0,006
Kişisel Adil Dünya İnancı	-0,19	0,12	0,81	0,25	0,987	0,001
Tanrı'ya Güven	-0,96	0,12	1,15	0,25	0,941	< ,001
Psikolojik İyi Oluş	-0,15	0,12	0,07	0,25	0,994	0,162

Durbin-Watson Test for Autocorrelation

Autocorrelation	DW Statistic	p
-0,021	2,035	0,696

Collinearity Statistics

	VIF	Tolerance
Genel Adil Dünya İnancı	1,521	0,657
Kişisel Adil Dünya İnancı	1,418	0,705
Tanrı'ya Güven	1,183	0,845

Ek-7 Özgeçmiş

Ad/Soyad:

Ahmet YAVAŞ

Meslek:

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni

Eğitim Bilgileri

- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği [2009-2013]
- Kütahya Anadolu İmam Hatip Lisesi [1999-2002]

Ek-8 Etik Kurul Kararı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 13.02.2024
Toplantı Sayısı : 07
Karar Sayısı : 50

50- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Mualla YILDIZ'ın danışmanlığını yaptığı, yüksek lisans öğrencisi Ahmet YAVAŞ'ın, 18-20 Yaş Arası Ergenlerde Adil Dünya İnancının Tanrı İmgesi ve Mental İyi Oluş İle İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili 17/01/2024 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Mualla YILDIZ'ın danışmanlığını yaptığı, yüksek lisans öğrencisi Ahmet YAVAŞ'ın, 18-20 Yaş Arası Ergenlerde Adil Dünya İnancının Tanrı İmgesi ve Mental İyi Oluş İle İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZET

Bu araştırmada temelde herkes hak ettiğini alır ve aldığını hak etmiştir dūřıncesini savunan adil dūnya inancı ile kişisel ve sosyal hayatta üretken olabilme, zorlu tecrübelerin üstesinden gelebilme, kendi potansiyelinin farkına varma gücünü olan psikolojik iyi oluř ve inanılan yüce Yaratıcı'ya güven arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır.

Amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen katılımcıların tamamı Kütahya'da İmam-Hatip Lisesi mezunu 18-20 yaşlarındaki 393 genç yetişkindir. Katılımcılara ulaşmak için İmam-Hatip Lisesi mezunlarının kurdukları mezun gruplarından destek alınmıştır. Bu araştırmada nicel olarak kurgulanmış, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel veri analizi teknikleri kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Ergenler İçin Adil Dünya İnancı, Warwick Edinburg Mental İyi-Oluş Ölçeği ve Tanrı İmgesi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek puanları normal dağılım gösterdiği için parametrik testler uygulanmıştır.

Değişkenler arasındaki ilişki testlerinde katılımcıların genel adil dünya inancı düzeyleri ile Tanrı'ya güven ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki bulunurken kişisel adil dünya inancı düzeyleri ile Tanrı'ya güven ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında da pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Aracılık testlerinde ise Tanrı'ya güvenden adil dünya inancına olan etkiye psikolojik iyi oluşun dolaylı aracılık rolü belirlenmiştir

Yordayıcılık testlerinde genel adil dünya inancından psikolojik iyi oluşa olan regresyon katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Kişisel adil dünya inancından psikolojik iyi oluşa olan standartlaştırılmış regresyon katsayısının 0,44 olduğu ve bu katsayının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Tanrı'ya güvenden psikolojik iyi oluşa olan standartlaştırılmış regresyon katsayısının 0,16 olduğu ve bu katsayının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca

standartlaştırılmış regresyon katsayılarının oranına bakıldığında psikolojik iyi oluştaki değişimin açıklanmasında kişisel adil dünya inancı değişkeninin Tanrı'ya güven değişkeninden yaklaşık olarak 3 kat ($0,44/0,16=2,75 \cong 3$) daha etkili olduğu anlaşılmıştır.

Genç yetişkinlerin psikolojik sağlığının korunmasında kişisel adil dünya inancının oldukça önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adil dünya inancı, psikolojik iyi oluş, Tanrı'ya güven, son ergenlik, imam-hatip lisesi.

ABSTRACT

This study aims to to examine the relationship between the belief in a just world, which basically defends the idea that everyone gets what they deserve and deserved what they get, and psychological well-being, which is the power to be productive in personal and social life, to overcome difficult experiences, to realize one's own potential, and trust in the supreme Creator.

The participants, who were selected through purposive sampling, were 393 young adults aged 18-20, all of whom were graduates of Imam-Hatip High School in Kütahya. In order to reach the participants, support was received from the alumni groups established by Imam-Hatip High School graduates. In this study, a quantitative, relational survey model was used. Data were analyzed using quantitative data analysis techniques. Just World Belief for Adolescents Scale, Warwick Edinburg Mental Well-Being Scale and God Image Scale were used as data collection tools. Since the scale scores were normally distributed, parametric tests were applied.

In the relationship tests between the variables, it was determined that there was a positive and moderately significant relationship between the participants' general just world belief levels and their levels of trust in God and psychological well-being, while there was a positive and low level significant relationship between their personal just world belief levels and their levels of trust in God and psychological well-being. The indirect mediation role of psychological well-being was determined in the effect of trust in God on belief in a just world in the mediation tests.

In the predictive tests, it was determined that the regression coefficient from general just world belief to psychological well-being was not statistically significant. The standardized regression coefficient from personal just world belief to psychological well-being was 0.44 and this coefficient was statistically significant. The standardized regression coefficient from trust in God to psychological well-being is 0.16 and this

coefficient is statistically significant. In addition, when the ratio of standardized regression coefficients is examined, it is understood that the personal belief in a just world variable is approximately 3 times ($0.44/0.16=2.75 \cong 3$) more effective than the trust in God variable in explaining the change in psychological well-being.

It was concluded that personal belief in a just world has a very important role in protecting the psychological health of young adults.

Keywords: Just world belief, psychological well-being, trust in the God, late Adolescence, Imam-Hatip (Religious) high school.